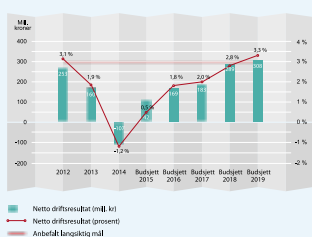

Handlings- og økonomiplan 2016-2019

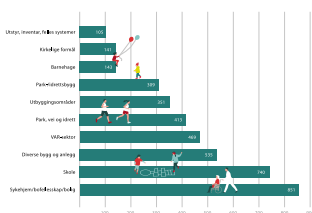
Rådmannens forslag

3 Økonomiske rammebetingelser og prioriteringer

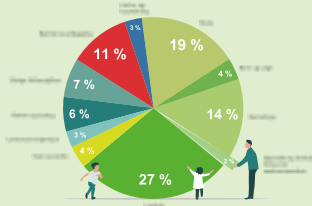
Netto driftsresultat

Rådmannen foreslår for 2016 et budsjett med forventet netto driftsresultat i prosent av driftsinntektene på 1,8 %. Videre i planperioden budsjetteres det med et netto driftsresultat på 2,0 % i 2017, 2,8 % i 2018 og 3,3 % i 2019.

Investeringer

Det samlede forslaget til investeringer i planperioden utgjør totalt om lag kr 4,1 mrd.

Endringer i driftsrammene

Rådmannen foreslår samlet omstillingstiltak på tjenesteområdene med kr 120 mill. fra 2016 med ytterligere opptrapping til kr 228 mill. i 2019.

3.1 Innledning

3.2 Makrobildet

3.3 Lønns-, pris og renteforutsetninger

3.4 Frie inntekter

3.5 Andre inntekter

3.6 Netto driftsresultat

3.7 Pensjon

3.8 Forslag til investeringsbudsjett 2016-20...

3.9 Forslag til driftsbudsjett 2016-2019

Konjunktorendringer påvirker kommunens økonomiske rammebetingelser, og det forventes fortsatt lav vekst i vår region. Kommunens ressursbruk må planlegges og forvaltes på en slik måte at vi opprettholder tilstrekkelig handlefrihet på langt sikt. Aktivitetsveksten har over flere år vært høyere enn veksten i inntekter. Det siste året er det derfor iverksatt en rekke kostnadsreducerende tiltak som videreføres i perioden 2016-2019.

3.1 Innledning

Rådmannens budsjettforslag for planperioden 2016-2019 handler i stor grad om videreføring av vedtatte og igangsatte omstillingstiltak fra 2015. Disse omstillingstiltakene er omfattende og organisasjonen trenger tid for å tilpasse driftsnivået til de foreslåtte budsjetttrammene. Bystyret vedtok omstillingstiltak på om lag kr 170 mill. i 2015. Denne reduksjonen videreføres i planperioden og økes med kr 40,2 mill. fra 2016. Nye omstillingstiltak ble vedtatt i forbindelse med tertialrapportering pr 30.04.2015 og flere av disse er videreført inn i 2016 og utgjør kr 34 mill. Rådmannen har i tillegg foreslått nye innsparingstiltak fra 2016 på kr 45,8 mill. Samlet for årene 2015 og 2016 utgjør omstillingstiltakene om lag kr 290 mill.

Samtidig som det gjennomføres omfattende omstillingstiltak er det også behov for et økt tjenestetilbud for enkelte brukergrupper blant annet bofellesskap, helsesøsterressurser samt midler til økt vedlikehold av bygg.

Netto driftsramme på tjenesteområdene reduseres fra kr 5,95 mrd. i 2015 til kr 5,94 mrd. i 2016. Frem til 2019 øker netto driftsramme til kr 6,04 mrd.

I løpet av planperioden stiger samlet brutto driftsrammer fra kr 9,83 mrd. i 2015, kr 10,05 mrd. i 2016 og opp til kr 10,37 mrd. i 2019.

Samlet forslag til investeringer i planperioden utgjør totalt om lag kr 4,1 mrd. En stor del av investeringsbudsjettet går til videreføring og ferdigstillelse av tidligere vedtatte prosjekter. Det foreslås også en del nye investeringer i tråd med politiske vedtak og innmeldte behov. På grunn av lavere befolkningsvekst er framdriften for enkelte investeringer foreslått endret. Investeringsnivået er fastsatt med utgangspunkt i et langsiktig og bærekraftig perspektiv for å være rustet til framtidige investeringer og driftsutfordringer knyttet til en aldrende befolkning.

De foreslåtte investeringsprosjektene og de prioriterte driftstiltakene vil bidra til å møte utfordringene presentert i kapittel 2. De økonomiske rammebetingelsene utfordrer likevel satsingen innenfor de ulike områdene i handlingsplanperioden.

Sammenligninger med andre kommuner viser at Stavanger leverer gode tjenester til innbyggerne innenfor de aller fleste tjenesteområdene. Reduserte inntekter medfører behov for en tydeligere prioritering og forventningene om økte tjenestestandarder må dempes. Kommunen må prioritere kjernetjenestene. Disse må omstilles i samsvar med endrede behov og utvikling i fagkunnskap om hvordan behovene kan dekkes på best mulig måte. Et tydelige eksempel på dette er omstillingsarbeidet innenfor levekårsområdet gjennom prosjektet *Leve HELE LIVET*. Målet er at flere skal klare seg selv, og at en skal gå fra hjelpetjenester til rehabilitering og selvhjelp. Ressursbruken foreslås snudd fra heldøgnstjenester i bofellesskap og institusjon til hjemmebaserte tjenester for å tilrettelegge for denne omstillingen.

Stavanger kommune har i sin langsiktige finansielle strategi innarbeidet tre viktige mål. Målene skal være førende for de økonomiske prioriteringene for å bidra til og opprettholde en bærekraftig økonomi på lang sikt, ivareta handlefrihet, samt unngå at en over tid avsetter et for lavt beløp til formues bevaring. Målene

kan avvike i det enkelte budsjett- eller regnskapsår, men må oppnås over tid for å skape økonomisk balanse.

De strategiske målene for økonomisk styring som er lagt til grunn i budsjettarbeidet er:

- Netto driftsresultat bør over tid være om lag 3 % av driftsinntektene
- Investeringer bør være om lag 50 % egenfinansiert
- Gjeldsgraden ekskl. startlån skal over tid ikke ligge høyere enn 60 %.

Netto driftsresultat beskriver kommunens økonomiske handlefrihet, og viser hva kommunen har til disposisjon til egenfinansiering av investeringer og avsetning fra årets drift til senere disposisjon.

Analyser av historiske måltall viser at de overordnede styringsmålene henger sammen og er viktige å opprettholde for å skape en god økonomisk bærekraft i framtiden. For å kunne øke det økonomiske handlingsrommet, anbefaler rådmannen at et netto driftsresultat på 3 % i størst mulig grad opprettholdes i planperioden. Det legges opp til en opptrappingsplan for å kunne nå målet på sikt sammen med kommunens øvrige finansielle mål.

Målene for egenfinansiering av investeringene oppnås i planperioden, mens tilstrekkelig netto driftsresultat er noe svakere ved årets rullering av handlings- og økonomiplanen. En betydelig økning i brutto lånegjeld i kombinasjon med en lavere vekst i driftsinntektene, fører til en gjeldsgrad som er noe over måltallet i planperioden.

Økonomiske mål	2016	2017	2018	2019	Snitt 2016-2019	Mål
Netto driftsresultat i prosent av driftsinntektene	1,8 %	2,0 %	2,8 %	3,3 %	2,5 %	3,0 %
Investeringer, andel egenfinansiering	53 %	44 %	91 %	59 %	59 %	> 50 %
Gjeldsgrad, brutto lånegjeld (ekskl. startlån) i prosent av driftsinntektene	63 %	66 %	62 %	62 %	63 %	< 60 %

Tabell 3.1 Økonomiske måltall

Utviklingen i de økonomiske måltallene er nærmere beskrevet i avsnitt 3.6 og 3.8.

Ved utarbeidelse av forslag til handlings- og økonomiplan 2016-2019 har rådmannen lagt til grunn forslag til Statsbudsjett 2016, *St.prp. nr.1 S (2015-2016)*. I tillegg har rådmannen lagt til grunn tidligere politiske vedtak og vedtatte planer.

3.2 Makrobildet

Verdensøkonomien

Veksten i verdensøkonomien ventes å bli på et moderat nivå framover. Utviklingen skyldes i hovedsak økt vekst i amerikansk økonomi og moderat oppgang i Europa. Lavere vekst i Kina og Asia motvirkes av veksten i Europa og USA.

Fallet i oljeprisen siden i fjor sommer, styringsrenter nær null og kvantitative pengepolitiske tiltak vil fortsette å løfte veksten i verdensøkonomien.

Flere steder er det en bedring i arbeidsmarkedet. I euroområdet er ledigheten fremdeles på et høyt nivå, men sysselsettingen har tatt seg noe opp det siste halvannet året.

Norsk økonomi

Det siste året har veksten i norsk økonomi avtatt. Norge og særlig Rogaland er i stor grad avhengig av utviklingen i oljeprisen. Oljeprisen er markant lavere enn i fjor sommer og har den siste tiden ligget rundt av 50 dollar per fat. Nedgangen skyldes i hovedsak økt tilbud av olje og dempet etterspørsel.

Nedgang i oljeinvesteringene bidrar til svakere økonomisk vekst framover. Nedturen dempes noe av lav rente, svak valutakurs, vekst i verdensøkonomien og offentlig og privat konsum.

Norges Bank har satt styringsrenten ned med 0,75 prosentenheter det siste året og per september er den på 0,75 prosent. En svakere krone bedrer konkurransevnen i fastlandsøkonomien. Veksten i brutto nasjonalprodukt for norsk fastlandsøkonomi anslås å stige fra 1,25 prosent i år til 1,75 prosent neste år.

En moderat lønnsvekst bidrar til å styrke konkurransevnen til norske bedrifter. Den krevende situasjonen for leverandører til oljevirkosomheten, ventes å gi moderat lønnsvekst også i 2016. Likevel vil kostnadsnivået være klart høyere enn hos våre handelspartnere.

En aldrende befolkning vil trolig gi lavere vekst i arbeidsstyrken og det er knyttet usikkerhet til utviklingen av arbeidsinnvandringen. Ved utgangen av september 2015 har NAV registrert en arbeidsledighet på 2,9 % av arbeidsstyrken for landet. Økningen i arbeidsledigheten rammer først og fremst områdene med mye oljerelatert virksomhet. I andre deler av landet er arbeidsledigheten fallende, særlig i regioner med tradisjonell eksportindustri.

Rogaland

Rogaland har sterk tilknytning til oljesektoren. Lavere oljepris og et høyt kostnadsnivå har gitt lavere aktivitet og oppmerksomhet på kostnadskontroll i oljesektoren. Lønnsomheten av investeringene på norsk sokkel er svekket og flere prosjekter er derfor utsatt eller kansellert. Det anslås videre nedgang i petroleumsinvesteringene de to neste årene.

Rogaland kan bli utfordret på yrkesmessig og geografisk mobilitet. Personer som er arbeidsledige over lang tid vil måtte vurdere sysselsetting i andre deler av landet, og en del vil måtte gå over i en annen bransje. Bedrifter som tidligere har tapt kampen om kompetansen med oljeselskapene opplever nå bedre tilgang.

Ved utgangen av september er arbeidsledigheten i Rogaland på 3,8 % og er blant fylkene med høyest arbeidsledighet. Det er 3 973 flere arbeidsledige i Rogaland nå enn for ett år siden. Varsler om permitteringer og oppsigelser gir grunn til å anta at arbeidsledigheten vil fortsette å øke.

Rogaland opplever for tiden et høyt tilbud av boliger på markedet og dempet etterspørsel som indikerer noe fallende priser. Lave renter og langsiktighet i boliginvestering reduserer sannsynligheten for et stort fall i boligprisene.

3.3 Lønns-, pris og renteforutsetninger

Lønnsvekst

Rådmannen har innarbeidet full kompensasjon for helårseffekt av lønnsoppgjøret 2015. Dette utgjør kr 130 mill. I forslaget til statsbudsjett er det lagt til grunn en lønnsvekst i 2016 på 2,7 %. Dette legges til grunn ved beregning av lønnsreserven for 2016, kr 124 mill. med virkning fra mai 2016. Lønnsutgiftene

(eksklusive sosiale kostnader) utgjorde 42,5 % av driftskostnadene til kommunen i siste avlagte regnskapsår, 2014.

Prisvekst

Rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2015-2018 er laget i faste 2016-kroner. Det er ikke foreslått kompensert for prisvekst. Dette innebærer et underliggende omstillingsbehov som utgjør kr 26,4 mill. basert på forventet prisvekst lik 2,5 %. Fravær av priskompensasjon medfører at dersom alt annet er likt, vil handlingsrom og kjøpekraft reduseres. Prioriteringer og behovsvurderinger må gjøres innenfor strammere rammer. Generell priskompensasjon er ikke gitt siden 2008. Kjøp av varer/tjenester utgjorde 32 % av driftskostnadene i regnskapsåret 2014.

Renteforutsetninger

Norges Bank har siden desember 2014 redusert styringsrenten med 0,75 prosentenheter til 0,75 %. Rentebanen i Norges Banks pengepolitiske rapport fra september 2015 (3/15) tilsier at det ventes at styringsrenten vil bli redusert ytterligere til i overkant av 0,5 % i 2016, for deretter å bli økt gradvis til nær 1 % ved utgangen av 2018. Norges Bank venter videre at risikopåslaget i tremåneders pengemarkedsrente vil holde seg rundt 0,3 prosentenheter den nærmeste tiden. På bakgrunn av prognoser fra blant annet Norges Bank og Statistisk sentralbyrå legger rådmannen til grunn at tremåneders pengemarkedsrente vil ligge på 0,8 % i 2016, 0,9 % i 2017, 1,15 % i 2018 og 1,4 % i 2019.

Låneopptak i form av sertifikat- og obligasjonslån har bidratt til gode rentebetingelser i 2015. I andre tertial var i overkant av halvparten av all bruttogjeld sikret mot renteendringer i form av fastrente og rentebytteavtaler. Rådmannen vil i 2016 foreta en løpende vurdering av fordelingen mellom fast og flytende rente basert på markedssituasjonen. Gjennomsnittlig rente på alle lån i 2016 forventes å bli på om lag 2,2 %. Det legges videre til grunn at gjennomsnittlig rentenivå vil øke i takt med utviklingen i tremåneders pengemarkedsrente. Det er beregnet helårseffekt på renter- og avdrag i det året låneopptaket gjennomføres. Avdragstiden på nye lån er 30 år. Rådmannen vil presisere at det er betydelig usikkerhet knyttet til rentenivået i planperioden.

3.4 Frie inntekter

Frie inntekter er avgjørende både for økonomisk handlefrihet og for det tjenestetilbudet kommunen kan gi. Kommunenes frie inntekter består av skatteinntekter og rammetilskudd og utgjør om lag 74 % av Stavanger kommunes årlige driftsinntekter i planperioden (på landsbasis utgjør de om lag 74 % i 2016 når eiendomsskatt også inkluderes). Inntektene disponeres fritt uten andre føringer fra staten enn gjeldende lover. Gjennom inntektssystemet fordeles de frie inntektene til kommunene. Skatteandelen utgjør på nasjonalt nivå om lag 40 % av samlede inntekter. Stavanger kommunes skatteinntekter er på om lag 58 % av driftsinntektene. Inntektssystemet for kommunene inneholder en mekanisme for utjevning av de løpende skatteinntektene. Dermed vil endringer i skatteinntekter, både lokalt og nasjonalt, raskt påvirke nivået på rammetilskuddet gjennom inntektsutjevningen.

Rammetilskuddet består i hovedsak av et innbyggertilskudd, utgiftsutjevning og andre mindre tilskuddsordninger, i tillegg til inntektsutjevning.

Nasjonale forutsetninger

I statsbudsjettet for 2016 viderefører regjeringen det økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2015, jf. revidert nasjonalbudsjett. I tillegg legger regjeringen opp til endringer for kommunesektoren for 2016.

Anslag for kommunenes skatteinntekter for 2015 er opprettholdt fra nivået på kr 134,8 mrd. i revidert nasjonalbudsjett 2015. Dette gir en forventet skattevekst på 4,6 % for kommunene samlet i 2015. Deflator (anslått lønns- og prisvekst) er fortsatt 2,9 %.

For 2016 legger regjeringen opp til en nominell vekst i kommunenes frie inntekter på 4,3 % i forhold til revidert anslag på regnskap 2015.

Anslått lønns- og prisvekst (kommunal deflator) er 2,7 % i 2016, inkludert en antatt lønnsvekst på 2,7 %.

Realveksten i kommunesektorens frie inntekter er beregnet til 1,4 % i forhold til revidert nasjonalbudsjett 2015, noe som utgjør kr 4,7 mrd. og er i all hovedsak som varslet i kommuneproposisjonen for 2016. Veksten i frie inntekter foreslås fordelt med kr 4,2 mrd. til kommunene og kr 0,5 mrd. til fylkeskommunene. Denne veksten må sees i sammenheng med kommunesektorens anslåtte merutgifter knyttet til befolkningsutviklingen med kr 1,7 mrd. (av samlede merutgifter på kr 2,1 mrd.) og økte pensjonskostnader som grovt er beregnet til kr 0,9 mrd. Dette er i henhold til befolkningsframskrivninger fra juni 2014 (SSB).

Inntektsveksten til kommunesektoren skal dekke økt satsing på fleksibelt opptak i barnehagene, helsestasjons- og skolehelsetjenesten, samt arbeid med rus og psykisk helse, med samlet kr 1 mrd.

Tidligere øremerkede midler til øyeblikkelig hjelp døgnopphold for pasienter med somatiske sykdommer er innlemmet i frie inntekter fra 2016. Finansieringsmodellen for tilskudd til private barnehager er foreslått endret i tillegg til at alle skal få 100 % økonomisk likeverdig behandling. Dette kompenseres sammen med videreføring av tidligere satsinger og nye pålagte oppgaver og tiltak. Samlet utgjør innlemminger og oppgavekorreksjoner kr 0,81 mrd. til kommunene.

Forslag til statsbudsjett legger til grunn en vekst på kr 1,26 mrd. (1 %) fra oppgavekorrigeret rammetilskudd til kommunene i 2015-kroner til 2016. Prisveksten på kr 3,3 mrd. i rammetilskuddet dekkes dermed ikke og betyr i realiteten en nedgang på om lag kr 2,05 mrd. i rammetilskuddet. Herav utgjør om lag kr 1,1 mrd. økningen i rammetilskuddet som kommunene ble tildelt i revidert nasjonalbudsjett (RNB) 2015 med bakgrunn i endringer i skatteopplegget for 2015, endelig nivå for 2014 og den lave skatteinngangen i de første månedene av 2015. I det nasjonale opplegget legges midlene inn som en del av skatteøkningen. Skatteinntektene vokser desto mer målt i fra revidert nivå 2015, jf. samlede frie inntekter gir en vekst på 4,3 % for kommunene til 2016.

Forslag til statsbudsjett legger til grunn et skatteanslag for 2016 på kr 144,8 mrd. i skatt på inntekt og formue for kommunene på landsbasis, hvilket gir en vekst på 7,4 % basert på revidert skatteanslag for 2015. Anslaget på kommunesektorens skatteinntekter i 2015 bygger blant annet på om lag 0,5 % sysselsettingsvekst i norsk økonomi og 2,7 % lønnsvekst fra 2015 til 2016. Veksten tar hensyn til regjeringens forslag til overføring av midler fra rammetilskudd, skatterreform og økt kommunalt skattøre. Regjeringen foreslår økning fra 11,35 % i 2015 til 11,80 % i 2016 i den kommunale skattøren for personlige skattytere. Forslaget til skattøre er tilpasset forutsetningen om å videreføre en skatteandel på 40 % av samlede inntekter.

Kommunal og moderniseringsdepartementet foretar en helhetlig gjennomgang av inntektssystemet for kommunene og sender forslag ut på høring før jul 2015. Endelig endring vil bli lagt fram i kommuneproposisjonen for 2017. Dette vil påvirke sammensetningen og utviklingen av kommunens inntekter videre i planperioden.

Lokale forutsetninger

Skatteinntekter

Skatteinngangen fra formues- og inntektsskatten er budsjettet med kr 5,09 mrd. til Stavanger kommune i 2016. Det er da tatt utgangspunkt i at skatteveksten i 2015 blir på 0,5 %, noe som gir en skatteinngang på kr 4,8 mrd. i 2015. Den forventede skatteinngangen i 2015 utgjør 139,2 % av landsgjennomsnittet. Anslaget er opprettholdt etter vurderinger framlagt i forbindelse med 1. og 2. tertialrapport 2015. Dersom inngangen i 2015 skulle bli høyere enn budsjettet, vil det bety at vekstraten til neste år blir tilsvarende lavere.

Ved framleggingen av forslag til nasjonalbudsjettet for 2016 (per 7. oktober 2015) ble anslag for skatteinngangen for kommunene i 2015 opprettholdt på samme nivå som i revidert nasjonalbudsjett 2015 med en årsvekst på 4,6 %. Kommunene ligger samlet på 5,1 % skattevekst akkumulert per september i år. Den høye veksten skyldes i all hovedsak adskillig høyere lønnsvekst og vekst i sysselsetting enn det Stavanger kommune erfarer i 2015.

Midlene som i revidert nasjonal budsjett ble tillagt rammetilskuddet grunnet lavere skatteinngang, vil kommunene få via skatteinngangen i 2016.

Et av regjeringens mål er å skape økt sysselsetting. Stavanger kommune er en region med høy arbeidsdeltakelse blant innbyggerne, en olje- og gassnæring i omstilling, noe stigende arbeidsledighet også kommende år (fra nivået på 4 % per september for Stavanger kommune), lavere press på lønnsveksten og en noe svakere kjøpekraft enn de siste årene. En sysselsettingsvekst kan ikke settes som forutsetning for kommunens inntektsutvikling kommende år.

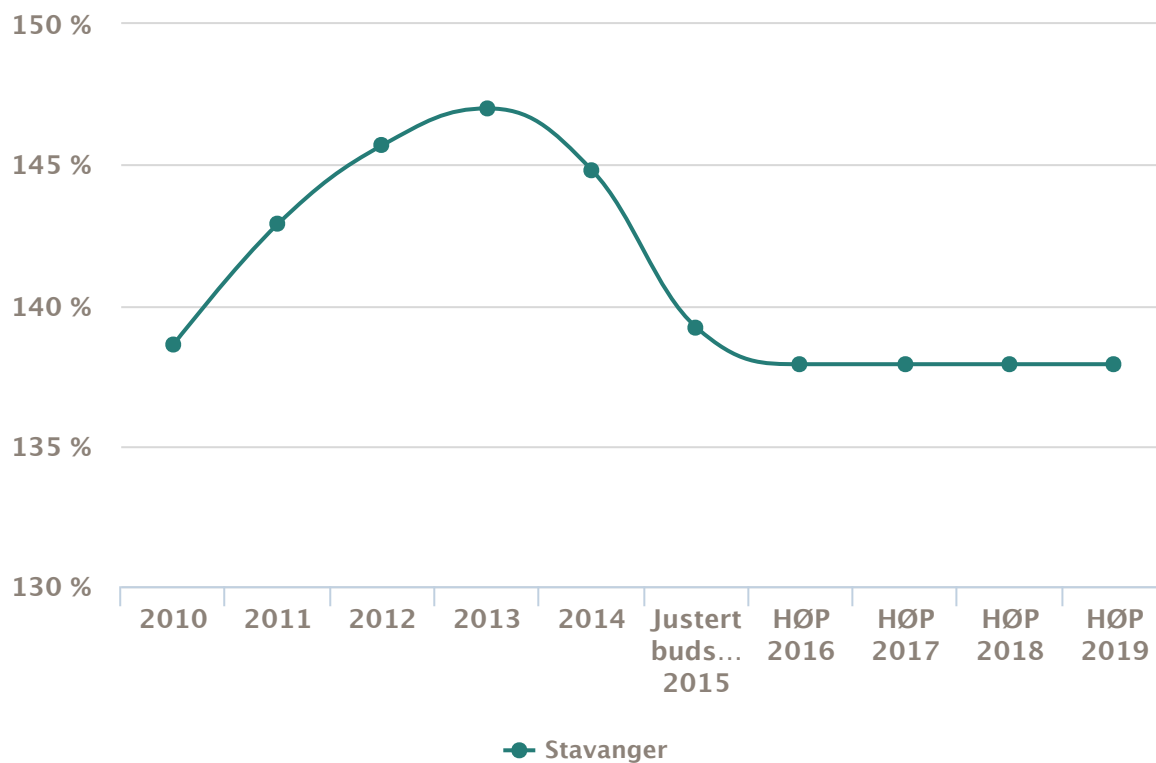
Innbyggerveksten for 1. halvår 2015 er betydelig lavere enn befolkningsprognosene la til grunn. Nye lokale beregninger og prognoser er under utarbeiding. I planperioden er det lagt til grunn lavere innbyggervekst enn landsgjennomsnittet^[1] (http://hop2016.stavanger.kommune.no/wp-admin/post.php?post=586&action=edit#_ftn1) (henholdsvis 0,8 – 1,0 % mot 1,1 %).

For 2016 foreslår regjeringen en skattereform hvor enkelte skattegrunnlag utvides og satser reduseres. For å opprettholde skatteinntektenes andel av samlede inntekter i kommunesektoren på 40 %, foreslår regjeringen å øke den kommunale andelen av den inntektsskatten som kommer inn fra personlige skattytere gjennom å øke det kommunale skattøret til 11,8 %. Den relative endringen vil gi større kroneeffekt i Stavanger enn gjennomsnittskommunen. På den annen side er prosenten beregnet på grunnlag av gjennomsnittlig effekt for kommunene og ikke særskilt for Stavanger kommune.

Sett i lys av nevnte momenter legger rådmannen til grunn en skattevekst på 6,1 % fra justert nivå 2015. Dette er lavere enn den anslåtte nominelle veksten på 7,4 % på landsplan. Den lokale veksten vil dekke generell lønnsvekst (2,7 %), innbyggervekst (0,8 %) og delvis effekten av skattereformen kombinert med endret kommunalt skattøre og gi en skatteinntekt i Stavanger på 137,9 % av landsgjennomsnittet i 2016. Nivået er lavere enn inneværende år og betyr i prinsippet at Stavanger kommune får en redusert inntekt per innbygger. Rådmannen har ikke lagt til grunn sysselsettingsvekst.

I perioden fra 2017 til 2019 er det for hvert år kun forutsatt en jevn volumvekst på 0,8 – 1,0 % per år for å ta høyde for innbyggervekst. Stavanger kommune vil da ligge på 137,9 % av landsgjennomsnittet i 2019, hvilket betyr at nivået for 2016 er videreført. Utviklingen vises i figur 3.1.

Rådmannen vil presisere at det alltid er usikkerhet knyttet til skatteanslaget og særlig i perioder med svingninger i privatøkonomiske forhold eller endring i beregningsregler.

Figur 3.1 Skatteinntekt per innbygger i Stavanger i prosent av landsgjennomsnittet. Utvikling over tid.

Rammetilskuddet

Det ordinære rammetilskuddet tar utgangspunkt i et innbyggertilskudd som fordeles med et likt beløp per innbygger. Innbyggertilskuddet korrigeres videre for utgiftutjevning, beregnet etter objektive kriterier som kalles kostnadsindeks. Når en kommune har en lavere kostnadsindeks enn 1, får den en reduksjon i tilskuddet. Omfordeling skjer til de kommunene som har kostnadsindeks over 1. Stavanger betraktes som en «lett- drevet» kommune og har en beregnet kostnadsindeks på 0,926. Særlig innbyggere over 67 år og antall psykisk utviklingshemmede over 16 år slår ut med lav indeks (trekk i utgiftsbehov), mens innbyggere 2-5 år og innbyggere med høy utdanning slår ut med høy indeks og gir tillegg i utgiftsbehov. Dette innebærer en utgiftutjevning i 2016 på kr 457,5 mill. og en tilsvarende reduksjon i innbyggertilskuddet. I planperioden øker utgiftutjevningen svakt. Prognoser for kriterier er vanskelig å sette for lokale og nasjonale forhold, og dermed hefter det en del usikkerhet med framtidig utjevning.

Tapskompensasjon som følge av tap ved endringer i inntektssystemet (i 2011) utgjør kr 27,4 mill. og vil stå fast i planperioden og inntil inntektssystemet blir revidert på nytt.

Inntektsgarantitilskudd (INGAR) vil for 2016 ha en isolert effekt på kr -7,6 mill. for Stavanger og er anslått til et trekk på ca. kr 8 mill. per år utover planperioden. Dette er Stavanger sitt bidrag knyttet til finansiering av ordningen som utgjør kr 57 per innbygger. Inntektsgarantiordningen skal sikre at ingen kommuner får et brått inntektsbortfall gjennom en beregnet vekst i rammetilskuddet fra et år til et annet som er lavere enn kr 300 per innbygger under beregnet vekst på landsbasis. For 2016 er grensen et fall på kr 98 per innbygger (pga. negativ realvekst i rammetilskuddet). Stavanger har ingen kompensasjon i 2015 siden kommunen har vekst i rammetilskuddet som er over vekstgrensen.

Storbytilskudd for Stavanger kommune i 2016 utgjør kr 49,0 mill. Økningen er på 3,8 % og skal dekke lønns- og prisjustering og innbyggervekst (nasjonale tall).

Stavanger kommune mottar ikke veksttilskudd eller ordinære skjønnsmidler. Prosjektskjønn må årlig omsøkes og gjelder tiltak innen prioriterte områder iht. årlige retningslinjer.

Innbyggertilskudd korrigeres også for inntektsutjevningen, som har direkte sammenheng med prognoser om skatteanslaget både nasjonalt og lokalt. Siden Stavanger kommune ligger godt over landsgjennomsnittet, blir kommunen trukket for 60 % av det overskytende. Forventet inntektsutjevning for Stavanger i 2016 er i størrelsesorden kr 0,89 mrd. og øker svakt utover planperioden.

Til sammen reduseres rammetilskudd med et totalbeløp på kr 1,35 mrd. i utgiftutjevning, INGAR og inntektsutjevning.

Regjeringen har for 2016 foreslått en særskilt tiltakspakke for å øke sysselsettingen. Stavanger kommunes andel er beregnet til kr 12,7 mill. og gjelder vedlikehold og rehabilitering av skoler og omsorgsbygg. Inntekten er synliggjort i egen linje for frie inntekter og vil bli rapporteringspliktige. Rådmannen foreslår tiltak tilsvarende inntektene, se linje 207 i driftsrammetabellen.

Tabell 3.2 viser en oversikt over prognosen for samlede frie inntekter i 2016 og videre i planperioden.

Skatt og rammetilskudd (tall i hele tusen kroner)	2015 opprinnelig vedtatt	2015 justert budsjett per 2. tertial	2016 nominelle tall	2017 2016 priser	2018 2016 priser	2019 2016 priser
Formue- og inntektsskatt	-4 989 800	-4 799 400	-5 092 000	-5 134 000	-5 182 000	-5 234 000
Innbyggertilskudd	-2 945 700	-2 980 952	-2 998 000	-3 010 000	-3 027 800	-3 051 900
Utgiftsutjevning, INGAR og skjønn	431 900	430 504	420 000	425 400	428 600	442 200
Storbytilskudd	-47 200	-47 202	-49 000	-49 400	-49 800	-50 300
Inntektsutjevning	954 700	856 500	888 700	896 200	904 500	913 400
Ekstra tiltaksmidler vedlikehold/rehab.	0	0	-12 700	0	0	0
Sum frie inntekter	-6 596 100	-6 540 550	-6 843 000	-6 871 800	-6 926 500	-6 980 600
Sum endring i %			4,6 %	0,4 %	0,8 %	0,8 %

Tabell 3.2 Sum frie inntekter for Stavanger kommune i perioden 2015-2019, avrundet.

Det er forutsatt en lokal vekst i de frie inntektene på 4,6 % fra revidert budsjett 2015. Veksten er satt sammen av 6,1 % skattevekst, 1,1 % vekst i rammetilskudd og 3,8 % økt inntektsutjevning. I tillegg kommer ekstra tiltaksmidler. Vekst øvrige år er i hovedsak basert på befolkningsvekst. Prisveksten er holdt fast i 2016-nivå, jf. kriterium for driftskostnadene.

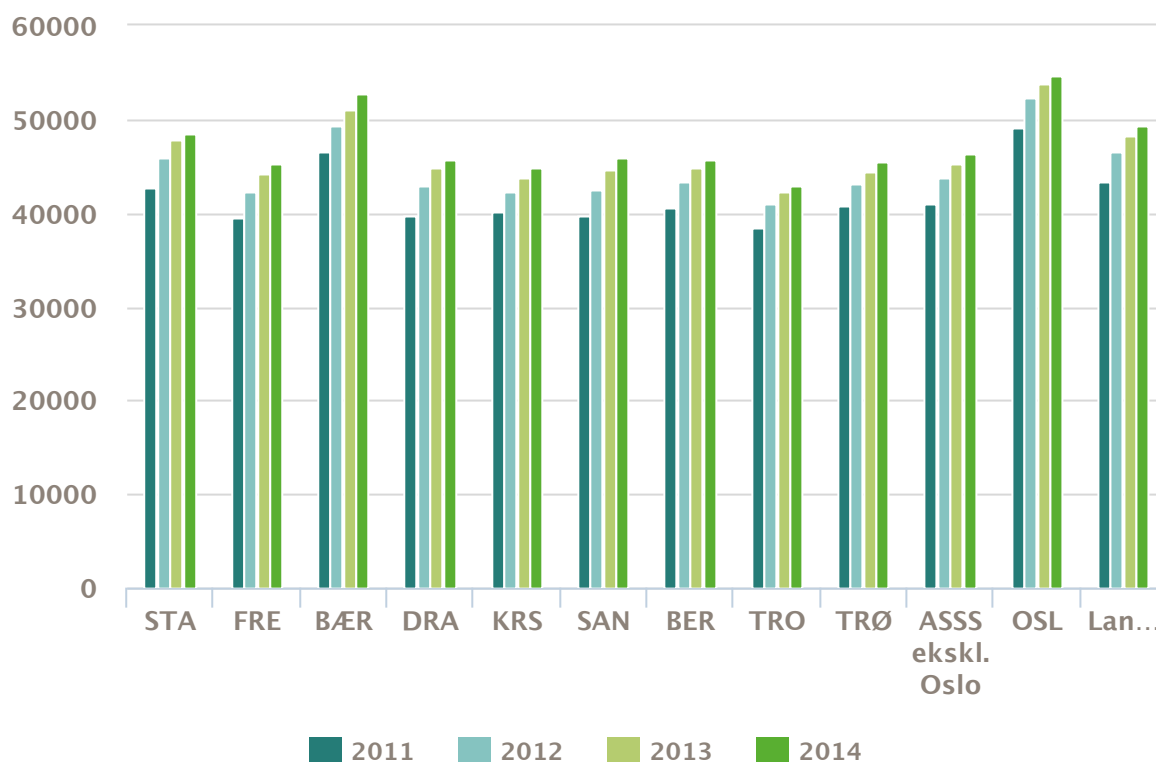
Til sammenligning legger regjeringen opp til realvekst i de frie inntektene gjennom økt skatteinnngang på 7,4 % og en nominell vekst i frie inntekter på 4,3 %. Lavere vekst i skatteinngangen i Stavanger kommune medfører noe lavere vekst i kommunens inntektsutjevning og ergo høyere vekst i frie inntekter til 2016.

Usikkerhet hefter rundt flere faktorer som påvirker inntektsutviklingen i Stavanger kommune. Kommunen må ha beredskap for et lavere inntektsnivå og ytterligere behov for innsparing.

Frie inntekter per innbygger – sammenligning med ASSS

Rådmannen har sammenlignet utviklingen i frie inntekter per innbygger fra 2011 til 2014 i Stavanger med tilsvarende tall for ASSS-kommunene og resten av landet. Figur 3.2 viser at Stavanger i 2014 var en av tre ASSS kommuner med høyest frie inntekter per innbygger.

Stavanger hadde lavere frie inntekter per innbygger enn snittet av landet for 2014. Frie inntekter per innbygger var på kr 48 557 i Stavanger i 2014. Gjennomsnittlige frie inntekter for ASSS-kommunene eksklusiv Oslo var på kr 46 296. Tilsvarende tall for resten av landet var kr 49 372, og for Oslo kr 54 685 i 2014.

Figur 3.2 Frie inntekter per innbygger i ASSS-kommunene og resten av landet

[1] Landsveksten er satt til MMMM-alternativet til SSB fra juni 2014.

3.5 Andre inntekter

Avkastning og overføringer fra selskaper

Stavanger kommune har eierinteresser i 35 foretak, selskap og samarbeid. Kommunen mottar overføringer fra enkelte selskap i form av utbytte og inntekter fra ansvarlig lån. Kommunen yter også tilskudd til flere av selskapene. Selskapenes virksomhet, målene med eierskapet, lovgivning, bestemmelser i styringsdokumenter mv. er av betydning for eiernes forventning til avkastning og overføringer.

Overføringer fra Lyse AS

Stavanger kommune har en eierandel i Lyse AS på 43,68 %. Kommunen mottar inntekter fra Lyse i form av renter og avdrag på et ansvarlig lån på kr 3 mrd. Avdragstiden på lånet er 30 år fra 2009. Renten skal i henhold til avtale om ansvarlig lån fastsettes med utgangspunkt i tremåneders pengemarkedsrente med et påslag på 2 prosentenheter. Basert på prognosen for tremåneders pengemarkedsrente omtalt under punkt 3.3, vil renten på det ansvarlige lånet være på 2,8 % i 2016, 2,9 % i 2017, 3,15 % i 2018 og 3,40 % i 2019. Renteinntektene fra det ansvarlige lånet skal budsjetteres og regnskapsføres i driften. Avdragene skal føres i investeringsregnskapet.

Stavanger kommune mottar også inntekter fra Lyse i form av utbytte. I 2015 ble det utdelt et samlet

utbytte på kr 432 mill., hvorav Stavanger kommunes andel utgjorde kr 188,68 mill. Utbyttegrunnlaget var styrket gjennom ekstraordinære inntekter knyttet til nedsalget i Skangass AS, og utbyttet i 2015 var av den grunn høyere enn det Lyse hadde signalisert i form av en treårig utbytteplan.

I *Styrets melding til eierne 2013* blir det redegjort for Lyses *Strategi 2020*. Lyses mål for perioden fram til 2020 omfatter blant annet oppnåelse av et årsresultat etter skatt på kr 1 mrd. Lyse påpeker at en slik resultatutvikling tilsier betydelige (nær doblede) utbytter til aksjonærene i forhold til 2012-nivået. Basert på Lyses prognoser og mål for resultatutvikling er det forutsatt et samlet utbytte til aksjonærene på kr 425 mill. i 2016, kr 435 mill. i 2017, kr 500 mill. i 2018 og kr 550 mill. i 2019. Tabell 3.3. viser Stavanger kommunes andel av forventede inntekter fra Lyse.

Prognose - overføringer fra Lyse (tall i 1000 kr)	SK's andel 43,68 %	2016	2017	2018	2019
Opprinnelig lån på kr 3 mrd.	1 310 280	1 004 548	960 872	917 196	873 520
Avdrag til føring i investering		43 676	43 676	43 676	43 676
Rente til føring i drift		28 100	27 800	28 800	29 700
Utbytte til føring i drift		186 000	190 000	218 000	240 000
Sum		257 776	261 476	290 476	313 376

Tabell 3.3 Overføringer fra Lyse AS

Utbytte fra SF Kino Stavanger/Sandnes AS

Stavanger kommune har en eierandel på 33,15 % i SF Kino Stavanger/Sandnes AS. Selskapet har i 2014 og 2015 utdelt til sammen kr 44 mill. i utbytte, hvorav Stavanger kommunes andel utgjør kr 14,59 mill. Utbyttet de aktuelle årene var fordelt på kr 12 mill. i ordinært utbytte og kr 32 mill. i ekstraordinært utbytte. Stavanger kommune og de øvrige aksjonærene vedtok våren 2015 en eierstrategi for SF Kino Stavanger/Sandnes AS som blant annet innehar forventninger til avkastning og utbytte. Basert på eierstrategien og de ekstraordinære utdelingene de siste par årene, er det lagt til grunn et årlig utbytte på minimum kr 6 mill. i kommende planperiode. Stavanger kommunes andel utgjør kr 2 mill.

Utbytte fra Renovasjonen IKS

Stavanger kommune har en eierandel på 50 % i Renovasjonen IKS, som er morselskapet i et konsern bestående av datterselskapene Renovasjonen Egenregi AS og Renovasjonen Næring AS. I 2015 utdelte Renovasjonen IKS et samlet utbytte på kr 1 mill., hvorav Stavanger kommune mottok kr 0,5 mill. Det er lagt opp til en videreføring av utbytteforventningen i handlings- og økonomiplan 2015-2018 for kommende planperiode. Dette innebærer et samlet årlig utbytte på kr 2 mill.

Inntekter fra tilskudd og kompensasjonsordninger

Staten gir tilskudd til å dekke renter og avdrag i forbindelse med *Eldre- og psykiatriplanen* og *Reform-97* (6-årsreformen). Det gis også tilskudd som dekker rentekostnader i forbindelse med rehabilitering av skole- og kirkebygg. Disse kompensasjonsordningene forvaltes av Husbanken og tilskuddene beregnes ut ifra flytende rente i Husbanken. Det er lagt til grunn et gjennomsnittlig rentenivå på 1,8 % i 2016. Lånesaldo knyttet til disse investeringene framkommer i tabell 3.12 i [avsnitt 3.8.5 \(http://hop2016.stavanger.kommune.no/3-okonomisk-rammebetingelser-og-prioriteringer/#3-7-5-utvikling-av-lanegjeld\)](http://hop2016.stavanger.kommune.no/3-okonomisk-rammebetingelser-og-prioriteringer/#3-7-5-utvikling-av-lanegjeld). Kompensasjonsinntekter i 2016 er beregnet til kr 28,6 mill. Satser for investeringstilskudd omtales nærmere under [avsnitt 3.8.7](#)

<http://hop2016.stavanger.kommune.no/3-okonomisk-rammebetingelser-og-prioriteringer/#3-7-7-investeringsprosjektene-tabell-og-prosjektbeskrivelser>.

Den flytende renten i Husbanken fastsettes i dag med utgangspunkt i den effektive renten på statskasseveksler med 0-3 måneders løpetid (gjennomsnittet i en observasjonsperiode), med et tillagt påslag på 1,0 prosentenheter. Det vil innføres en ny modell for beregning av flytende rente med virkning fra 01. mars 2016. Formålet er å etablere en metode som i større grad speiler nivået på renter i det alminnelige rentemarkedet. Det forventes ikke at renten på overgangstidspunktet vil avvike vesentlig fra renten slik den ville ha blitt fastsatt til etter eksisterende metode, men over tid antas det imidlertid at metoden vil gi mer presise anslag på faktisk markedsrente enn gjeldende metode.

Egenbetalinger

Rådmannen anbefaler å øke de generelle egenbetalingene i tråd med gjeldende regler og forskrifter. Det er i hovedsak egenbetalinger innen pleie- og omsorg som er forskriftsregulert.

I planperioden foreslår rådmannen også å øke satser for renovasjonsgebyr med 1,5 %, pris for vann foreslås økt med 5 % og billettprisene i svømmehallene foreslås økt med 14 %. Satsene for elevkontingent ved kulturskolen foreslås økt med i gjennomsnitt 1,5 % og det foreslås en egenandel på dirigenttjenester for byens skolekorps på kr 50 000 per korps. Betaling for barn i barnehage foreslås økt til kr 2 655 og SFO-betalingene foreslås økt med 2,7 % fra høsten 2016.

En fullstendig oversikt over forslag til endringene i avgifter, gebyrer og egenbetaling fremkommer i [kapittel 12](http://hop2016.stavanger.kommune.no/12-avgifter-gebyrer-og-egenbetalinger/) (<http://hop2016.stavanger.kommune.no/12-avgifter-gebyrer-og-egenbetalinger/>).

Eiendomsskatt

Eiendomsskatt for 2015 skrives ut på faste eiendommer i hele kommunen med en generell skattesats på 4 promille og en skattesats på 3 promille for boliger og fritidseiendommer. Satsene videreføres i hele planperioden. Likeså videreføres gjeldende fritaksregler. Det er ikke tatt høyde for eventuelle endringer i lovverket i løpet av planperioden.

Kontormessig justering av takstverdier og bunnfradrag

Eiendomsskatt utgjør netto kr 228 mill. i 2015. En kontormessig oppjustering av takstene på 10 % (eigedomsskattelova § 8A-4) er lagt inn med virkning fra 2016, jf. 10 år siden forrige alminnelige taksering, og med en tilsvarende oppjustering i 2017. En eventuell økning i 2018 avventes. Dette er i tråd med vedtatt *Handlings- og økonomiplan 2015-2018*.

Rådmannen foreslår imidlertid å endre bunnfradraget fra kr 360 000 til kr 400 000 for bolig og fritidsbolig for å videreføre dagens sosiale profil i eiendomsskatten i Stavanger. Bunnfradraget gjør at beregningsgrunnlaget for eiendomsskatt reduseres. Økningen i bunnfradrag utgjør i overkant av 10 % og medfører at skattyterne samlet kommer relativt likt ut med en økning i skatten på 10 % i motsetning til sterkere skattevekst dersom bunnfradraget forble uendret på en lavt taksert bolig.

Inntektene antas å øke til netto kr 251 mill. i 2016 og til kr 273 mill. i 2017 som også videreføres i 2018. Andelen øker fra om lag 3,3 % av driftsinntektene i 2016 til om lag 3,6 % i 2019.

Alminnelig taksering

Siste alminnelige taksering ble gjennomført i 2004-2005 med virkning fra 01.01.2006. I henhold til eiendomsskattelovens §§ 8A-2 skal verdien av eiendommen settes til omsetningsverdi. Det har vært en

betydelig stigning i markedsverdier på bolig, tomter og næringseiendommer siden den gang. Prisene på en gjennomsnittsbolig i Stavanger har økt med over 108 prosent siste 10 år, ifølge [statistikk fra eiendomsmeidlerbransjen](http://eiendomnorge.no/wp-content/uploads/2015/09/Eiendom-Norge-boligprisstatistikk-juli-20151.pdf) (<http://eiendomnorge.no/wp-content/uploads/2015/09/Eiendom-Norge-boligprisstatistikk-juli-20151.pdf>). Dette innebærer en negativ realvekst i inntektene fra eiendomsskatt siden de nye takstene ble innført i 2006.

Lowerket åpner for å foreta en ny alminnelig taksering når det er gått 10 år siden sist. Rådmannen initierer derfor oppstart på et nytt takseringsprosjekt og vil legge fram en egen sak om opplegg og omfang i løpet av siste halvår 2016. Takseringsprosjektet kan foregå for fullt i 2017 og 2018 med effekt fra 2019 overfor skattyterne. Prosjektkostnader er stipulert til kr 15 mill. med fordeling kr 6 mill. i henholdsvis 2017 og 2018 og kr 3 mill. i 2019 for å håndtere ordinær klageprosess. Foreløpig anslag på merinntekter er kr 15 mill. som er lagt inn i 2019 i økonomiplanen.

Eiendomsskatt inngår som et av elementene for å sikre en økonomisk bærekraftig handlefrihet i kommende perioder da eiendomsskatt er den eneste lokalt bestemte inntektskilden som kommunene innenfor lovens rammer helt og fullt kan bestemme over selv.

Promillesats og bunnfradrag for boligeiendommer kan endres årlig

Uavhengig av en ny taksering eller kontormessig justering er det mulig å justere bunnfradrag og/ eller promillesatsen hvert år. Promillesatsen kan endres bare for bolig- og fritidseiendommer, bare for næringseiendommer / verk og bruk, eller for begge grupper samtidig. Promillesatser kan velges innenfor intervallet 2 – 7 promille, dog maksimalt øke med 2 promille per år. Noen alternativer er simulert og skissert i tabellene. Bolig og fritidsboliger er vist isolert i egen tabell. Det betyr at dersom endringer tenkes for begge hovedgrupper av eiendommer, så må inntektseffektene legges sammen. Uthevet felt er utgangspunkt for 2016 – rådmannens forslag. (Minusbeløp betyr redusert inntekt, plussbeløp gir inntektsøkning.)

Eiendomsskatt	Sum inntekter			Merinntekt	
	Promillesats			Samlet effekt endring fra 4 ‰ til 2 ‰	Samlet effekt endring fra 4 ‰ til 6 ‰
	2 ‰	4 ‰	6 ‰		
Annen eiendom(*)	54	108	162	-54	54

Tabell 3.4 Skisse på ulike inntektsnivå og endringer i inntekter ved alternative endringer i promillesats for annen eiendom i Stavanger kommune

* annen eiendom – alt som ikke er bolig og fritidsbolig (næring, verk og bruk, ubebygde eiendommer, osv.)

Eiendomsskatt		Sum inntekter			Merinntekt		
Hovedgruppe	Bunnfradrag	Promillesats			Samlet effekt endring bunnfradrag og fra 3 ‰ til 2 ‰	Samlet effekt endring bunnfradrag og beholde 3 ‰	Samlet effekt endring bunnfradrag og fra 3 ‰ til 5 ‰
		2 ‰	3 ‰	5 ‰			
(hele kroner)		(hele millioner kroner)			(hele millioner kroner)		
Bolig-/fritidseiendom	360 000	101	151	252	-43	7	108
Bolig-/fritidseiendom	400 000	96	144	240	-48	0	96
Bolig-/fritidseiendom	500 000	85	127	212	-59	-17	68

Tabell 3.5 Skisse på ulike inntektsnivå og endringer i inntekt ved alternative kombinasjoner av endringer i promillesats og bunnfradrag for eiendomsskatt for bolig i Stavanger kommune.

En økning av satsen med 2 promille (fra 4 promille til 6 promille for annen eiendom og fra 3 promille til 5 promille for bolig-/fritidseiendom) vil gi økt inntekt fra eiendomsskatt på ca. kr 150 mill. i 2016. En nedjustering av promillesatsene til 2 promille vil redusere inntektene med kr 102 mill. samlet for begge grupper. Dette forutsetter bunnfradrag på kr 400 000.

Det er også mulig å endre bunnfradraget enten alene eller sammen med en promilleendring. Dersom bunnfradraget økes til kr 500 000 per boenhet og skattesatsen øker til 5 promille på boliger, vil det kunne gi en merinntekt på kr 68 mill.

Effekten på hva eiendomsskatten blir for en bolig følger av tabell 3.6.

Eiendomsskatt per standardbolig (1000 kvm tomt, 120 kvm bolig)			
Bunnfradrag	2 ‰	3 ‰	5 ‰
(hele kroner)			
360 000	2 272	3 408	5 680
400 000	2 192	3 288	5 480
500 000	1 992	2 988	4 980

Tabell 3.6 Skisse på hva eiendomsskatten blir per standard bolig (i henhold til KOSTRA) for ulike alternative kombinasjoner av endringer i promillesats og bunnfradrag for eiendomsskatt bolig i Stavanger kommune. Uthevet felt er utgangspunktet for 2016.

Oversikt over eiendomsskatt i ASSS-kommunene og gjennomsnittet for kommunene finnes i [kapittel 9](#). (<http://hop2016.stavanger.kommune.no/9-statistikk-planer-og-brukerundersokelser/#9-1-nokkeltall>)

En eventuell endring av promillesatsen eller bunnfradrag må vedtas som en del av budsjettvedtaket.

3.6 Netto driftsresultat

Netto driftsresultat er en av de viktigste indikatorene for økonomisk balanse og er avgjørende for å nå øvrige finansielle mål over tid. Lave resultater her skaper mindre muligheter til å nå de to øvrige finansielle målene. Netto driftsresultat[1] (http://hop2016.stavanger.kommune.no/wp-admin/post.php?post=598&action=edit#_ftn1) beskriver kommunens økonomiske handlefrihet og viser hvor mye kommunen har til disposisjon til egenfinansiering av investeringer og avsetning fra årets drift til senere disposisjon.

På helt kort sikt påvirkes nivået på netto driftsresultat av endringer i kommunens inntekter og kostnader i driften. På lengre sikt styres nivået av kommunens behov og krav til avsetninger og bruk av fondsmidler sammen med overføring av midler til investeringer for å skape en bærekraftig økonomi.

Anbefalinger av mål for netto driftsresultat

Det generelt anbefalte nivået for kommunesektoren har vært 3 % netto driftsresultat i årene fram til 2013. Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) ga i november 2014 [2] (http://hop2016.stavanger.kommune.no/wp-admin/post.php?post=598&action=edit#_ftn2)

nye anbefalte nivåer på netto driftsresultat. Anbefalingene gjelder over tid og er på 2 % for kommunesektoren som helhet, 1,75 % for kommunene (konsern) og 4 % for fylkeskommunene. Nivået på netto driftsresultat er utledet på bakgrunn av nasjonale tall og for kommunesektoren. TBU anbefaler at nivået må vurderes av den enkelte kommune slik at individuelle mål kan settes.

Rådmannen viser til sin utledning i sak 142/15

Økonomisk handlingsrom i kommende planperiode 2016-2019

til formannskapet. Alternativ tilnærming til netto driftsresultat tar hensyn til flere økonomiske handlingsregler som ses i sammenheng. Netto driftsresultat, investeringsnivået og egenfinansieringsgraden er avhengige av hverandre. Samtidig skal netto driftsresultat gi kommunen handlefrihet til å håndtere svingninger i inntekter og rentenivå uten at det går ut over tjenestetilbudet. Kommunen bør på bakgrunn av dette i den overordnede og langsiktige planleggingen legge seg i øvre sjikt av netto driftsresultat.

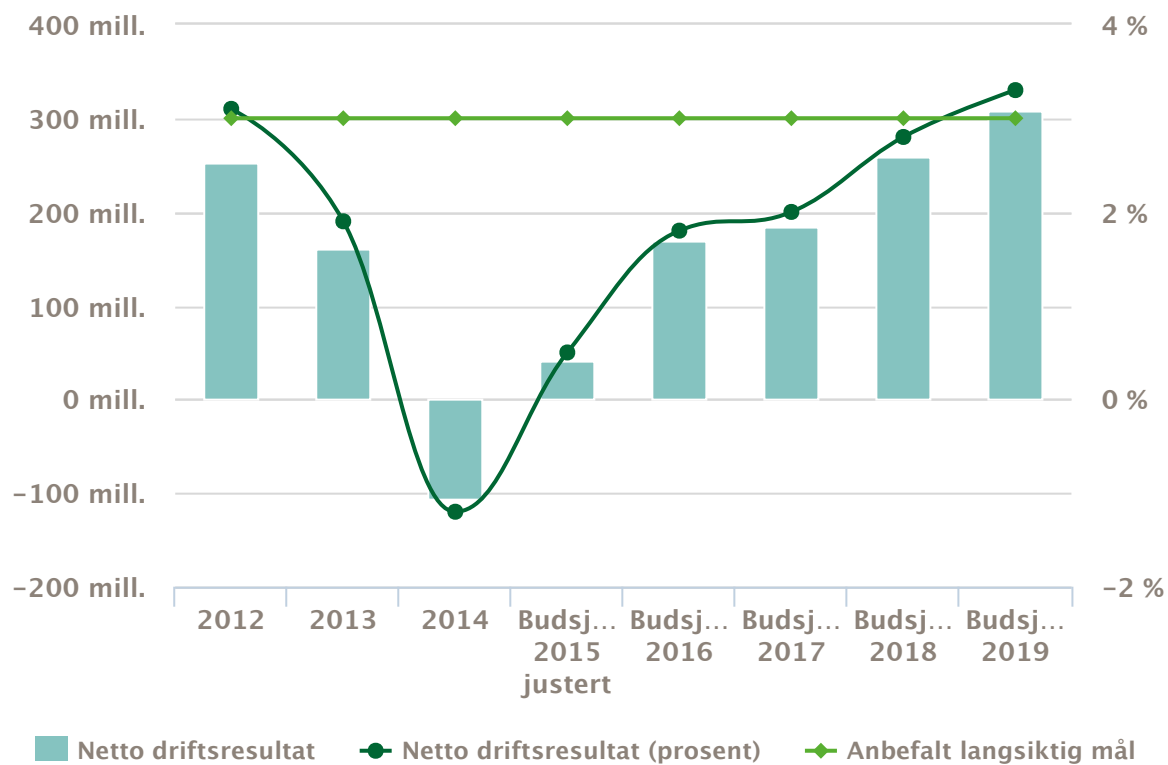
Stavanger kommune har i sin finansielle strategi innarbeidet at netto driftsresultat over tid bør ligge på om lag 3 % av driftsinntektene og at investeringene bør være om lag 50 % egenfinansiert. Hensikten er å opprettholde en bærekraftig økonomi på lang sikt.

Et langsiktig mål om å overføre 3 % av driftsinntektene til investeringer vil være tilstrekkelig og anses robust under forutsetning om at investeringsnivået holdes på 11-13 % av driftsinntektene og at målene om egenfinansiering og gjeldsgrad opprettholdes. Rådmannen anbefaler at målet opprettholdes. Tjenesteproduksjonen må være effektiv og bærekraftig slik at mest mulig midler frigjøres til framtidige forpliktelser uten store svingninger på drift og egenfinansiering.

Netto driftsresultat i planperioden

Rådmannen foreslår for 2016 et budsjett med forventet netto driftsresultat i prosent av driftsinntektene på 1,8 %. Dette er lavere enn anbefalt målsetting. Videre i planperioden budsjetteres det med et netto driftsresultat på 2,0 % i 2017, 2,8 % i 2018 og 3,3 % i 2019. Dette tilsvarer 2,5 % i snitt i perioden. Rådmannen presiserer at usikkerheten er større jo lenger ut i planperioden man kommer.

Fra 2015 av er det foretatt en teknisk budsjettjustering ved å overføre midler fra investering til drift tilsvarende kr 42,5 mill. i 2016 og kr 40,5 i årene etter, jf. tiltakene har driftsmessig karakter. Dette reduserer midler budsjettet til egenfinansiering av investeringer og følgelig netto driftsresultat tilsvarende. Bruk av netto driftsresultat til å bygge opp disposisjonsfond er ikke planlagt i perioden.

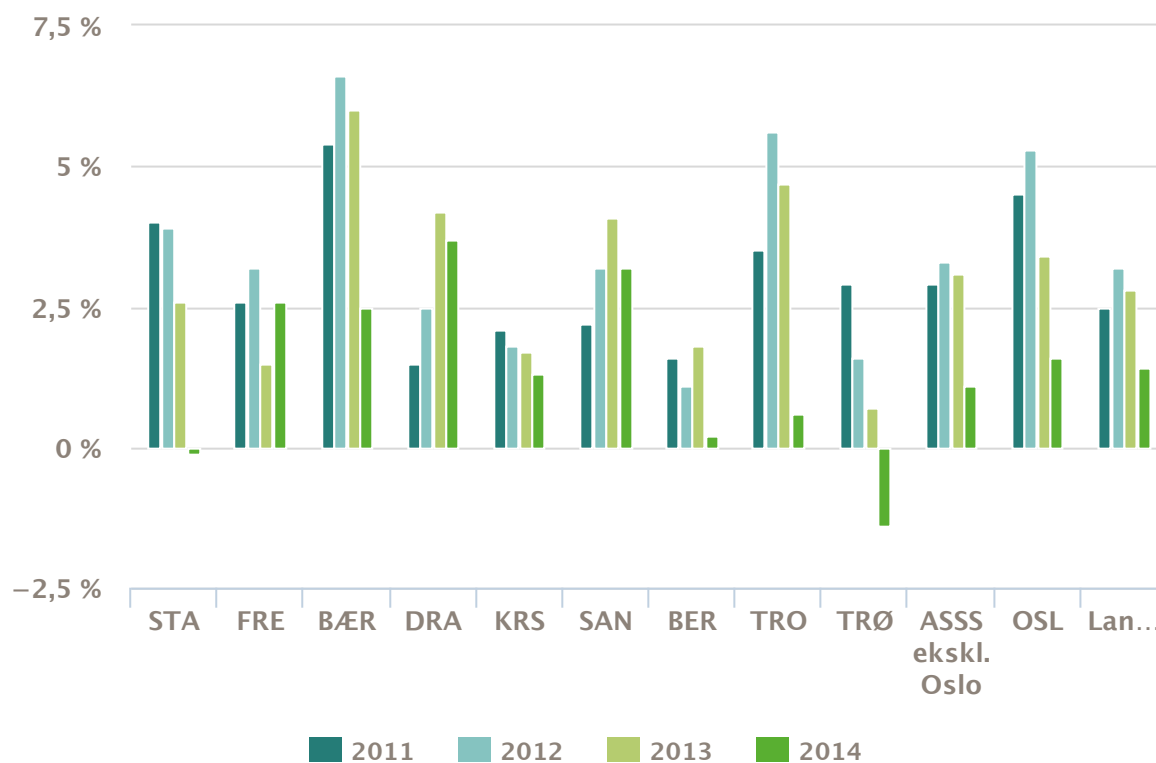
Figur 3.3 Netto driftsresultat i 2012-2015 i Stavanger kommune (bykassen), samt rådmannens forslag 2016-2019.

Netto driftsresultat i ASSS-kommunekonsernene

Netto driftsresultat var høyere i ASSS-kommunene enn gjennomsnittet for landet i perioden 2011-2013, men ikke i 2014. I 2014 hadde Stavanger et netto driftsresultat på -0,1 % (konsern) og -1,3 % (bykassen). Netto driftsresultat i ASSS-kommunene eksklusiv Oslo var på 1,1 % av driftsinntektene. I Oslo var det på 1,6 % og gjennomsnittet for landet var netto driftsresultat på 1,4 % i 2014.

Figur 3.4 viser netto driftsresultat i prosent av driftsinntekter i Stavanger og de andre ASSS-kommunene fra 2011 til 2014. For å ta hensyn til ulike organisatoriske løsninger viser figuren konserntall. Konserntall omfatter bykassen og særbedriftene, det vil si kommunale foretak og kommunens eierandeler i IKS-er som inngår i konsernregnskapsstatistikken til SSB.

Figur 3.4 Netto driftsresultat i prosent av driftsinntekt for ASSS-kommunekonsernene og gjennomsnitt for landet i perioden 2011-2014.

[1] (http://hop2016.stavanger.kommune.no/wp-admin/post.php?post=598&action=edit#_ftnref1) Netto driftsresultat framkommer når brutto driftsresultat (driftsinntekter minus driftsutgifter) reduseres for avdrag og netto renteutgifter, samt korrigeres for motpost avskrivninger.

[2] (http://hop2016.stavanger.kommune.no/wp-admin/post.php?post=598&action=edit#_ftnref2) Rapport fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi – november 2014.

3.7 Pensjon

Stavanger kommune har offentlig tjenestepensjon for ansatte forsikret i KLP, samt SPK for lærere. Framover vil særlig akkumulert premieavvik medføre økte kostnader og utfordre kommunens driftsbudsjett. Utvikling i uttak for AFP 62-64 og uføre påvirker også kostnadsbildet. I tillegg vil omregning av uføreforpliktelser påvirke det framtidige (netto) kostnadsnivået og kommunens økonomi utover hva som ligger til grunn i budsjettet i økonomiplanperioden.

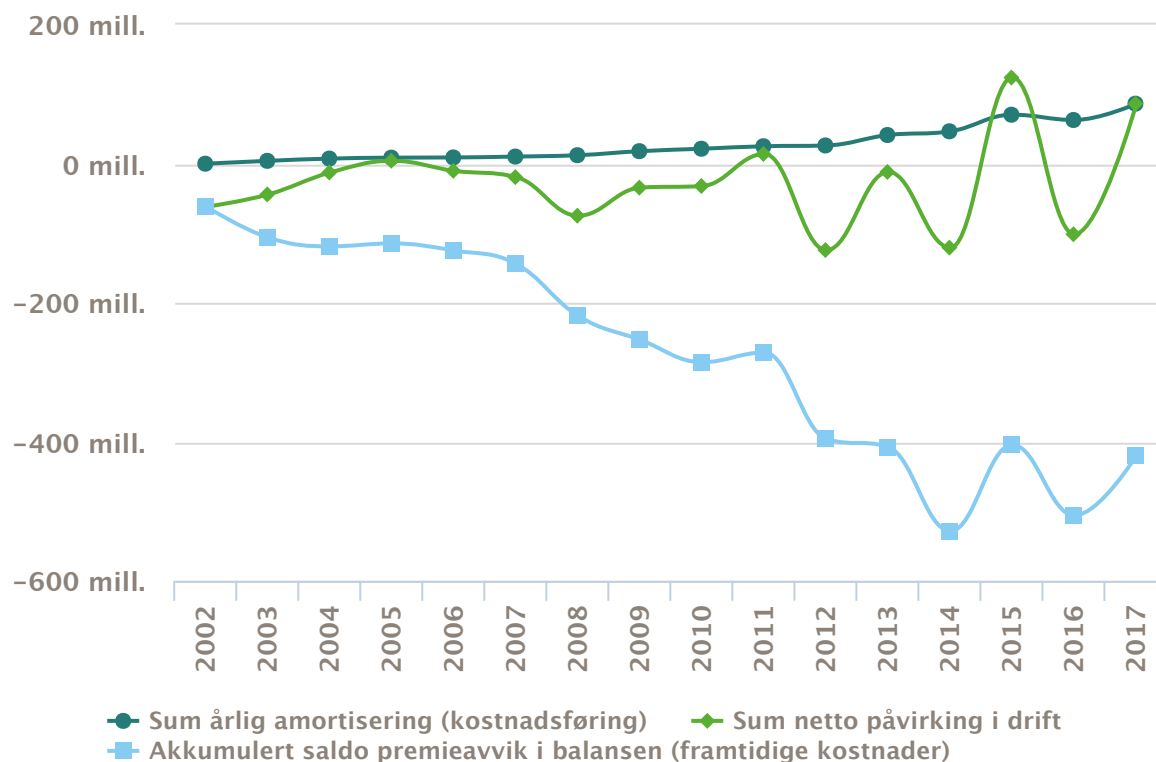
Framtidige pensjonskostnader

De beregnede pensjonskostnadene som kommunene fører i sine regnskaper har i mange år vært gjennomgående lavere enn de pensjonspremiene de har måttet betale til sine pensjonsleverandører. De årlige avvikene kalles premieavvik. Regelverket ved innføring av ordningen i 2002 forutsatte at premieavviket ville variere mellom positive og negative verdier fra det ene året til det neste, slik at det over en tiårsperiode ville jevne seg ut mot null. Virkeligheten har gitt kommunene flere år med store positive premieavvik som har akkumulert seg opp til store framtidige kostnadsforpliktelser.

Særlig årene 2012, 2014 og nå 2016 har – og vil – medføre betydelige inntektsføringer og oppbygging av framtidige kostnader, mens 2015 ser ut til å bli året med motsatt effekt for Stavanger kommune. De årlige avvikene har bygget seg opp til et akkumulert premieavvik som for Stavanger kommune utgjør kr 528,3

mill. per 31.12.2014. Nivået er beregnet til om lag kr 505,9 mill. per 31.12.2016 og utgjør 5,5 % av budsjetterte driftsinntekter. Dette er utgifter som kommunen må dekke inn over driftsbudsjettene de neste 7–9 årene.

Utvikling i premieavvik framgår av figur 3.5.

Figur 3.5 Utvikling av premieavvik 2002–2017 for Stavanger kommune.

Akkumulert saldo premieavvik i balansen vises her med negativt fortegn for å indikere hvor store inntekter som historisk er bokført og som skal kostnadsføres i fremtiden.

Amorteringstiden – tiden premieavviket skal tilbakeføres på – er redusert fra 15 år i 2002, til 10 år i 2011 og til 7 år fra 2014. Det betyr raskere reduksjon av akkumulert premieavvik (tidligere års inntektsførte premieavvik) og en stadig større kostnadsbelastning på driften. Dette blir særlig utfordrende framover i de årene de nye premieavvikene er små og inntektsføringen ikke dekker kostnadsføringen av tidligere års premieavvik. For Stavanger kommune vil en stor andel av realveksten i de frie inntektene i årene framover gå med til å dekke pensjon.

Endring i uføreforpliktelser gir framtidig fordel

Ny uføretrygd er innført med virkning fra 01.01.2015 og innebærer at NAV overtar mer av forpliktelsene og dermed reduseres den obligatoriske uførepensjonen som kommunene har ansvar for. Fram til 2015 har kommunene innbetalt premier til løpende uførepensjon og oppbygging av risikofondet med bakgrunn i denne forpliktelsen.

Budsjetterte pensjonskostnader i planperioden er justert for reduserte årlige innbetalingskrav framover. Pensjonsselskapene SPK og KLP er imidlertid underlagt til dels ulike regelverk og har dermed ulik tilnærming til omregningen av historiske innbetalinger til framtidige forpliktelser til uføre. SPK har høsten 2015 omregnet med effekt i budsjettkostnaden for 2015 og framover. KLP blir underlagt kravene i Solvens II som gjelder livsforsikrings-selskap fra 01.01.2016. Følgelig vurderer nå KLP hvorvidt det er å foretrekke å omregne premiereserven for opptjente rettigheter til en lavere beregningsrente slik at soliditeten styrkes i pensjonskontraktene og for selskapet samlet. Dette da lavere renter i markedet gir utfordringer om å

oppnå avkastning høyere enn garantert rente[1], samt bortfall av at Finanstilsynet setter garantert rente når livselskapet fra nyttår er underlagt kravene til økonomisk sikkerhet som Solvens II fordrer.

Metoden vil kreve godkjenning fra Finanstilsynet. Alternativ metode er å tilbakebetale midlene til kundenes premiefond med likviditetseffekt til kommende premieinnbetalinger. KLP må fatte endelig beslutning om dette innen regnskapsavleggelsen for 2015 og etter dette må nye pensjonsprognoser utarbeides. Beløpsstørrelsene er betydelige, men foreløpig ukjente, og rådmannen avventer nærmere avklaringer fra KLP.

Framtidig pensjonsleverandør og valg av assuranceordning

Stavanger kommune har relativt lavt alderssnitt på kommunens ansatte og lavere uføreandel sammenlignet med gjennomsnittskommunen i Norge. Dette er forhold som trekker i retning av ikke å være en del av et utjevne pensjonsfelleskap slik som dagens løsning i KLP. Alternativet er egen pensjonskasse. Rådmannen la i mars 2015 fram resultater fra en første kartlegging av fordeler og ulemper med dagens utjevningsselskap. Med bakgrunn i funnene ble ytterligere analyser og utredning påstartet.

Pågående utredninger tilsier imidlertid at alternativet med egen pensjonskasse vil gi lavere framtidige økonomiske gevinster med bakgrunn i demografi og uføre, samtidig som analyser av historisk kapitalavkastning tilsier framtidige gevinster, forutsatt en høyere bufferkapital og litt høyere risikoprofil. Dagens finansmarkeder er preget av geopolitisk uro, lave rentenivåer og historisk høye aksjeindekser, samtidig som stadig flere selskaper utfordres på inntjening og vekst. Den lave forutsigbarheten gjør det utfordrende å gå inn i finansmarkedene på kort sikt.

En etablering av egen pensjonskasse vil kreve betydelig styrking av egenkapital utover vårt innskudd i KLP, jf. soliditetskrav. En mulig etableringsprosess og driftskonsept må utrede dette nærmere. Rådmannen vil fremme en sak til politisk behandling når resultatet av utredningsarbeidet foreligger – antakeligvis rundt årsskiftet 2015/2016.

[1] Garantert rente er et minstekrav satt av Finanstilsynet til avkastningen for ny opptjening av pensjonsrettigheter

3.8 Forslag til investeringsbudsjett 2016-2019

Innledning

Det samlede forslaget til investeringer i planperioden utgjør totalt om lag kr 4,1 mrd. En stor del av investeringsbudsjettet går til videreføring og ferdigstilling av prosjekter som er vedtatt igangsatt tidligere. Det foreslås også en del nye investeringer i tråd med politiske vedtak og innmeldte behov. Nye investeringsprosjekter som er foreslått startet opp/ferdigstilt i perioden 2016-2019 utover vedtak i Handlings- og økonomiplan 2015-2018 har en samlet kostnadsramme på ca. kr 661 mill., hvorav om lag kr 480 mill. er foreslått innarbeidet i denne planperioden.

Med utgangspunkt i den stramme økonomiske situasjonen har det vært enda viktigere å tilpasse investeringer i tråd med befolkningsutviklingen. Dette har medført at en del investeringer i gjeldende handlings- og økonomiplan 2015-2018 er foreslått forskjøvet, der befolkningsutviklingen har vist at veksten blir lavere enn tidligere anslått.

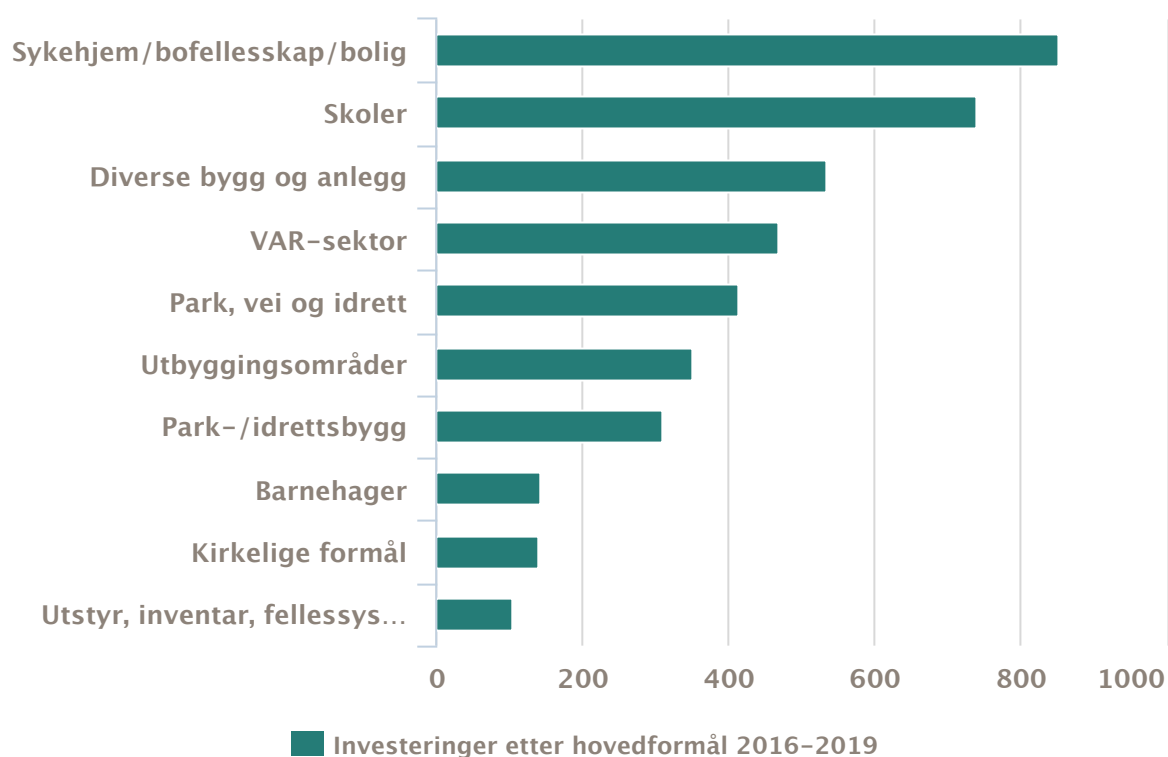
Rehabiliteringsbehov av formålsbygg er stort. I stats- og nasjonalbudsjettet for 2016 har regjeringen foreslått å bevilge kr 500 mill. som et engangstilskudd til vedlikehold og rehabilitering av skoler og

omsorgsbygg i kommunene, hvorav Stavangers andel utgjør kr 12,7 mill. Deler av dette engangstilskuddet, ca. kr 6,9 mill., foreslås benyttet til å forsere noen av rehabiliteringsprosjektene.

Veksten i de eldste aldersgruppene vil stige etter 2020 og spesielt fra 2022 forventes det at veksten vil stige markant. Investeringer knyttet til denne aldersgruppen vil utfordre det økonomisk handlingsrommet. Rådmannen vil etablere et investeringsprogram i denne handlingsplanperioden som er bærekraftig på lang sikt og legger grunnlag for investeringsbehovet etter 2020.

Hovedprioriteringer investeringer

Hovedprioriteringene i investeringsbudsjettet er bygging og rehabilitering av skoler, sykehjem/bofellesskap samt park- og idrettsanlegg. Av en totalramme på ca. kr 4,1 mrd. utgjør nybygg og rehabilitering av skoler om lag kr 0,9 mrd. i perioden. I tillegg utgjør diverse investeringer kr 535 mill. i planperioden og gjelder i all hovedsak to nye brannstasjoner (kr 168 mill.), kulvert over motorvei (kr 108,3 mill.) og rehabilitering av Olav Kyrres gate 19 (kr 106 mill.).

Figur 3.6 Brutto investeringer fordelt etter formålsbygg

Flere av de planlagte byggeprosjektene strekker seg utover handlingsplanperioden 2016-2019. For å ferdigstille byggeprosjektene vil det være behov for å avsette ca. kr 1,2 mrd. etter 2019. Dersom en viderefører samme nivå på de øvrige investeringene (kjøp av boliger, eiendommer, VAR, parker, veier samt sekkeposter og utstyr som i foreslått planperiode for 2016-2019, vil investeringsnivået i neste periode 2017-2020 utgjøre om lag kr 3,7 mrd. Skal årlig investeringsnivå holdes på ca. kr 1 mrd., gir dette begrenset handlingsrom til nye prosjekter og rehabilitering av eksisterende bygningsmasse i kommende år.

Rådmannen vil av den grunn fraråde at investeringsnivået økes ytterligere i handlingsplanperioden 2016-2019. Økning av gjeld og kapitalutgifter, og ikke minst økning i driftsutgiftene på grunn av utvidet tjenestetilbud, vil redusere det økonomiske handlingsrommet i årene framover. En økning i investeringsnivået vil også måtte vurderes ut fra kapasitetsmessige hensyn. Et høyere samlet investeringsnivå vil bety redusert økonomisk bærekraft.

Tabellen under viser hvordan de samlede investeringene fordeler seg per år i perioden, både beløpsmessig og etter formål. Det påpekes at investeringene er eksklusiv investeringer i interkommunale selskaper, der selskapene selv tar opp lån (Stavanger konserthus IKS, Sørmarka flerbrukshall IKS, Multihallen og Storhallen IKS mv.) Stavanger kommune yter tilskudd til finansiering av låneopptak i IKS-ene via driftsbudsjettet, jf. omtale i tabell 3.13.

Investeringer etter hovedformål 2016-2019	2 016	2017	2018	2019	Sum
Formål					
Sykehjem/bofellesskap/bolig	281 800	334 500	104 000	131 000	851 300
Skole	105 600	222 000	192 300	219 500	739 400
Diverse bygg og anlegg	250 600	119 700	62 500	102 500	535 300
VAR-sektor	109 150	121 400	123 200	115 500	469 250
Park, vei og idrett	156 900	90 900	87 700	77 700	413 200
Park-/idrettsbygg	122 700	76 400	96 500	13 500	309 100
Utbyggingsområder	133 400	74 000	72 000	72 000	351 400
Barnehage	27 850	27 000	25 000	63 000	142 850
Kirkelige formål	22 600	42 600	34 300	41 000	140 500
Utstyr, inventar, felles systemer	28 300	24 600	25 600	26 600	105 100
SUM (hele kr 1000)	1 238 900	1 133 100	823 100	862 300	4 057 400

Tabell 3.7 Investeringer 2016-2019 etter hovedformål (tall i 1000 kr)

Rådmannen presiserer at kostnadene ved rehabiliteringsprosjekter bygger på prognoser basert på dagens kostnads- og detaljeringsnivå. Mer sikre tall vil først fremkomme når forprosjekt er utarbeidet. Finansiering tilpasses antatt fremdrift. Kostnader for nybygg er basert på de siste oppdaterte kostnadsanslagene.

De største investeringene innenfor skoleområde er knyttet til utbygging av Eiganes skole, nybygg knyttet til Jåtten skole og rehabilitering av Tastaveden skole. Det er til sammen foreslått avsatt om lag kr 440 mill. til disse prosjektene. Det største enkeltprosjektet innenfor sykehjem er Lervig sykehjem der det er foreslått avsatt kr 404 mill. til ferdigstillelsen.

Stavanger bystyre godkjente den 8. september 2014 (sak 121/14) forslag til ny brannstasjonsstruktur i ansvarsområdet til Rogaland brann og redning IKS. Forslaget omfatter blant annet nye stasjoner i Stavanger, Sandnes, Time/Klepp og Gjesdal kommune. Rådmannen har i budsjettforslaget innarbeidet totalt kr 168 mill. til oppføring av to nye brannstasjoner med sikte på ferdigstillelse i 2020. Total prosjektkostnad for de to brannstasjonene er kr 290 mill. Avsatte midler til brannstasjonene forekommer under kategorien diverse bygg i tabellen over.

Rådmannen påpeker at det i løpet av denne økonomiplanperioden startes opp en rekke større investeringsprosjekter med betydelige driftskonsekvenser, også utover denne planperioden. Dette gjelder særlig bofellesskap og sykehjem, samt Folkebadet når det tas i bruk. Det vises til hovedtabellen for driftsbudsjettet hvor driftskonsekvensene fremgår konkret. Det må tas hensyn til disse forholdene når driftsnivået i denne planperioden fastsettes, dette for å sikre økonomisk handlingsrom som grunnlag for

fortsatt utvikling og opprettholdelse av et godt og tilpasset tjenestetilbud.

Av tabell 3.8 framkommer det hvilke nye investeringsprosjekter som er foreslått startet opp/ferdigstilt i perioden 2016-2019 utover vedtak i Handlings- og økonomiplan 2015-2018. Oversikten inneholder prosjekter som er vedtatt i løpet av 2015 og nye prosjekter som foreslås for kommende periode.

Nye investeringer 2016-2019	Prosjekt- kostnad	Kostnader innarbeidet i 2016-2019	Bevilget i 2015	Gjenstår å bevilge etter 2019
Diverse bygg og anlegg				
Energiltak i kommunale bygg, trinn 2 (ferdigstilles i 2017)	21 900	21 900		
Brannstasjon, Schancheholen (ferdig i 2020)	140 000	84 000		56 000
Brannstasjon, Lervig (ferdigstilles i 2020)	150 000	84 000		66 000
Strømmålere, utskifting	3 200	3 200		
Skolebygg				
Lunde skole, innvendig ombygging	15 000	15 000		
Nylund skole, utbygging av loft og rehabilitering av fasade (ferdig i 2017)	48 000	48 000		
Barnehagebygg				
Vardenes barnehage, riving/nybygg 4 avd., samt kjøp av 2 tomter (ferdig 2019)	45 000	45 000		
Sykehjem, bofellesskap, dagtilbud, bolig				
Lassahagen rehabilitering/ombygging av 6 boliger, 2.byggetrinn (ferdig i 2017)	12 000	12 000		
Selveide boliger i bofellesskap for personer med utviklingshemming, trinn 2 (ferdig i 2020)	30 000	5 000		25 000
Oppgradering av signalanlegg i sykehjem til smykkealarmer	3 000	3 000		
Lås på medisinerom og vaktrom i sykehjem og hjemmebaserte tjenester	2 000	2 000		
Et bofellesskap for 4 personer med rus- og psykiatrilidelser (ferdig i 2017/2018)	20 000	20 000		
Utbyggingsområder, Storhaug				
Kjøp av tomt til kommunale utbyggingsbehov innenfor Storhaug Øst (Urban Sjøfront)	40 000	40 000		
Vann, avløp og renovasjon				
Ryfast, omlegging og oppgradering av vannettet	20 000	15 000	5 000	
Ryfast, omlegging og oppgradering av avløpsnettet og ekstraordinære pumpestasjoner	80 000	55 000		25 000
Park og vei				
Nylund skole, rehabilitering av uteareal	3 200	3 200		
Felles				
Ny hjemmeside	2 000	2 000		

Nye investeringer 2016-2019	Prosjekt-kostnad	Kostnader innarbeidet i 2016-2019	Bevilget i 2015	Gjenstår å bevilge etter 2019
Kirkelig fellestråd				
Hundvåg kirke, rehabilitering	25 000	21 000		4 000
Digitalisering av gravkartene for gravlundene i Stavanger	600	600		
Sum nye prosjekter i 2016-2019	660 900	479 900	5 000	176 000

Tabell 3.8 Nye investeringsprosjekter foreslått i perioden 2016-2019 (tall i 1000 kr) utover vedtak i handlings- og økonomiplanen for 2015-2018

I stats- og nasjonalbudsjettet for 2016 har regjeringen foreslått å bevilge kr 500 mill. som et engangstilskudd til vedlikehold og rehabilitering av skoler og omsorgsbygg i kommunene, hvorav Stavangers andel utgjør kr 12,7 mill. Deler av dette engangstilskuddet, ca. kr 7,4 mill., foreslås benyttet til å dekke renter og avdrag som følge av forsert framdrift på prosjekter som framkommer i tabell 3.9, og økt kostnadsramme for rehabilitering av Stavanger svømmehall.

Investeringsprosjekt	2016	2017	2018	2019	Forsert framdrift
Stavanger svømmehall, rehabilitering	5 000	39 000	-19 000	-8 000	1 år
Tastaveden skole, rehabilitering	2 000	48 000	44 000	-94 000	1 år
Hundvåg skole, rehabilitering	3 000	37 500	-3 000	-37 500	2 år
Sum endringer	10 000	124 500	22 000	-139 500	
Kapitalkostnader	468	6 429	7 795	703	

Tabell 3.9 Investeringsprosjekter med forsert framdrift der kr 7,4 mill. av rehabiliteringstilskudd fra staten disponeres til å dekke kapitalkostnaden som følge av den foreslåtte framskyvningen

Med utgangspunkt i den stramme økonomiske situasjonen har det vært enda viktigere å tilpasse investeringer i tråd med befolkningsutviklingene. Dette har medført at en del investeringer i gjeldende handlings- og økonomiplan 2015-2018 er foreslått forskjøvet, der befolkningsutviklingen har vist at veksten blir lavere enn tidligere anslått. I løpet av 2015 har flere investeringsprosjekter fått endret tidspunkt for ferdigstillelse i forhold til forutsetningene i Handlings- og økonomiplan 2015-2018. Dette som følge av både prosjektenes framdrift, som var varslet i tertialrapporteringer, og utsatte investeringsprosjekter jf. vedtak i formannskapet i sak 112/15. I tillegg foreslås det endret ferdigstillelse av noen prosjekter i rådmannens budsjettforslag, der årsaken er nærmere redegjort i tekst under prosjektbeskrivelse.

Tabell 3.10 viser hvilke prosjekter som har endret framdrift i forhold til forutsetningene i Handlings- og økonomiplan 2015-2018.

Prosjekt	Utsettelse	Framskyving	Hovedårsak til utsettelse/framskyving
Diverse bygg og anlegg			
Olav Kyrres gate 19, rehabilitering (ferdig 2017)		ca. 1 år	Det er hensiktsmessig å realisere prosjektet parallelt med prosjekt varmesentral, jf. vedtak i bystyret i sak 99/15
Skoler			
Madlamark skole, nybygg (ferdig 2021)		ca. 2 år	Ferdigstillelse av skolen er tilpasset forventet elevekst i området
Skeie skole m/14 rom, utvidelse (ferdig 2023)		ca. 1 år	Ferdigstillelse av skolen er tilpasset forventet elevekst i området
Kannik skole, utvidelse (ferdig 2018)		ca. 3 år	Ferdigstillelse av skolen er tilpasset forventet elevekst i området
Storhaug bydel ny barneskole 14 rom (ferdig 2022)		ca. 3 år	Ferdigstillelse av skolen er tilpasset forventet elevekst i området
Tastaveden skole, rehabilitering (ferdig 2018)		ca. 1 år	Forsert framdrift, kapitalkostnader finansieres av rehabiliteringsmidler tildelt i statsbudsjett
Hundvåg skole, rehabilitering (ferdig 2017)		ca. 2 år	Forsert framdrift, kapitalkostnader finansieres av rehabiliteringsmidler tildelt i statsbudsjett
Barnehager			
Roaldsøy barnehage, riving/nybygg 4 avd (ferdig i 2021)		ca. 5 år	Ferdigstillelsen av barnehagen tilpasses behovet for barnehageplasser i bydelen, jf.vedtak i bystyret i sak 130/15
Ytre Tasta barnehage, rehabilitering avd. Eskeland (ferdig 2017/2018)		ca. 1 år	Ferdigstillelse av barnehagen er utsatt 1 år, jf. vedtak i formannskapet i sak 112/15
Nore Sunde ny barnehage, 6 avdelinger (ferdig 2016)			Ferdigstillelse av barnehagen er tilpasset utbyggingen av området, jf. vedtak i bystyret i sak 130/15
Sykehjem, bofellesskap og bolig			
Haugåsveien 26/28, riving og nybygg -7 nye omsorgsboliger i bofellesskap (ferdig 2017/2018)		ca. 1 år	Budsjett tilpasses til prosjektets framdrift, jf. vedtak i bystyret i sak 151/15
Bjørn Farmannsgt 25, 4 plasser i barnebolig, inkl.parkering (ferdig i september 2017)		ca. 1 år	Budsjett tilpasses til prosjektets framdrift, jf. vedtak i bystyret i sak 151/15
Lervig, nytt sykehjem-123 plasser(inkl.tomt og prod.kjøkken) (ferdig 2017/2018)		ca. 1/2 år	Budsjett tilpasses til prosjektets framdrift, jf. vedtak i formannskapet i sak 112/15
Selveide boliger i bofellesskap for personer med utviklingshemming (ferdigstilles i 2018)		ca. 2 år	Budsjett tilpasses til prosjektets framdrift
Haugåsveien, 23 kommunale bolger (ferdig i 2017/2018)		ca.1 år	Budsjett tilpasses til prosjektets framdrift, utbyggingen skjer parallelt med utbygging av omsorgsboliger i Haugåsveien
Oddahagen, 9 boliger (ferdigstilles i 2017)		ca.1 år	Budsjett tilpasses til prosjektets framdrift, jf. vedtak i bystyret i sak 151/15
Kari Trestakkv. 3, 10 boliger (ferdigstilles i 2017)		ca.1 år	Utsettelse jf. vedtak i formannskapet i sak 112/15
Park-/ idrettsbyg			

Prosjekt	Utsettelse	Framskyving	Hovedårsak til utsettelse/framskyving
Stavanger svømmehall, rehabilitering (ferdig 2018)		ca. 1 år	Forsert framdrift, kapitalkostnader finansieres av rehabiliteringsmidler tildelt i statsbudsjett
Park og vei			
Flaskehalsutbedring (ferdig 2016)		ca. 1 år	Budsjett tilpasses til prosjektets framdrift
Vann, avløp og renovasjon			
Vålandsbassengene (ferdig 2018)		ca. 1 år	Budsjett tilpasses til prosjektets framdrift
Felles			
Nytt sak/arkiv-system (anskaffelse og implementering) (ferdig 2016)		ca. 1 år	Budsjett tilpasses til prosjektets framdrift

Tabell 3.10 Investeringsprosjekter med endret framdrift i forhold til vedtatt Handlings- og økonomiplan 2015-2018

De samlede innmeldte behovene for investeringer er betydelig høyere enn det som ligger til grunn i rådmannens forslag. Dette gjelder først og fremst et meget stort behov for ytterligere rehabilitering av bestående bygningsmasse og infrastruktur, men også behov for nye investeringer.

Av investeringer som ikke er inkludert i rådmannens forslag, nevnes her enkelte større prosjekt:

Nytt bydelshus i Kvernevik

Formannskapet vedtok i sak 151/15 at det skal bygges et kombinert bydels- og helsehus innenfor områdeplan 2017. Bygget skal inkludere legekontor, og det skal opprettes inntil fire nye fastlegehjemler. Prosjektet skal realiseres som et offentlig privat samarbeid (OPS), og det forutsettes at kommunen vil inngå en langsiktig leieavtale for bydelshusfunksjonene. Opprettelse av nye legehjemler forutsetter økonomisk støtte fra kommunen i en oppstartsfasen. Dette er estimert til kr 0,2 mill. per lege per år. I tillegg må kommunen bekoste parkering til bydelshuset. Parkering skal skje i nytt felles parkeringsanlegg. Kostnad og tidspunkt er ikke avklart.

Gjennomføring av prosjektet forutsetter avklaring av kryssløsninger i Kvernevikveien (del av transportkorridor vest). Det antas at slik avklaring foreligger i desember 2015, og at anbudskonkurransen for bydelshuset kan kunngjøres tidlig i 2016.

Barnehagedekning i Stavanger

I planperioden vil Stavanger opprettholde full barnehagedekning i byen. Det er imidlertid en ujevn dekning av barnehageplasser i bydelene, med underdekning i sentrumsnære områder som i Storhaug, Eiganes/Våland, samt i Tasta. Ved behandling av Barnehagebruksplanen 2015-2020, sak 130/15, vedtok bystyret at alle foreldre skal kunne få barnehageplass nær bosted innen 2017. I løpet av 2016 ferdigstilles Emmaus barnehage på Storhaug, og rådmannen har i budsjettforslaget avsatt midler til å rive og bygge ny barnehage på Vardenes, som vil gi økt kapasitet i Tasta bydel. Rådmannen har i denne planperioden prioritert utbygging av barnehager i bydelene med størst mangel på barnehageplasser for å nå målet om full barnehagedekning i bydelene på sikt. For å oppnå full barnehagedekning i bydelene er det behov for å opprette 13 avdelinger i Storhaug, 6 avdelinger i Eiganes/Våland og 5 avdelinger i Tasta bydel. Dette tilsvarer om lag 4-5 barnehager avhengig av tomtestørrelse. Dersom økt antall barnehageplasser skal løses med utbygging, er ferdigstillelsen ikke realiserbart innen 2017 da det vil ta opp til 3 år å anskaffe/regulere tomter, samt planlegge og gjennomføre utbyggingen. Det kartlegges omgjøring av bydelshus på Storhaug til idrettsbarnehage, eventuelt barnehage kombinert med bydelshus på kveldstid. I tillegg kartlegges muligheter for å omgjøre åpen barnehage på Storhaug til ordinær barnehage, og andre alternativer som

kan gi økt barnehagedekning jf. samme vedtak i bystyret.

Kunstgressbaner

Stavanger kommune har i overkant av 20 kunstgressbaner, og legger til grunn at toppdekket har en gjennomsnittlig levetid på 10 år. Det gir et utskiftningsbehov på tre baner i året. En utskifting av selve kunstgressdekket anslås til å koste fra kr 2 mill. til 3 mill. per stykk. Som følge av budsjettmessige årsaker har rådmannen ikke foreslått utskifting av kunstgressbaner i planperioden 2016-2019. Dette vil bli vurdert på nytt ved rullering av handlings- og økonomiplan.

Langsiktig investeringsnivå fram mot 2029

Stavanger kommune står foran høye investeringsbehov i årene som kommer. Dette vil særlig gjelde fra 2020 hvor veksten i de eldste aldersgruppene vil stige. Investeringer knyttet til denne aldersgruppen vil utfordre det økonomiske handlingsrommet. I tillegg anslås det at andelen yrkesaktive vil bli redusert og en svakere vekst i norsk økonomi forventes å gi lavere skatteinntekter både til stat og kommune. Rådmannen vil etablere et investeringsprogram i denne handlingsplanperioden som er bærekraftig på lang sikt og legger grunnlag for investeringsbehovet etter 2020.

Lavere befolkningsvekst de første årene i denne handlingsplanperioden for aldersgruppen fra 0 til 15 år tilsier forskyving av investeringsprosjekter innenfor barnehager og skoler. Ved behandling av Barnehagebruksplanen 2015-2020, sak 130/15, vedtok bystyret at alle foreldre skal kunne få barnehageplass nær bosted innen 2017.

I sentrumsnære områder som Storhaug, Eiganes/Våland og Tasta er det størst behov for barnehageplasser. I løpet av 2016 ferdigstilles Emmaus barnehage på Storhaug, og rådmannen har i budsjettforslaget avsatt midler til å rive og bygge ny barnehage på Vardenes, som vil gi økt kapasitet i Tasta bydel. Dette med sikte på å nå målet om full barnehagedekning i bydelene på sikt.

For å oppnå full barnehagedekning i bydelene er det behov for å opprette 13 avdelinger i Storhaug, 6 avdelinger i Eiganes/Våland og 5 avdelinger i Tasta bydel. Dette tilsvarer om lag 4-5 barnehager avhengig av tomtestørrelse. Dersom økt antall barnehageplasser skal løses med utbygging, er ferdigstillingen ikke realiserbart innen 2017 da det vil ta opp til 3 år å anskaffe/regulere tomter, planlegge og gjennomføre utbyggingen. Det kartlegges omgjøring av bydelshus på Storhaug til idrettsbarnehage, eventuelt barnehage kombinert med bydelshus på kveldstid. I tillegg kartlegges muligheter for å omgjøre åpen barnehage på Storhaug til ordinær barnehage, og andre alternativer som kan gi økt barnehagedekning jf. samme vedtak i bystyret.

Stavanger kommune vil imidlertid ha full barnehagedekning i planperioden etter barnehagelovens definisjon (Barnehageloven §v 12 a) frem til 2026. Rådmannen forventer at det vil være behov for å etablere til sammen 280 barnehageplasser i perioden 2027-2030. Det tilsvarer 3 mellomstore barnehager, eventuelt 2 store barnehager. Det vil i enkelte bydeler fortsatt være et misforhold mellom tilgjengelig kapasitet og faktisk behov for barnehageplasser, dersom en ikke klarer å skaffe flere plasser ved å gjøre om eksisterende lokaler til barnehager.

Befolkningsprognosene fram mot 2029 viser en vekst i antallet barneskoleelever. En stor del av denne veksten ventes å komme i Storhaug bydel. Dette vil utløse behov for å utvide skolekapasiteten i bydelen. Det arbeides aktivt for å få kartlagt tomt til ny skole. Rådmannen har i budsjettforslaget avsett kr 40 mill. for kjøp av tomt til kommunale utbyggingsbehov innenfor Storhaug Øst (Urban Sjøfront) i 2016, for primært skole, barnehage og andre bydelsfunksjoner, jf. linjetekst 70. I Madla bydel vil det være behov for en helhetlig gjennomgang av skolestrukturen med tanke på at bydelen er et transformasjonsområde og at bosettingsmønsteret endres som følge av større utbygginger på Nore Sunde og på Revheim. I de øvrige

bydelene vil mindre økninger i barnetallet kunne håndteres innenfor eksisterende bygningsmasse eller ved allerede planlagte utvidelser av eksisterende skolebygg. Prognosene viser videre at antallet ungdomsskoleelever i kommunen vil holde seg relativt stabilt i perioden, og behovet for ungdomsskoler synes å være dekket med dagens skolestruktur. Det vil eventuelt kunne bli aktuelt å foreta justeringer i inntakssonene i enkelte bydeler.

Helse- og omsorgstjenestene er særlig konsentrert om yngre brukere med svært sammensatte behov og de eldste eldre med behov for heldøgntjenester. De første årene vil antall eldre over 80 år gå noe ned, for så å øke etter 2020. Tiden fram til 2020 må nyttes til omstilling for å møte endringer i etterspørsel og behov for tjenester. Stavanger kommune er i gang med et omstillingsarbeid innenfor levekårsområdet gjennom prosjektet *Leve HELE LIVET*. Prosjektet er over i en ny fase, versjon 2.0. Versjon 1.0 hadde hovedoppmerksomhet på hverdagsrehabilitering. Nå er målgruppen utvidet fra nye brukere til dagens brukere, og satsingsområdene er hverdagsmestring og rehabilitering. Omstillingsarbeidet krever omprioritering av ressursbruken fra heldøgntjenester i bofellesskap og institusjon til hjemmebaserte tjenester, og fra hjelpetjenester til rehabilitering og selvhjelp.

Per 31. august 2015 er det 57 personer med psykisk utviklingshemming som oppfyller kriteriene for å få tilrettelagt bolig med tjenester (står på venteliste). Samtidig er det en tilvekst på i gjennomsnitt seks nye brukere hvert år med behov for tilrettelagt bolig med tjenester. En utbyggingsplan med en jevn tilgang på boliger er en forutsetning for å oppnå balanse mellom behov og tilbud.

Stavanger kommune har gjennom hele 2000-tallet prioritert høyt å bygge bofellesskap for mennesker med psykiske lidelser. Per 31. august 2015 er det 61 personer som venter på ulike tilrettelagte boliger. I tillegg er det 13 personer med rus og psykiske lidelser som venter på bolig i bofellesskap, og 11 personer med fysisk funksjonshemming på venteliste for omsorgsbolig i bofellesskap.

Stigende arbeidsledighet i regionen kan medføre at flere har behov for kommunal bolig i en overgangsperiode. Samtidig er det ventet at det skal komme flere flyktninger til kommunen i årene som kommer og dette vil utløse ytterligere behov for anskaffelse av flere boliger.

Rehabiliteringsbehov av formålsbyggene er stort. En kartlegging av byggene i 2013 estimerte vedlikeholdsetterslepet til om lag kr 1,8 mrd., korrigert for byggene der det allerede var planlagt/igangsatt tiltak. Avsatte vedlikeholdsmidler til formålsbygg siden 2013 tok høyde kun for verdibevaring, og ikke reduksjon av tidligere opparbeidet etterslep. Selv om det i perioden ble foretatt rehabilitering av noen formålsbygg, anslår en at vedlikeholdsetterslepet ligger på fortsatt det samme nivået som i 2013. Det er dyrt å utsette vedlikehold, da byggene forfaller ytterligere og rehabilitering blir mer omfattende og dyrere, og i noen tilfeller kan riving og nybygg være eneste alternativ.

I tillegg til økt investeringsbehov til ulike formålsbygg i årene som kommer, skal kommunen fortsatt opprettholde investeringer knyttet til vann, avløp, renovasjon, utbygging og tilrettelegging for framtidig utbyggingsbehov, opparbeide grønne arealer, ol.

Per i dag er prognosetallene mer usikre på grunn av endringer i befolkningsveksten, økt arbeidsledighet, endringer i demografisk sammensetning, samt endringer i brukergrupper og sammensatte brukerbehov. Størst usikkerhet er relatert til prognosetall som gjelder langt fram i tid, men likevel gir disse en indikasjon på framtidig investeringsbehov som kommunen skal ivareta på en best mulig måte for å fortsatt være god by å bo i og samtidig opprettholde økonomisk bærekraft.

Kommunens utfordring med stadig strammere driftsøkonomi i kombinasjon med høyt investeringsbehov, vil kreve strenge prioriteringer mellom ønskede investeringsprosjekter. Investeringer krever at det frigjøres midler fra drift til å finansiere investeringene, i tillegg kommer årlige utgifter til renter og avdrag.

Finansiering av investeringene

Tabell 3.11 viser hvordan finansieringen av kommunens investeringer i perioden 2016-2019 er fordelt på egenfinansiering og låneopptak. Låneopptaket som framkommer i tabellen under er eksklusiv startlån og lån til kommunale foretak.

Finansiering av investeringer	2016	2017	2018	2019	Gjennomsnitt i 2016-2019	Mål
Andel egenfinansiering	53 %	44 %	91 %	59 %	59 %	> 50 %
Andel lånefinansiering	47 %	56 %	9 %	41 %	41 %	

Tabell 3.11 Investeringer - fordeling av finansieringskilder og andeler

Egenfinansieringen bør på sikt ligge på 50 % for å bevare en bærekraftig økonomi. Andelen egenfinansiering varierer betydelig mellom årene i planperioden, men ligger i gjennomsnitt på 59 %. Høyest egenfinansieringsandel av investeringer er i 2018 på 91 %. Dette er relatert til forventet oppstartstilskudd fra staten i forbindelse med 123 nye plasser i Lervig sykehjem (kr 230,2 mill.). For planperioden samlet er andelen egenfinansiering således i tråd med anbefalt målsetting.

Utvikling av lånegjeld

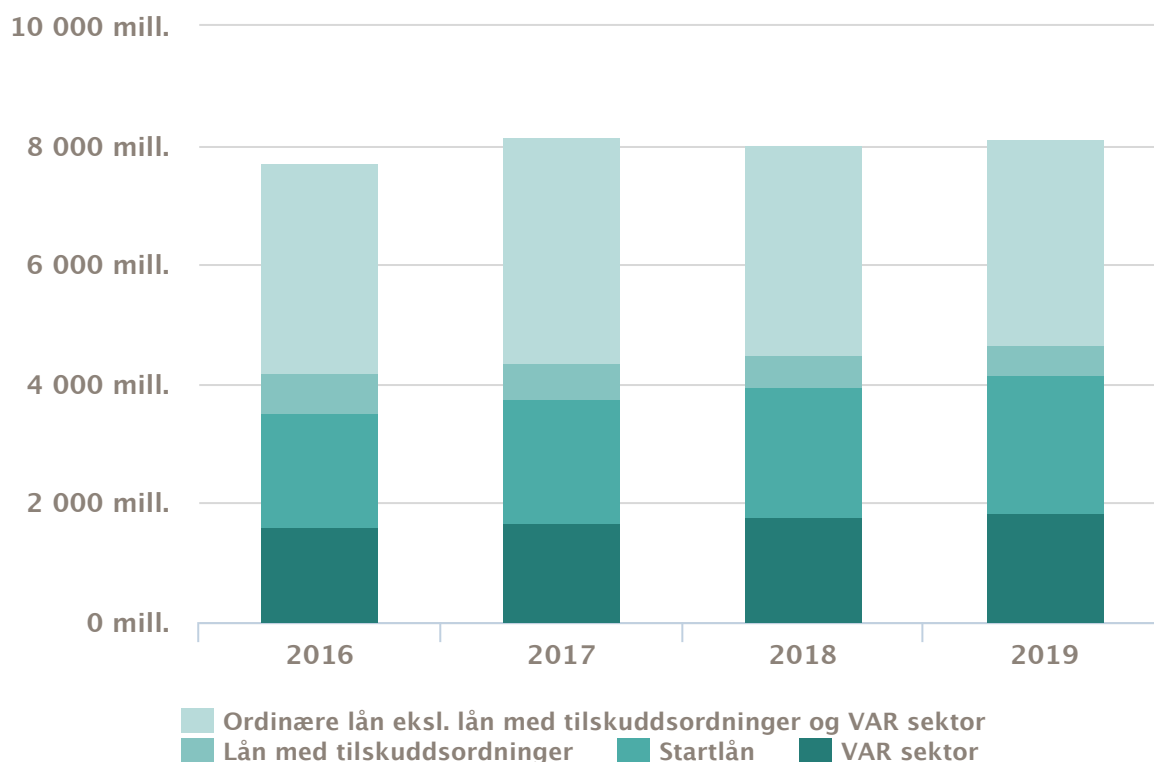
Det er budsjettert med et låneopptak for bykassen (ekskl. startlån og lån til foretakene) på kr 585,4 mill. i 2016, kr 639,4 mill. i 2017, kr 70,8 mill. i 2018 og kr 351,4 mill. i 2019. Beregnet brutto lånegjeld (ekskl. startlån) per 31. desember 2019 er da på kr 5,83 mrd. En oversikt over utviklingen i ordinære lån i planperioden framkommer av kolonne 3 i tabell 3.12.

Startlån har de siste årene vært et viktig virkemiddel i det boligsosiale arbeidet. Husbanken har i 2015 utbetalt kr 350 mill. i startlån etter søknad fra Stavanger kommune. Basert på forventet utvikling i etterspørsel etter startlån og forventet nivå på ubrukte lånemidler per 31. desember 2015, foreslår rådmannen en låneramme for startlån på kr 200 mill. i 2016 og kr 250 mill. de øvrige årene i kommende planperiode. Avdrag og renter på startlån betjenes av de respektive låntakerne og påvirker ikke kommunens resultat. Det er imidlertid alltid en risiko knyttet til mislighold. En oversikt over startlån framkommer i kolonne 2 i tabell 3.12.

Staten gir tilskudd til å dekke renter og avdrag i forbindelse med Eldre- og psykiatriplanen og Reform-97, samt tilskudd til å dekke renter i forbindelse med rehabilitering av skole- og kirkebygg. Lån med rente- og avdragskompensasjon framkommer i kolonne 5 i tabell 3.12. Kolonne 6 gir en oversikt over lån som betjenes av gebyrinntektene i VAR-sektoren. Kolonne 7 viser ordinære lån fratrukket lån med tilskuddsordninger og lån knyttet til VAR-sektoren (kolonne 3 minus kolonne 5 og 6).

Tall i mill. kroner	Startlån	Ordinære lån	Sum lån	Lån med tilskuddsordninger fra Husbanken	Lån VAR-sektor	Ordinære lån minus lån med tilskudds-ordninger og VAR-sektor
1	2	3	4	5	6	7
Beregnet lånegjeld 31.12.15	1 876	5 475	7 351	710	1 531	3 234
+ Låneopptak 2016	200	585	785	0	132	453
- Avdrag 2016	-149	-271	-420	-52	-61	-158
Beregnet lånegjeld 31.12.16	1 927	5 789	7 716	658	1 602	3 529
+ Låneopptak 2017	250	639	889	0	143	496
- Avdrag 2017	-115	-334	-449	-50	-63	-221
Beregnet lånegjeld 31.12.17	2 062	6 094	8 156	608	1 681	3 805
+ Låneopptak 2018	250	71	321	0	148	-77
- Avdrag 2018	-125	-336	-461	-50	-65	-220
Beregnet lånegjeld 31.12.18	2 187	5 829	8 016	558	1 763	3 508
+ Låneopptak 2019	250	352	602	0	147	205
- Avdrag 2019	-134	-348	-482	-50	-68	-230
Beregnet lånegjeld 31.12.19	2 303	5 833	8 136	508	1 843	3 483

Tabell 3.12 Oversikt over lånetyper med låneopptak og avdragsplan

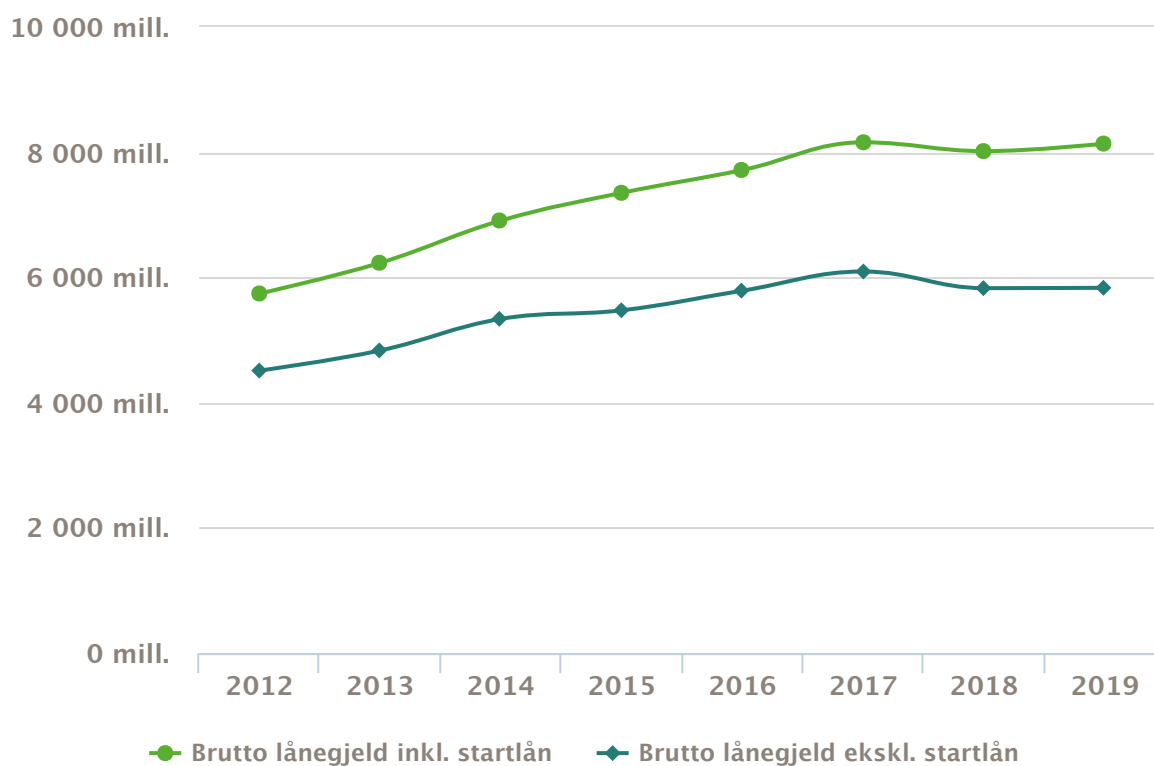
Figur 3.7 Utvikling for ulike typer lånegjeld

Lån som kommunale selskap tar opp selv er ikke inkludert i tallene, da disse kapitalutgiftene budsjetteres som overføringer til selskapene. Dette gjelder blant annet Sørmarka flerbrukshall IKS, Multihallen og Storhallen IKS og Stavanger konserthus IKS som per 2016 vil ha gjennomført et samlet låneopptak på kr 1,26 mrd. For 2016 er det budsjettet med et samlet tilskudd på kr 59,16 mill. som skal dekke Stavanger kommunes andel av kapitalkostnadene til de tre selskapene. Lån tatt opp av kommunale selskap er ikke inkludert i bykassens brutto lånegjeld.

Selskap	Opprinnelig lånesaldo	Tilleggs lån	Sum lån	Tilskudd kapital-kostnader 2016	Tilskudd drift 2016	Sum tilskud 2016
Stavanger konserthus IKS (100 %)	500 000	358 000	858 000	45 200	7 500	52 700
Multihallen og Storhallen IKS (62,4%)	160 000		160 000	5 850	3 300	9 150
Sørmarka flerbrukshall IKS (64,02%)	200 000	37 875	237 875	8 110	3 890	12 000
Sum	860 000	395 875	1 255 875	59 160	14 690	73 850

Tabell 3.13 Interkommunale selskaper, lån og tilskuddsgrunnlag. Tall i 1000 kr

Figur 3.8 viser utviklingen i brutto lånegjeld for Stavanger kommune med og uten startlån i perioden fra 2012-2019. Andelen av brutto lånegjeld som har flytende rente er i underkant av 50 %. Rådmannen foretar løpende en vurdering av fordelingen mellom fast og flytende rente basert på markedssituasjonen. Dette for å sikre forutsigbarhet gjennom å gjøre kommunen mindre sårbar for renteendringer.

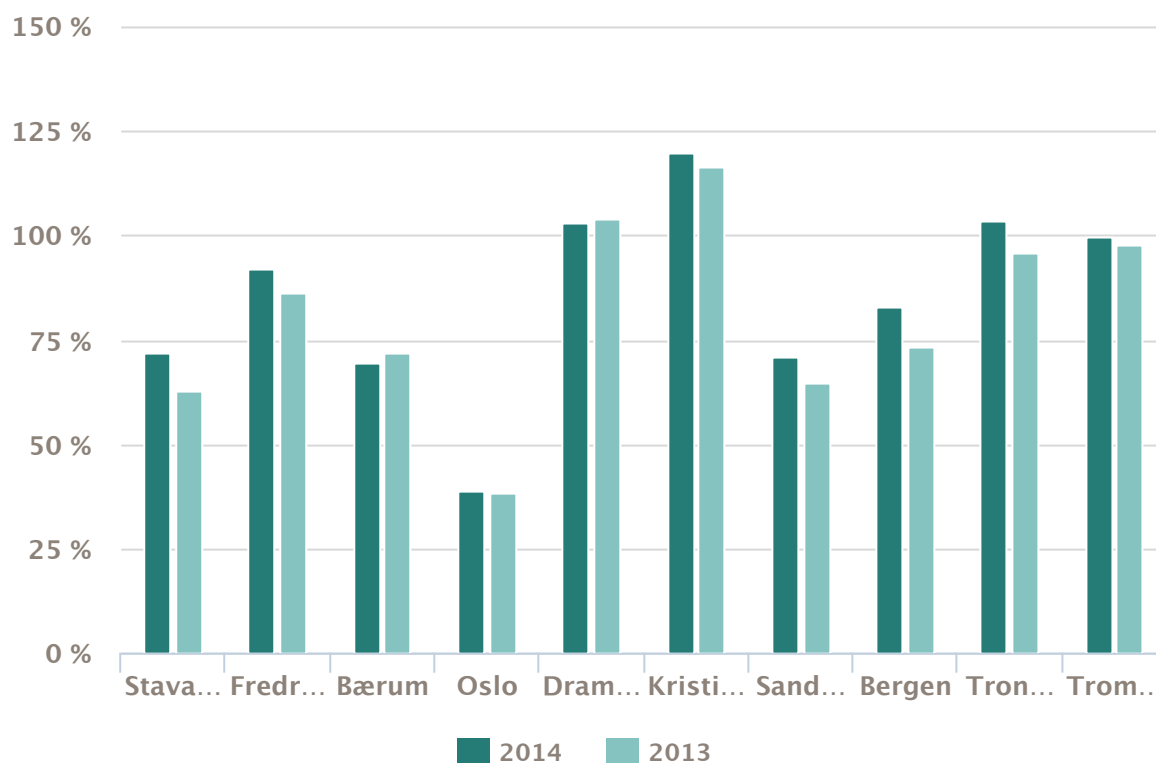
Figur 3.8 Utvikling av brutto lånegjeld 2012 - 2019

Det er lagt til grunn en gjennomsnittrente for alle lån på 2,2 % i 2016, jf. renteprognosen beskrevet under

punkt 3.3. Det er budsjettet med kr 463,5 mill. i netto kapitalutgifter i 2016, med en videre økning til kr 484,3 mill. i 2019. Det gis en detaljert oversikt over utviklingen i kapitalutgiftene i avsnitt 3.9.4.

Når kommunens lånegjeld sammenlignes med andre ASSS-kommuner benyttes blant annet begrepet netto lånegjeld. Netto lånegjeld defineres som langsiktig lånegjeld (ekskl. pensjonsforpliktelser) fratrukket totale utlån (startlån og Lyse-lån) og ubrukte lånemidler. Figur 3.9 viser netto lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter for ASSS-kommunene i perioden 2013–2014 (konserntall). Stavanger kommune har de siste årene hatt en økning i netto lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter, men nivået ligger likevel fortsatt under gjennomsnittet (utenom Oslo) for ASSS kommunene og resten av landet.

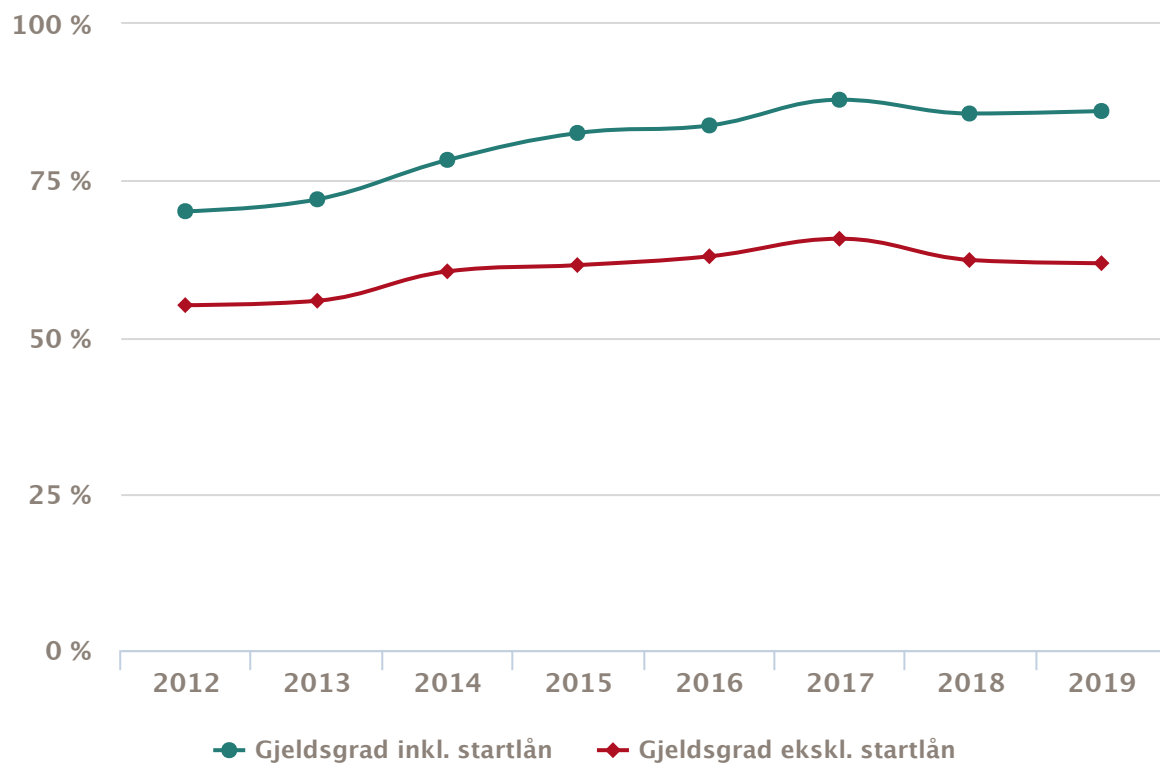
Figur 3.9 Netto lånegjeld i prosent av driftsinntekter for ASSS-kommunene i perioden 2013-2014

Gjeldsgrad

Gjeldsgraden er et viktig nøkkeltall i Stavanger kommunes finansielle strategi. Gjeldsgraden viser forholdet mellom brutto lånegjeld og driftsinntekter (ekskl. finansinntekter), og gir en indikasjon på kommunens økonomiske handlingsrom. En høy gjeldsgrad medfører at en betydelig andel av driftsbudsjettet må avsettes til betaling av renter og avdrag, noe som reduserer det økonomiske handlingsrommet. Stavanger kommune har som målsetting at gjeldsgraden (ekskl. startlån) over tid ikke skal ligge høyere enn 60 %.

Gjeldsgraden (ekskl. startlån) var i gjennomsnitt på 50 % i perioden 2000-2014. I forslag til handling- og økonomiplan 2016-2019 legger rådmannen til grunn at gjeldsgraden blir på 63 % i 2016, 66 % i 2017, 62 % i 2018 og 62 % i 2019. Det legges videre til grunn opptak av startlån på kr 200 mill. i 2016, og kr 250 mill. de øvrige årene i planperioden. Gjeldsgraden inkludert startlån vil være på 84 % i 2016, 88 % i 2017, 86 % i 2018 og 86 % i 2019. Figur 3.10 viser utviklingen i gjeldsgraden med og uten startlån fra 2012 til og med rådmannens budsjettforslag for planperioden 2016–2019.

Figur 3.10 Utvikling i gjeldsgrad over tid 2012-2019

Investeringsprosjekter - tabell og prosjektbeskrivelser

Investeringstabell 2016-2019		Total prosjekt- kostnad	Påløpte kostnader tom 2014	Budsjett 2015	2016	2017	2018	2019
DIVERSE BYGG OG ANLEGG								
1	Nye Tou, 1. byggetrinn (ferdig 2016)	97 500	50 725	16 400	30 400			
2	Holmeegenes, rehabilitering	27 950	21 218	2 900		3 800		
3	Kulvert over motorvei, inkl.prosjektering (ferdig 2016)	141 000	757	32 200	108 300			
4	Administrasjonsbygg, utbedring			2 500	1 000	1 000	1 000	1 000
5	Energiltak i kommunale bygg (ferdigstilles i 2017)	55 000		17 000	19 000	19 000		
6	Energiltak i kommunale bygg, trinn 2 (ferdigstilles i 2017)*	21 900			7 400	14 500		
7	Olav Kyrres gate 19, varmesentral (ferdig 2017)	29 700		2 000	13 000	14 700		
8	Olav Kyrres gate 19, rehabilitering (ferdig 2017)**	108 000		2 000	50 000	56 000	-	
9	Vålandstårnet, rehabilitering og innredning (ferdig 2016)	10 000		7 000	3 000			
10	Kongsgata 47/49, rehabilitering	10 000			10 000			
11	Brannstasjon, Schancheholen (ferdig i 2020)*	140 000				4 000	30 000	50 000
12	Brannstasjon, Lervig (ferdigstilles i 2020)*	150 000				4 000	30 000	50 000
13	Olav Kyrresgate 23, taktekking	5 000			5 000			
14	Brannsikring i sentrum			1 500	1 500	1 500	1 500	1 500
	Sum diverse bygg	796 050			248 600	118 500	62 500	102 500
SKOLEBYGG								
Nybygg/utvidelse/ombygging								
15	Madlamark skole, nybygg (ferdig 2021)**	150 000						5 000
16	Eiganes skole. Utbygging av 27 rom inkl. fransk skole (ferdig 2016)	235 400	27 136	110 000	63 100	35 000		
17	Vaulen skole, ombygging (ferdigstilles i 2021)	150 000					2 000	30 000
18	Kvaleberg skole, utbygging (ferdig 2020)	57 000					2 000	35 000
19	Kannik skole, utvidelse (ferdig 2018)**	25 000			3 000	11 000	11 000	
20	Lunde skole, innvendig ombygging*	15 000			7 000	8 000		

Investeringstabell 2016-2019		Total prosjekt- kostnad	Påløpte kostnader tom 2014	Budsjett 2015	2016	2017	2018	2019
21	Skeie skole m/14 rom, utvidelse (ferdig 2023)**	182 000						2 000
22	Storhaug bydel ny barneskole 14 rom (ferdig 2022)**	182 000	900	1 000				2 000
23	Nylund skole, utbygging av loft og rehabilitering av fasade (ferdig i 2017)*	48 000			20 000	28 000		
24	Jåtten skole, nybygg 14 rom inkl. bydelsmusikkskole (ferdig i 2019)	196 000			3 000	30 000	70 000	93 000
Rehabilitering								
25	Tastaveden skole, rehabilitering (ferdig 2018)**	146 000			2 000	50 000	94 000	
26	Kvernevik skole, rehabilitering inkl. bydelsmusikkskole (ferdig i 2019/2020)	64 000					2 000	50 000
27	Hundvåg skole, rehabilitering (ferdig 2017)**	40 500			3 000	37 500		
28	Gautesete skole, rehabilitering (ferdig i 2018)	30 800			2 000	20 000	8 800	
29	Skoler, inventar og utstyr			3 000	2 000	2 000	2 000	2 000
30	Skoler, løpende rehabilitering			6 500	2 500	2 500	2 500	2 500
Sum skolebygg		1 521 700			107 600	224 000	194 300	221 500
BARNEHAGEBYGG								
Nybygg								
31	Emmaus barnehage, trinn 4 (ferdig juli 2016)	53 300	9 450	20 000	23 850			
32	Roaldsøy barnehage, riving/nybygg 4 avd (ferdig i 2021) **	36 000		1 000	-	-	-	2 000
33	Atlanteren, ny barnehage med 8 avd. (ferdigstilles i 2020)	74 000						44 000
34	Vardenes barnehage, riving/nybygg 4 avd., samt kjøp av 2 tomter (ferdig 2019)*	45 000				10 000	20 000	15 000
Rehabilitering								
35	Ytre Tasta barnehage, rehabilitering avd. Eskeland (ferdig 2017/2018)**	20 000		-	2 000	15 000	3 000	
36	Barnehager, løpende rehabilitering			5 000	2 000	2 000	2 000	2 000
37	Barnehager, inventar og utstyr			1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Sum barnehagebygg		228 300			28 850	28 000	26 000	64 000

Investeringstabell 2016-2019		Total prosjekt- kostnad	Påløpte kostnader tom 2014	Budsjett 2015	2016	2017	2018	2019
SYKEHJEM, BOFELLESKAP OG BOLIG								
38	Haugåsveien 26/28, riving og nybygg -7 nye omsorgsboliger i bofellesskap (ferdig 2017/2018)**	35 000	130	1 000	18 900	10 000	5 000	
39	Bjørn Farmannsgt 25, 4 plasser i barnebolig, inkl.parkering (ferdig i september 2017)**	37 000	193	5 000	23 800	8 000		
40	Fredrikke Quams Gate, utbedring (ferdig i 2016)	5 000			5 000			
41	Helsehuset Stavanger, ombygging av nye lokaler			1 000	2 000			
42	Lassahagen rehabilitering/ombygging av 6 boliger, 2.bygetrinn (ferdig i 2017)*	12 000			6 000	6 000		
43	Lervig, nytt sykehjem-123 plasser(inkl.tomt og prod.kjøkken) (ferdig 2017/2018)**	470 000	6 730	58 900	150 400	229 000	25 000	
44	St.Petri aldershjem,riving, nytt bofellesskap (ferdig 2020)	64 000					2 000	50 000
45	Selveide boliger i bofellesskap for personer med utviklingshemming (ferdigstilles i 2018)**	30 000		2 000	2 000	16 000	10 000	-
46	Selveide boliger i bofellesskap for personer med utviklingshemming, trinn 2 (ferdig i 2020)*	30 000					2 000	3 000
47	Omsorgsboliger i bofellesskap til personer med utviklingshemming (2x8 boliger) , ferdigstilles i 2020	80 000					2 000	45 000
48	Dagtilbud for personer med utviklingshemming (ferdigstilles i 2017)	3 000			1 500	1 500		
49	Oppgradering av signalanlegg i sykehjem til smykkealarmer*	3 000			2 000	1 000		
50	Alarmer/mottakssentraler tekniske hjemmetjenester, utskifting (ferdig i 2016)	4 500		-	4 500			
51	Lås på medisinerom og vaktrom i sykehjem og hjemmebaserte tjenester*	2 000			1 000	1 000		
52	Et bofellesskap for 4 personer med rus- og psykiatrilidelser (ferdig i 2017/2018)*	20 000				10 000	10 000	
53	Institusjoner og bofellesskap, løpende rehabilitering			4 000	2 000	2 000	2 000	2 000
54	Haugåsveien, 23 kommunale bolger (ferdig i 2017/2018)**	55 000		-	20 000	20 000	15 000	
55	Oddahagen, 9 boliger (ferdigstilles i 2017)**	25 000	149	2 000	18 900	4 000		

Investeringstabell 2016-2019		Total prosjekt- kostnad	Påløpte kostnader tom 2014	Budsjett 2015	2016	2017	2018	2019
56	Kari Trestakkv. 3, 10 boliger (ferdigstilles i 2017)**	25 000	1 223	1 000	12 800	10 000		
57	Eldre boliger, rehabilitering			2 500	1 000	1 000	1 000	1 000
58	Boliger til flyktninger og vanskeligstilte, bygging og kjøp			10 000	10 000	15 000	30 000	30 000
Sum sykehjem, bofellesskap og bolig		900 500			281 800	334 500	104 000	131 000
PARK- OG IDRETTSBYGG								
59	Idrettsbygg, rehabilitering			700	500	500	500	500
60	Kvernevik svømmehall (ferdig 2016)	136 300	41 312	70 000	25 000			
61	Hetlandshallen, dobbelhall (ferdigstilles i 2018)	40 000				10 000	30 000	
62	Stavanger idrettshall, garderober / fasade (ferdig 2019)	40 000				2 000	25 000	13 000
63	Nytt garderobeanlegg og klubbhus på Midjord	22 000		500	21 500			
64	Folkebad - Planleggingsutgifter	10 000	4 183	100	5 700			
65	Nye Gamlingen, inkl. rekkefølgekrav (ferdig 2017)	120 000	7 096	25 000	65 000	22 900		
66	Stavanger svømmehall, rehabilitering (ferdig 2018)**	87 000			5 000	41 000	41 000	
Sum park og idrettsbygg		455 300			122 700	76 400	96 500	13 500
Sum bygg		3 901 850			789 550	781 400	483 300	532 500
UTBYGGINGSOMRÅDER								
67	Kjøp av areal i hovedutbyggingsområder			32 000	35 000	35 000	35 000	35 000
68	Byggemodning av hovedutbyggingsområder			20 000	20 000	20 000	20 000	20 000
69	Kjøp og utvikling av andre eiendommer			17 000	17 000	17 000	17 000	17 000
Storhaug								
70	Kjøp av tomt til kommunale utbyggingsbehov innenfor Storhaug Øst (Urban Sjøfront)*				40 000			
71	Områdeløft Storhaug	8 000		2 000	4 000	2 000		
Jåttåvågen								
72	Jåttåvågen områdeutvikling (ferdig 2016)	150 000		132 600	17 400			
Sum utbyggingsområder		158 000			133 400	74 000	72 000	72 000

Investeringstabell 2016-2019		Total prosjekt- kostnad	Påløpte kostnader tom 2014	Budsjett 2015	2016	2017	2018	2019
VANNVERKET								
73	Vannmålere/off. ledninger			1 000	1 100	600	600	600
74	Ringledninger/forsterkninger.			2 000	2 400	2 400	2 400	2 500
75	Fornyelse/renovering			23 000	22 000	22 000	25 000	25 000
76	Vannledninger/utbyggingsområder			4 000	5 000	5 000	5 000	5 000
77	Byomforming			2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
78	Vålandsbassengene (ferdig 2018)**	14 500		500	2 000	8 000	4 000	
79	Ryfast, omlegging og oppgradering av vannettet*	20 000		5 000	5 000	5 000	5 000	
80	Strakstiltak			2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
Kjøretøy vannverket								
81	Bil til lekkasjelytting							650
82	Desinfeksjon				600			
83	Reparasjonslag				600			650
Sum vannverket		34 500			42 700	47 000	46 000	38 400
AVLØPSVERKET								
84	Kloakkrammeplanen			3 000	3 000			
85	Separering			11 500	11 000	11 000	7 500	10 000
86	Fornyelse og renovering			32 000	33 000	33 000	33 000	33 000
87	Nedbørsmålere			300	300			
88	Vålandsbassengene (ferdig 2018)**	14 500		500	2 000	8 000	4 000	
89	Ryfast, omlegging og oppgradering av avløpsnettet og ekstraordinære pumpestasjoner*	80 000			5 000	10 000	20 000	20 000
90	Byomforming			4 000	5 000	5 000	5 000	5 000
91	Strakstiltak			2 500	2 500	2 500	2 500	2 500
Kjøretøy								
92	Stasjonsdrift			3 300				1 300
Sum avløp		94 500			61 800	69 500	72 000	71 800
RENOVASJON								

Investeringstabell 2016-2019		Total prosjekt- kostnad	Påløpte kostnader tom 2014	Budsjett 2015	2016	2017	2018	2019
93	Kjøp av nye søppelspann			2 200	2 400	2 500	2 600	2 700
94	Nedgravde containere			2 000	2 200	2 400	2 600	2 600
95	Miljøstasjoner			200	50			
Sum renovasjon					4 650	4 900	5 200	5 300
Sum vann, avløp og renovasjon		129 000			109 150	121 400	123 200	115 500
PARK OG VEI								
Framkommelighet								
96	Asfaltering			5 000	5 000	5 000	5 000	5 000
97	Flaskehalsutbedring (ferdig 2016)**	25 000		-	24 000			
98	Fortau, kantstein og sluk, rehabilitering			1 500	1 500	1 500	1 500	1 500
99	Nye veianlegg			2 100	2 100	2 100	2 100	2 100
100	Gatelys			10 000	10 000	10 000	10 000	10 000
101	Gatelysarmatur som inneholder kvikksølv, utskifting (ferdigstilles i 2018)	30 000		-	10 000	10 000	10 000	
Miljø og trafiksikkerhet								
102	Sykelveinettet, sykkelparkering og servicefunksjoner			2 500	2 500	2 500	2 500	2 500
103	Sykelstrategi (ferdig 2016)	50 000		8 000	22 200			
104	Austre Åmøy, gang/sykelvei (2016/2017)	5 000			5 000			
105	Trafiksikkerhet			15 300	15 300	15 300	15 300	15 300
106	Miljø og gatetun			3 500	3 500	3 500	3 500	3 500
Sentrum								
107	Sentrum			1 000	6 000	6 000	6 000	6 000
Park og nærmiljø								
108	Løkker, baner, skatebaner og nærmiljøanlegg			6 100	6 100	6 100	6 100	6 100
109	Tasta skatepark (ferdigstilles i 2016)	22 000		3 000	18 000			
110	Kunst i offentlig rom (lekeplasser)			1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
111	Prosjekt friområde			19 500	10 000	10 000	10 000	10 000
112	Parkanlegg/friområder, rehabilitering			700	700	700	700	700
Utendørs idrettsanlegg								

Investeringstabell 2016-2019		Total prosjekt- kostnad	Påløpte kostnader tom 2014	Budsjett 2015	2016	2017	2018	2019
113	Idrettsanlegg, rehabilitering			6 000	6 000	6 000	6 000	6 000
Uteområder kommunale bygg								
114	Nylund skole, rehabilitering av uteareal*	3 200				3 200		
115	Utearealer skoler			8 000	8 000	8 000	8 000	8 000
Sum park og vei		135 200			156 900	90 900	87 700	77 700
FELLES								
116	Nytt sak/arkiv-system (anskaffelse og implementering) (ferdig 2016)**	8 000	1 300	4 000	2 700			
117	Ny hjemmeside*	2 000			2 000			
118	Strømmålere, utskifting*	3 200			2 000	1 200		
119	Egenkapitalinnskudd KLP			15 100	19 100	20 100	21 100	22 100
Sum felles		13 200			25 800	21 300	21 100	22 100
LEVEKÅR								
120	Biler			1 500	1 500	1 500	1 500	1 500
Sum levekår					1 500	1 500	1 500	1 500
KIRKELIG FELLESRÅD								
121	Domkirken 2025, ferdigstilles innen 2025	305 000		3 500	20 000	20 000	20 000	20 000
122	Bekkefarete kirke, rehabilitering (ferdig 2018)	30 000			2 000	20 000	8 000	
123	Kirkeparker og gravlunder, oppgradering	7 000				2 000	2 000	3 000
124	Gravlunder, utredning av trykk- og avløpsledninger (ferdigstilles i 2018)	1 100				400	700	
125	Hundvåg kirke, rehabilitering (ferdig i 2020)*	25 000					3 000	18 000
126	Digitalisering av gravkartene for gravlundene i Stavanger*	600			600			
127	Tasta gravlund, prosjektering					200	600	
Sum kirkelig fellesråd		368 700			22 600	42 600	34 300	41 000
Sum investeringer i planperioden		4 705 950			1 238 900	1 133 100	823 100	862 300
FINANSIERING AV INVESTERINGER								
128	Overføring fra driften			81 120	175 897	192 212	270 832	315 566

Investeringstabell 2016-2019		Total prosjekt- kostnad	Påløpte kostnader tom 2014	Budsjett 2015	2016	2017	2018	2019
129	Momsrefusjon investeringer			142 400	139 000	124 800	90 200	91 000
130	Lyse AS, avdrag ansvarlig lån			43 600	43 600	43 600	43 600	43 600
131	Tilskudd kjøp/bygging boliger (maks 20%)			6 000	6 000	6 000	6 000	6 000
132	Tilskudd rehabilitering boliger (maks 20%)			600	600	600	600	600
133	Salg av eiendommer			3 100	260 600	45 000	47 800	13 000
134	Salg av selveide boliger i bofellesskap for personer med utviklingshemming							25 000
135	Oppstartstilskudd nye sykehjemsplasser Lervig				-		230 195	
136	Oppstartstilskudd nye omsorgsboliger og bofellesskap			11 800		6 300	17 300	
137	Husbanktilskudd til kommunale boliger					20 000	19 500	
138	Spillemidler ordinære idrettsanlegg			8 300	8 300	8 300	8 300	8 300
139	Spillemidler nærmiljøanlegg			800	800	800	800	800
140	Spillemidler 2 svømmehaller (Hundvåg/Kvernevik)			10 000		36 600		
141	Tilskudd fra Enova, energiltak kommunale bygg trinn 1 og trinn 2			1 600	2 740	3 450	2 200	
142	Triangulum, refusjoner fra EU knyttet til varmesentral				6 000	6 000		
143	Vålandstårnets venner				3 000			
144	Tilskudd fra norsk kulturråd				3 000			
145	Spillemidler garderobeanlegg og klubbhus på Midjord							2 000
146	Bidrag fra IL Brodd, finansiering av klubbhus på Midjord				4 000			
147	Spillemidler, Nye Gamlingen						10 000	
148	Spillemidler, Hetlandshallen dobbelhall						5 000	5 000
149	Låneoptak			580 679	585 363	639 438	70 773	351 434
Sum finansiering av investeringer					1 238 900	1 133 100	823 100	862 300
Andel egenfinansiering					53	44	91	59
Andel lånefinansiering					47	56	9	41

Tabell 3.14 Rådmannens forslag til investeringer

* Nye prosjekter i forhold til handlings- og økonomiplan 2015-2018

** Prosjekter med endret framdrift i forhold til handlings- og økonomiplan 2015-2018

Diverse bygg og anlegg

1. Nye Tou, 1. byggetrinn

Rehabiliteringen av gamle Tou bryggeri til scene, kunstfabrikk og møtested gjennomføres i flere byggetrinn. 1. byggetrinn omfatter atelierhuset og en del teknisk infrastruktur. Rehabilitering av atelierhusets tak, fasader m.m. samt innredning av 3. etasje med 20 atelier er ferdigstilt. I 2016 foreslår rådmannen rehabilitering av atelierhusets 2. etasje med 10 atelier, nytt lokale til Grafisk Verksted og prøvelokale for dans, samt istandsetting av fellesverksteder i 1. etasje. Justert kostnadsramme for prosjektet utgjør kr 97,5 mill. Dette er kr 13,4 mill. mer enn tidligere bevilget. Kostnadsøkningen skyldes dels dårligere bygningsmessig tilstand enn forutsatt, dels at fellesverkstedene i 1. etasje nå er tatt med i beregningen. Norsk kulturråd har bevilget kr 3 mill. til rehabiliteringen av 1. og 2. etasje, og det vil i 2016 bli søkt om spillemidler til prosjektet fra Rogaland fylkeskommune. I tråd med bystyrets vedtak i desember 2014 av revidert mulighetsstudie for Nye Tou, vil videre prosjektering av anlegget bli igangsatt når atelierhuset er ferdigstilt.

2. Holmeegenes, rehabilitering

Revidert prosjektkostnad knyttet til rehabilitering av Holmeegenes utgjør kr 27,95 mill. Dette er kr 5,95 mill. mer enn bevilget i handlings- og økonomiplan for 2015-2018. I sak 99/15 vedtok bystyret å øke prosjektets kostnadsramme med kr 2,15 mill. for utbedringer av det elektriske anlegget i boligen. I møte for kommunalstyret for miljø og utbygging avholdt 1. oktober (sak 131/15) ble det lagt fram en orienteringssak om rehabilitering av Holmeegenes. I saken ble det opplyst at kostnader til gjenstående innvendig restaurering av tapeter, tak og gulv i boligdelen utgjør kr 3,8 mill. Rådmannen foreslår å innarbeide kr 3,8 mill. til formålet.

3. Kulvert over motorvei

Statens vegvesen skal i henhold til inngått avtale med Stavanger kommune bygge miljøkulvert over motorveien ved Mosvatnet i forbindelse med Ryfastutbyggingen. Kulverten skal eies av kommunen. Prosjektet har en kostnadsramme på kr 141 mill. inkl. mva. med planlagt ferdigstilling i 2016. Det vises til bystyrets vedtak i sak 85/13 hvor avtale mellom Statens vegvesen og Stavanger kommune ble behandlet.

4. Administrasjonsbygg, utbedring

Det er fortløpende behov for utbedring/ombygging /tilpassing av samtlige kommunale kontor- og administrasjonsbygg. Rådmannen foreslår å videreføre en årlig bevilgning på kr 3 mill. i planperioden, hvorav kr 1 mill. foreslås innarbeidet i investeringsbudsjett og kr 2 mill. i driftsbudsjett linje 63 i henhold til planlagt anvendelse av bevilgningen.

5. Energiltak i kommunale bygg

Formannskapet vedtok i sak 95/14 å gjennomføre energiltak i kommunale bygg med sikte på å redusere energiforbruket. Prosjektet har en vedtatt kostnadsramme på kr 55 mill. Beregnet støtte fra Enova utgjør kr 6,2 mill. og forutsetter at prosjektet ferdigstilles innen 2017. Det er beregnet en ENØK-effektivisering i driftsbudsjettet basert på framdriften i dette investeringsprosjektet, jf. kommentarer til driftstiltak linje 65. Rådmannen foreslår å videreføre prosjektets bevilgning i planperioden.

6. Energiltak i kommunale bygg, trinn 2

Rådmannen foreslår å utvide prosjektet energiltak i kommunale bygg, og gjennomføre flere energiltak i flere bygg. Det foreslås avsatt kr 21,9 mill. til formålet. Estimert støtte fra Enova utgjør i overkant av kr 2 mill. Beregnet ENØK-effektivisering i driftsbudsjettet er på om lag kr 1 mill. i 2016, kr 4 mill. i 2017 og deretter kr 5,6 mill. årlig, basert på framdriften i dette investeringsprosjektet. Det vises til kommentarer til

driftstiltak linje 65.

7. Olav Kyrres gate 19, varmesentral

Partnerskapet i Stavanger har sammen med Eindhoven og Manchester fått fyrtårnprosjektet Triangulum i Horisont 2020-programmets satsing på smarte byer og samfunn. Totalt har Triangulum en budsjetttramme på 25 mill. euro over en femårsperiode, som fordeles mellom partnerne. Stavanger kommune sin andel utgjør 3,3 mill. euro. Bevilgede midler skal blant annet dekke kommunens ressursbruk til gjennomføring av oppgaver, reiseutgifter, intern administrering og koordinering av det lokale partnerskapet. I henhold til inngått avtale med EU, vil de innovative løsningene finansieres gjennom Triangulum. Partnerne må dekke minst 50 % av utgiftene over egne budsjetter.

Ny energisentral i Olav Kyrres gate 19 er kommunens delprosjekt i Triangulum, som Stavanger kommune har forpliktet seg til å ferdigstille våren 2017. Egenandel knyttet til Triangulum omfatter utskifting av teknisk utstyr, samt kobling av styring til driftssentral. Prosjektet dekker administrasjonsbyggene i Olav Kyrres gate 19, Olav Kyrres gate 23 og rådhuset. Rådmannen foreslår at kostnadsrammen til varmesentralen oppjusteres til kr 29,7 mill., som er kostnadskalkyle for prosjektet. Denne kostnadsrammen er medtatt i søknadsprosessen, og grunnlag for EU sin støtte. Finansiering fra EU-kommisjonen er basert på en etterskuddsvis refusjonsordning. Dette innebærer at manglende leveranser i henhold til prosjektplanen vil kunne gi fratrukk i EUs finansiering av prosjektet.

8. Olav Kyrres gate 19, rehabilitering

Bygningen er mer enn 40 år gammel, og har behov for oppgradering. En grundig gjennomgang av bygningen viste at rehabiliteringsomfanget er mye større enn tidligere antatt. Det ble påvist asbest og andre giftige material i både vegger og vinduer. Dette medfører at alle vinduer og lettvegger må skiftes. Kontorene bør være så fleksible som mulig slik at vegger enkelt kan flyttes. Det vil derfor benyttes lydhimlinger og systemvegger. I tillegg er det behov for omfattende rehabilitering av betongfasader og nye tekniske anlegg (ny vannbåren oppvarming og nytt ventilasjonsanlegg). Som følge av dette utgjør justert prosjektkostnad kr 108 mill., som er kr 68 mill. høyere enn tidligere bevilget. Rådmannen foreslår å innarbeide økte kostnader og videreføre prosjektets bevilgning i planperioden med sikte på ferdigstillelse i 2017. Rehabilitering av Olav Kyrresgate 19 bør ses sammen med rehabilitering av varmesentral som inngår som en del av kommunens egen innsats i Triangulum prosjektet. Rådmannen foreslår å framskyve prosjektets ferdigstillelse i forhold til handlings- og økonomiplan 2015-2018 i ett år, jf. vedtak i bystyret i sak 99/15.

9. Vålandstårnet, rehabilitering og innredning

Rehabilitering av Vålandstårnet forventes ferdigstilt i løpet av året 2015. Tanken er å bruke det i tilknytting til Vålandsbassengene der vann- og avløpsverket skal stå for enkle utstillinger med fokus på va-verkets historie (historie, utfordringer fremover). Prosjektet har en kostnadsramme på kr 7 mill.

Vålandstårnets venner vil få utbetalt et innredningstilskudd på kr 3 mill. fra DNB stiftelse. For å få mest utbytte av tilskuddet, med hensyn til momskompensasjon, er det ønskelig at kommunen utfører innredningsarbeidet og at tilskuddet overføres til kommunen. Rådmannen foreslår å avsette kr 3 mill. til formålet i 2016 og øke prosjektets kostnadsramme tilsvarende. Videre foreslår rådmannen at prosjektets kostnadsrammen blir økt tilsvarende realisert momskompensasjon knyttet til innredningsarbeidet.

10. Kongsgata 47/49, rehabilitering

Kostnader knyttet til rehabilitering av utvendig fasade, skifting av ventilasjon og installasjon av brannvarsling er estimert til kr 10 mill. Rådmannen foreslår å videreføre prosjektets bevilgning med sikte på ferdigstillelse i 2016.

11. Brannstasjon, Schancheholen

Stavanger bystyre godkjente den 8. september 2014 (sak 121/14) forslag til ny brannstasjonsstruktur i ansvarsområdet til Rogaland brann og redning IKS. Forslaget omfatter blant annet nye stasjoner i

Stavanger, Sandnes, Time/Klepp og Gjesdal kommune. I saken ble det lagt til grunn at ny hovedbrannstasjon på Stangeland i Sandnes kommune skal oppføres først, med planlagt ferdigstillelse februar 2017. Det legges videre til grunn at det skal oppføres to nye brannstasjoner i Stavanger kommune som skal erstatte brannstasjonen i Lagårdsveien. Basert på en kostnad på kr 45 000/BTA utgjør estimert prosjektkostnad for Schancheholen brannstasjon kr 140 mill. I prosjektkostnaden inngår tomtekostnader og kostnader knyttet til rekkefølgekrav. Rådmannen foreslår å bevilge budsjettmidler til brannstasjonen med sikte på ferdigstillelse i 2020. Dette er ett år senere enn Rogaland brann og redning IKS har foreslått. Rådmannen anser at senere ferdigstillelse er nødvendig blant annet for at andre eierkommuner i Rogaland brann og redning IKS kan få anledning til å innarbeide budsjettkonsekvenser ny brannstasjon vil gi i deres respektive driftsbudsjetter.

12. Brannstasjon Lervig

Stavanger bystyre godkjente den 8. september 2014 (sak 121/14) forslag til ny brannstasjonsstruktur i ansvarsområdet til Rogaland brann og redning IKS. Forslaget omfatter blant annet nye stasjoner i Stavanger, Sandnes, Time/Klepp og Gjesdal kommune. I saken ble det lagt til grunn at ny hovedbrannstasjon på Stangeland i Sandnes kommune skal oppføres først, med planlagt ferdigstillelse februar 2017. Det legges videre til grunn at det skal oppføres to nye brannstasjoner i Stavanger kommune som skal erstatte brannstasjonen i Lagårdsveien. Basert på en kostnad på kr 50 000/BTA utgjør estimert prosjektkostnad for Lervig brannstasjon kr 150 mill. I prosjektkostnaden inngår tomtekostnader og kostnader knyttet til kai og rekkefølgekrav. Som følge av kostnader relatert til kai er kostnadsestimering for brannstasjon Lervig kr 5 000/BTA høyere enn for brannstasjon Schancheholen. Rådmannen foreslår å bevilge budsjettmidler til brannstasjonen med sikte på ferdigstillelse i 2020. Dette er ett år senere enn Rogaland brann og redning IKS har foreslått. Rådmannen anser at senere ferdigstillelse er nødvendig blant annet for at andre eierkommuner i Rogaland brann og redning IKS kan få anledning til å innarbeide budsjettkonsekvenser ny brannstasjon vil gi i deres respektive driftsbudsjetter.

13. Olav Kyrres gate 23, taktekking

Rehabilitering av taket, samt karboniseringskader på betongkonstruksjonen er estimert til å utgjøre kr 5 mill. Rådmannen foreslår å videreføre prosjektets bevilgning. Prosjektet forventes ferdigstilt i 2016.

14. Brannsikring i sentrum

Rådmannen foreslår å videreføre en årlig bevilgning på kr 1,5 mill. i planperioden for tiltak relatert til brannsikring av trehus-bebyggelsen i sentrum og Gamle Stavanger.

Skolebygg

Rådmannens forslag til investeringer i skolebygg tar utgangspunkt i funksjonsendringsplanen «Prosjekt 4743, Reform 2006, implementering av Kunnskapsløftet» og rullert «Plan for skolestruktur».

Befolkningsveksten for innbyggere 6-15 år anslås til å bli noe mindre enn tidligere forutsatt. Enkelte byggeprosjekter foreslås derfor utsatt.

Det er vedtatt at det skal bygges en ny barneskole i Storhaug bydel. To kombinerte barne- og ungdomsskoler omgjøres til rene ungdomsskoler og må tilpasses bygningsmessig. I tillegg foreslår rådmannen å rehabilitere flere skolebygg og utvide kapasiteten ved enkelte skoler.

15. Madlamark skole, nybygg

Bygningsstrukturen på Madlamark skole er basert på flere små paviljonger. Det er tidligere vedtatt utbygging av et nytt bygg som knytter skolen sammen til en enhet. Prosjektkostnad er estimert til kr 150 mill. Befolkningsprognosene tilsier ikke behov for utvidelse av kapasiteten ved Madlamark skole i kommende planperiode. Rådmannen foreslår at ferdigstillelsen av skolen tilpasses forventet elevekst og utsettes to år i forhold til vedtatt handlings- og økonomiplan for 2015-2018, med sikte på ferdigstillelse i

2021.

16. Eiganes skole, utbygging

Paviljongene på Eiganes skole er revet, og det bygges et nytt bygg som skal erstatte disse arealene. Skolekapasiteten blir økt. Den franske skolen som holder til på Kampen skole skal flyttes til lokaler i nybygget på Eiganes skole. Prosjektet har en kostnadsramme på kr 235,4 mill., jf. vedtak i bystyret i sak 99/15. Dette er kr 44,6 mill. lavere enn innarbeidet i handlings- og økonomiplan for 2015-2018 som følge av lavere tilbud på prosjektet. Prosjektet forventes ferdigstilt i 2016.

17. Vaulen skole, ombygging

Skolen har lite funksjonelle romløsninger og skal bygges om for å tilpasses Kunnskapsløftet. Ombyggingen vil også gi en mindre kapasitetsøkning som muliggjør at eksisterende paviljonger fjernes. Estimert prosjektkostnad utgjør kr 150 mill. Rådmannen foreslår å videreføre prosjektets bevilgning med sikte på ferdigstillelse i 2021.

18. Kvaleberg skole, utbygging

Skolen skal bygges ut med én klasserække for å håndtere elevtallsvekst i bydelen, jf. vedtak i bystyret i sak 184/14. Estimert prosjektkostnad til utbygging av skolen utgjør kr 57 mill. Rådmannen foreslår å videreføre prosjektets bevilgning med sikte på ferdigstillelse i 2020.

19. Kannik skole, utvidelse

Forventet elevtallsveksten i Eiganes og Våland bydel er lavere enn tidligere antatt. Formannskapet vedtok i sak 112/15 å utsette ferdigstillelse av modulbygget, samt at prosjektet skal vurderes på ny ved rullering av handlings- og økonomiplan 2016-2019. Nye befolkningsprognoser tyder på at det ikke vil være behov for nye klasserom før skoleåret 2018-2019. Rådmannen foreslår at ferdigstillelsen av skolen tilpasses forventet elevvekst og utsettes tre år i forhold til vedtatt handlings- og økonomiplan for 2015-2018, med sikte på ferdigstillelse i 2018. Videre foreslår rådmannen at det etableres permanente lokaler ved skolen istedenfor modulbygg. Dette vil medføre økt areal i henhold til arealnorm for Stavangerskolen og gi økte kostnader på kr 9 mill. Justert prosjektkostnad utgjør kr 25 mill. Rådmannen foreslår å innarbeide økt kostnad på kr 9 mill. til formålet.

20. Lunde skole, innvendig ombygging

Bystyret vedtok i sak 67/15 at Lunde skole skal omgjøres til ren ungdomsskole. Det tas sikte på at skolen i første omgang gjøres om til 5-10-skole fra høsten 2016. Bygget som i dag benyttes til 1.-4. trinn og SFO, kan da tilpasses bruk for ungdomstrinn og innredes med kantine og bibliotek. Rådmannen foreslår å bevilge kr 15 mill. til formålet.

21. Skeie skole, utvidelse

Prosjektet omfatter en utvidelse av skolen med 14 klasserom. Prosjektkostnad utgjør kr 182 mill. Rådmannen foreslår at ferdigstillelsen av skolen tilpasses forventet elevvekst og utsettes ett år i forhold til vedtatt handlings- og økonomiplan for 2015-2018. Skolen forventes ferdigstilt i 2023.

22. Storhaug bydel, ny barneskole

Det skal bygges ny skole med 14 klasserom i Storhaug bydel. Prosjektkostnad utgjør kr 182 mill. I sak 220/15 i formannskapet fikk rådmannen mandat til å gå i forhandlinger om tomt for ny barneskole på Storhaug. Midler til anskaffelse av tomt er innarbeidet i rådmannens forslag til budsjett for 2016, jf. linje 70. Framtidig boligbygging i Storhaug bydel er meget usikker, både i omfang og når det gjelder forholdet mellom familieboliger og småboliger. Det foreslås å utsette ferdigstillelsen av skolen tre år i forhold til vedtatt handlings- og økonomiplan for 2015-2018, med sikte på ferdigstillelse i 2022. Rådmannen vil følge nøye elevtallsutviklingen i Storhaug bydel og vil med det utgangspunktet gjøre en ny vurdering neste år dersom prognosene endrer seg vesentlig.

23. Nylund skole, utbygging av loft og rehabilitering av fasade

Nylund skole er et vernet kulturminne. Som følge av fuktproblemer i murveggene er det nødvendig å restaurere byggets fasade. I sak 220/15 vedtok formannskapet at kapasiteten på Nylund skole utvides for å ivareta økningen i elevtall de nærmeste årene, samt at det iverksettes kompenserende tiltak med tilstrekkelig opparbeidelse og mulig utvidelse av skolegård. Estimert prosjektkostnad for utbygging av loftet på skolen og rehabilitering av fasade er kr 48 mill. Rådmannen foreslår å bevilge kr 48 mill. til formålet. Midler til å tilpasse skolens uteområde til økt elevvekst er innarbeidet i rådmannens forslag til budsjett for 2016, jf. linje 114.

24. Jåtten skole, nybygg inkl. bydelsmusikkskole

Det skal oppføres et nybygg med 14 klasserom i tilknytning til Jåtten skole. Prosjektkostnad utgjør kr 196 mill. og inkluderer bydelsmusikkskole. Rådmannen viderefører prosjektets bevilgning i perioden, med sikte på ferdigstilling i 2019.

25. Tastaveden skole, rehabilitering

Skolen er slitt og har behov for oppgradering samt tilpasning til Kunnskapsløftet. Prosjektkostnad utgjør kr 146 mill. Det kan bli aktuelt med riving/nybygg i stedet for rehabilitering. Rådmannen viderefører prosjektets bevilgning i perioden med sikte på ferdigstilling i 2018. Ferdigstillingen er foreslått forsert ett år i forhold til handlings- og økonomiplan for 2015-2018. Kapitalkostnader relatert til forsert framdrift foreslås finansiert av deler av engangstilskudd tildelt i statsbudsjett knyttet til rehabilitering og vedlikehold.

26. Kvernevik skole, rehabilitering inkl. bydelsmusikkskole

Skolen er slitt og har behov for oppgradering. Prosjektkostnad er kr 64 mill. og inkluderer Kunnskapsløftet, samt bydelsmusikkskole. Rådmannen foreslår å videreføre prosjektets bevilgning i planperioden. Skolen forventes ferdigstilt i 2019/2020.

27. Hundvåg skole, rehabilitering

Oppgradering av skolen har prosjektkostnad på kr 40,5 mill. og inkluderer bydelsmusikkskole. Rådmannen viderefører prosjektets bevilgning i planperioden. Skolen forventes ferdigstilt i 2017. Ferdigstillingen er foreslått forsert to år i forhold til handlings- og økonomiplan for 2015-2018. Kapitalkostnader relatert til forsert framdrift foreslås finansiert av deler av engangstilskudd tildelt i statsbudsjett knyttet til rehabilitering og vedlikehold.

28. Gautesete skole rehabilitering

Skolen skal rehabiliteres for å tilpasses Kunnskapsløftet. Rådmannen foreslår å videreføre prosjektets bevilgning i planperioden, med sikte på ferdigstilling i 2018. Bystyret vedtok i sak 67/15 at det skal lages en plan for omgjøring av Gautesete skole til ren ungdomsskole. Planen er under utarbeiding og kostnader til omgjøring av skolen er foreløpig ikke innarbeidet i kostnadsrammen for prosjektet. Rådmannen tar sikte på å innarbeide dette i kommende handlings- og økonomiplaner.

29. Skoler, inventar og utstyr

Rådmannen foreslår å videreføre en årlig bevilgning på kr 6 mill. i planperioden, hvorav kr 2 mill. foreslås innarbeidet i investeringsbudsjett og kr 4 mill. i driftsbudsjett linje 63 i henhold til planlagt anvendelse av bevilgningen.

30. Skoler, løpende rehabilitering

Rådmannen foreslår å videreføre en årlig bevilgning på kr 6,5 mill. i planperioden, hvorav kr 2,5 mill. foreslås innarbeidet i investeringsbudsjett og kr 4 mill. i driftsbudsjett linje 63 i henhold til planlagt anvendelse av bevilgningen. Midlene fordeles på mindre prosjekter. Mange av disse har sammenheng med økte krav som følge av Kunnskapsløftet.

Barnehagebygg

Kommunen har full barnehagedekning for barn med lovfestet rett til plass. Full barnehagedekning gjelder kommunen sett under ett. Det er ikke full barnehagedekning i den enkelte bydel.

Behov for utbyggingen av nye barnehageplasser blir vurdert årlig gjennom rullering av barnehagebruksplanen for å fange opp endringer i befolkningsveksten.

For å øke kapasiteten i de sentrumsnære bydelene hvor det er mangel på areal, må framtidige barnehager tilpasses til tilgjengelige tomter, selv om det kan innebærer mindre enheter enn ønskelig.

Kommunen har fortsatt en utfordring hva angår eldre barnehager i dårlig teknisk forfatning. Dette gjelder åtte barnehager som er bygd tidlig på 70-tallet. I budsjettforslaget er det avsatt midler til å erstatte to av barnehagene ved riving og nybygg. Dette gjelder Roaldsøy barnehage og Vardenes barnehage.

Nybygg

31. Emmaus barnehage, nybygg (trinn 4)

Det bygges ny barnehage med 5 avdelinger. Prosjektet har en kostnadsramme på kr 53,3 mill., jf. vedtak i bystyret i sak 99/15. Dette er kr 5,1 mill. mer enn innarbeidet i handlings- og økonomiplan for 2015-2018 som følge av høyere anbud på prosjektet. Rådmannen foreslår å innarbeide prosjektets merkostnad, samt å videreføre bevilgningen i planperioden med sikte på ferdigstilling i juli 2016.

32. Roaldsøy barnehage, riving og nybygg

Prosjektet omfatter riving og nybygg av 4 avdelinger og har en prosjektkostnad på kr 36 mill. Det er overkapasitet på barnehageplasser i Hundvåg bydel. Rådmannen ser rehabilitering og nybygg i sammenheng med det totale behovet for barnehageplasser i bydelen. På dette grunnlaget foreslås det å utsette prosjektets oppstart til 2019, med sikte på ferdigstilling i 2021. Dette er i henhold til sak 130/15 i bystyret, Barnehagebruksplanen. Ferdigstillingen av barnehagen er utsatt fem år i forhold til vedtatt i handlings- og økonomiplan for 2015-2018.

33. Atlanteren, ny barnehage

Prosjektet omfatter utbygging av ny barnehage med 8 avdelinger i området for Atlanteren (området ved Skeie skole), og har en kostnadsramme på kr 74 mill. Behov for barnehageplasser i bydelen vil være avhengig av at framtidig boligbygging blir realisert. Rådmannen foreslår at byggestart i 2019 opprettholdes. Prosjektet forventes ferdigstilt i 2020.

34. Vardenes barnehage, riving og nybygg

I handlings- og økonomiplan for 2015-2018 er det innarbeidet rehabilitering av Ytre Tasta barnehage, avdeling Vardenes. I en bydel med underdekning av barnehageplasser anbefaler rådmannen å rive eksisterende barnehage og bygge nybygg med økt barnehagekapasitet. Prosjektet har en estimert prosjektkostnad på kr 45 mill. og omfatter riving og nybygg av 4 avdelinger, inkludert anskaffelse av 2 tomter. Rådmannen foreslår å innarbeide budsjettmidler til formålet. Prosjektet forventes ferdigstilt i 2019.

Rehabilitering av barnehager

I det følgende foreslås bevilgninger til oppgradering av barnehager, uten at det vil medføre flere barnehageplasser.

35. Ytre Tasta barnehage, rehabilitering, avd. Eskeland

Rehabilitering av barnehage med 4 avdelinger. Prosjektkostnad utgjør kr 20 mill. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen i planperioden med sikte på ferdigstilling i 2017/2018, jf. vedtak i formannskapet i sak 112/15, Utsettelse av investeringsprosjekter. Dette er ett år senere enn vedtatt i handlings- og økonomiplan for 2015-2018.

36. Barnehager, løpende rehabilitering

Rådmannen foreslår å videreføre en årlig bevilgning på kr 5 mill. i planperioden, hvorav kr 2 mill. foreslås innarbeidet i investeringsbudsjett og kr 3 mill. i driftsbudsjett linje 63 i henhold til planlagt anvendelse av bevilgningen. Midlene brukes til standardheving samt større nødvendige utskiftinger av vinduer, tak osv.

37. Barnehager, inventar og utstyr

Rådmannen foreslår å videreføre årlig avsetning på kr 1 mill. i planperioden. Summen er ment å dekke utskifting av møbler, hvitevarer mm.

Sykehjem, bofellesskap, dagtilbud og kommunale boliger

Stavanger kommune er i gang med et omstillingsarbeid innenfor levekårsområdet gjennom prosjektet Leve HELE LIVET. Prosjektet er over i en ny fase, versjon 2.0. Versjon 1.0 hadde hovedfokus på hverdagsrehabilitering. Nå er målgruppen utvidet fra nye brukere til dagens brukere, og satsingsområdene er hverdagsmestring og rehabilitering. Omstillingsarbeidet krever omprioritering av ressursbruken fra heldøgntjenester i bofellesskap og institusjon til hjemmebaserte tjenester, og fra hjelpetjenester til rehabilitering og selvhjelp.

Bystyret vedtok i sak 152/15 framtidig bruk av Vålandstomten og Petritomten. På Vålandstomten skal det tilrettelegges for bygging av seniorboliger og Petritomten skal tilrettelegges for framtidig bofellesskap for eldre. En forsering av avviklingen av Vålandstunet vil kunne øke muligheten for å komme raskere i gang på Vålandstomten.

Det er åpnet flere nye bofellesskap til personer med utviklingshemming og personer med psykiske lidelser de siste årene. Fra 2014 til 2015 er det en liten reduksjon i antallet som står på venteliste for plass i bofellesskap til disse brukergruppene fra 129 i fjor til 118 per 31.08.2015. I tillegg er det 13 personer som venter på plass i bofellesskap for personer med ROP-lidelser (rus og psykiatri). Antallet som venter på bolig viser at det fortsatt er et stort behov for nye bofellesskap, og det vil komme nye søkere hvert år. Plan for helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming 2015-2018 er lagt til grunn for planleggingen av nye bofellesskap til denne brukergruppen. Utbyggingen av bofellesskap for personer med psykiske lidelser følger Plan for psykisk helsearbeid i Stavanger 2011-2015. Det må utarbeides en ny plan for utbygging av bofellesskap til denne målgruppen etter 2015, basert på hvor mange som venter på bolig i dag.

38. Haugåsveien 26/28, riving og nybygg

Prosjektet omfatter riving av to hus og oppføring av syv nye omsorgsboliger i bofellesskap til personer med psykiske lidelser, jf. bystyrets vedtak i sak 112/14. Prosjektet har en kostnad på kr 35 mill., og må ses i sammenheng med utbyggingen av 23 boliger på samme tomt. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen til prosjektet med forventet ferdigstilling i 2017/2018, jf. vedtak i bystyret i sak 151/15. Dette er ett år senere enn vedtatt i handlings- og økonomiplan for 2015- 2018. Prosjektet er planlagt klart til innflytting i januar 2018.

39. Bjørn Farmannsgt. 25, barnebolig

Barneboligen har fire plasser som er tilpasset barn og unge med utfordringer knyttet til atferd. Kostnadene knyttet til boligdelen og personalfunksjonene utgjør kr 18 mill. I tillegg har prosjektet en skolestue til kr 7,8 mill. til barn med særskilte behov for skjerming, og parkering til kr 9,2 mill. for beboere og ansatte som er knyttet til virksomheten Dagsenter og avlastning. De totale prosjektkostnadene er kr 35 mill. I sak 192/15 vedtok formannskapet at det skal etableres rom for nødstrømanlegg som skal dekke omsorgskomplekset Bjørn Farmannsgate 25, 27, 29, 31 og 33 med en prosjektkostnad på kr 2 mill. Rådmannen foreslår å bevilge kr 2 mill. til formålet. Prosjektet er planlagt ferdig høsten 2017 med innflytting i januar 2018. Ferdigstillingen av prosjektet er i tråd med vedtak i bystyret i sak 151/15, men er utsatt ett år i forhold til handlings- og økonomiplan 2015-2018.

40. Fredrikke Quamsgate (tidligere Hinnabo), utbedring

Endringer i brukergruppen og en økning i antall ansatte har medført behov for oppgradering av personalfasilitetene (garderober, toalett og møterom) og lager i bofellesskapet. Prosjektkostnaden er beregnet til kr 5 mill. Rådmannen viderefører prosjektets bevilgning til 2016, med forventet ferdigstillelse samme år.

41. Helsehuset Stavanger, ombygging av nye lokaler

Stavanger kommune må skaffe til veie nye lokaler til Helsehuset i løpet neste år. Dagens leiekontrakt i gamle Stavanger sykehus går ut ved årsskiftet 2016/2017. Rådmannen foreslår å sette av kr 2 mill. til ombygging og tilrettelegging av lokalene.

42. Lassahagen rehabilitering/ombygging boliger, 2. byggetrinn

Stavanger kommune overtok bygget fra Helse Stavanger HF i 2014, og det er satt av kr 20 mill. til rehabilitering/ombygging. Kommunen planlegger driften i bygget i samarbeid med Helse Stavanger og Stavanger DPS. 1. byggetrinn ferdigstilles i løpet av 2015 og vil romme to bofellesskap med til sammen 10 omsorgsboliger for personer med psykiske lidelser.

Når 1. byggetrinn er ferdig er det fortsatt ledige rom på Lassahagen som ikke er rehabilitert og tatt i bruk. Rådmannen foreslår derfor å rehabilitere/bygge om ytterligere seks plasser i et 2. byggetrinn for samme målgruppe. Estimert prosjektkostnad utgjør kr 12 mill. Prosjektet forventes ferdigstilt i 2017.

43. Lervig nytt sykehjem

Nytt sykehjem i Lervig er planlagt med 123 plasser samt dagsenter, legesenter for fire leger og eget hovedkjøkken. Prosjektkostnadene utgjør kr 470 mill. inkludert tomtekostnader jf. vedtak i bystyret i sak 99/15. Dette er kr 20 mill. lavere enn innarbeidet i handlings- og økonomiplan for 2015-2018 som følge av lavere anbud på prosjektet. Byggeprosjektet er en totalentreprise. Bygget er planlagt ferdigstilt i 2017/2018 med oppstart av driften fra 2018.

Som varslet i sak 112/15 i formannskapet er prosjektets ferdigstillelse forsinket ca. halvt år i forhold til vedtatt handlings- og økonomiplan for 2015-2018.

44. St. Petri aldershjem, riving, nytt bofellesskap

Det legges til grunn at aldershjemmet skal rives og erstattes med et bofellesskap for eldre når nytt sykehjem i Lervig står ferdig. En ny mulighetsstudie viser at tomten bare tillater inntil 16 plasser, mot tidligere antatt 23. Rådmannen foreslår derfor å redusere prosjektkostnad til kr 64 mill. og videreføre bevilgningen i planperioden med sikte på ferdigstillelse i 2020.

45. Selveide boliger i bofellesskap for personer med utviklingshemming

I 2015 er det avsatt kr 2 mill. til planlegging av et botilbud i bofellesskap med personalbase der brukerne eier sin egen bolig. Målgruppen er personer med utviklingshemming med behov for heldøgntjenester. Prosjektet har en kostnadsramme på kr 30 mill. og omfatter seks boliger i bofellesskap. Det arbeides med avklaring av tomt, og tomtekostnader er ikke inkludert i prosjektets kostnadsramme. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen med sikte på ferdigstillelse i 2018. Dette er to år tidligere enn vedtatt i handlings- og økonomiplan for 2015-2018. Etter at prosjektet er ferdigstilt foreslår rådmannen at fem av boligene selges og at kommunen beholder en bolig som personalbase.

46. Selveide boliger i bofellesskap for personer med utviklingshemming, trinn 2

I handlings- og økonomiplan for 2015-2018 er det vedtatt utbygging av seks boliger i bofellesskap for personer med utviklingshemming. Etter at prosjektet er ferdigstilt i 2018 foreslår rådmannen å realisere et tilsvarende prosjekt i et byggetrinn 2. Estimert prosjektkostnad for seks boliger, eks. tomtekostnader utgjør kr 30 mill. Prosjektet forventes ferdigstilt i 2020 og rådmannen foreslår å selge alle boligene etter prosjektets ferdigstillelse.

47. Omsorgsboliger i bofellesskap til personer med utviklingshemming

Det er planlagt et bygg med i alt 16 omsorgsboliger for personer med utviklingshemming, fordelt på to bofellesskap. Totalkostnaden er beregnet til kr 80 mill. Tomten er foreløpig uavklart. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen med sikte på ferdigstillelse i 2020.

48. Dagtilbud for personer med utviklingshemming

Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen på kr 3 mill. til rehabilitering eller oppgradering av ledige kommunale lokaler. Lokalene skal brukes til dagsenter for personer med utviklingshemming. Prosjektet er planlagt ferdigstilt i 2017.

49. Oppgradering av signalanlegg i sykehjem til smykkealarmer

Rådmannen foreslår å sette av kr 3 mill. til utskifting av tradisjonelle snortrekkalarmer i dagens sykehjem til trådløse smykkealarmer, eventuelt med GPS. Dette vil øke beboernes trygghet og muligheter til aktivitet.

50. Alarmer/mottakssentraler tekniske hjemmetjenester, utskifting

Det analoge telefonnettet skal fases ut i hele landet ved utgangen av 2017, og trygghetsalarmene og mottakssentralen må skiftes ut. Rådmannen foreslår å videreføre prosjektets bevilgning.

51. Lås på medisinrom og vaktrom i sykehjem og hjemmebaserte tjenester.

Rådmannen foreslår å bevilge kr 2 mill. til låser på medisinrom og vaktrom i sykehjem og hjemmebaserte tjenester som ikke har forskriftsmessig låsing i dag.

52. Omsorgsboliger i bofellesskap til personer med rus og psykiatri- lidelser

Det er behov for et bofellesskap for fire personer med ROP-lidelser (rus og psykiatri-lidelser). Prosjektkostnad er beregnet til kr 20 mill., eks. tomtekostnader. Rådmannen foreslår å sette av midler til formålet med forventet ferdigstillelse i 2017/2018 og planlagt oppstart av driften i 2019.

53. Institusjons- og bofellesskap, løpende rehabilitering

Rådmannen foreslår å videreføre en årlig bevilgning på kr 6 mill. i planperioden, hvorav kr 2 mill. foreslås innarbeidet i investeringsbudsjett og kr 4 mill. i driftsbudsjett linje 63 i henhold til planlagt anvendelse av bevilgningen.

54. Haugåsveien, 23 boliger

Formannskapet vedtok i sak 112/14 at det skal bygges 23 ordinære leiligheter for salg, utleie og rekrutteringsboliger. Utbyggingen bør skje parallelt med utbygging av omsorgsboliger i Haugåsveien. Estimert kostnad utgjør kr 55 mill. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen til prosjektet med forventet ferdigstillelse i 2017/2018. Dette er ett år senere enn vedtatt i handlings- og økonomiplan for 2015- 2018.

55. Oddahagen, 9 boliger

Prosjektet har en kostnadsramme på kr 25 mill. og omfatter utbygging av 9 boliger for flyktninger og vanskeligstilte. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen til prosjektet med forventet ferdigstillelse i 2017, jf. vedtak i bystyret i sak 151/15. Dette er ett år senere enn vedtatt i handlings- og økonomiplan for 2015-2018.

56. Kari Trestakv. 3, 10 boliger

Prosjektkostnad utgjør kr 25 mill. og omfatter bygging av ti boliger for flyktninger og vanskeligstilte. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen i planperioden med sikte på ferdigstillelse i 2017, jf. vedtak i formannskapet i sak 112/15, Utsettelse av investeringsprosjekter. Dette er ett år senere enn vedtatt i handlings- og økonomiplan for 2015-2018.

57. Eldre boliger, rehabilitering

Det foreslås å videreføre en årlig bevilgning på kr 2,5 mill. til formålet, hvorav kr 1 mill. foreslås innarbeidet i investeringsbudsjett og kr 1,5 mill. i driftsbudsjett linje 63 i henhold til planlagt anvendelse av bevilgningen.

58. Boliger til flyktninger og vanskeligstilte, bygging og kjøp

Rådmannen foreslår å videreføre bevilgning til kjøp og bygging av boliger til flyktninger og vanskeligstilte. Midlene skal også anvendes til erstatning av tungdrevne boliger/leiligheter som avhendes.

Park- og idrettsbygg

59. Idrettsbygg, rehabilitering

Rådmannen foreslår å videreføre en årlig bevilgning på kr 1,5 mill. i planperioden, hvorav kr 0,5 mill. foreslås innarbeidet i investeringsbudsjett og kr 1 mill. i driftsbudsjett linje 63 i henhold til planlagt anvendelse av bevilgningen. Bevilgningen benyttes til mindre rehabiliteringsprosjekter.

60. Kvernevik svømmehall

Det bygges et svømmeanlegg med 25 m basseng. Anlegget vil ha sine primærbrukere fra grunnskolen og fra publikum i bydelen. Prosjektet har en kostnadsramme på kr 136,3 mill., jf. vedtak i bystyret i sak 99/15. Dette er kr 4 mill. mer enn innarbeidet i handlings- og økonomiplan for 2015-2018. Prosjektet forventes ferdigstilt i 2016.

61. Hetlandshallen, dobbelhall

Prosjektet har en kostnadsramme på kr 40 mill. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen i planperioden med sikte på ferdigstillelse i 2018.

62. Stavanger idrettshall, garderober/fasade

I garderobene er det behov for omfattende bygningsmessig oppgradering, inkludert VVS og elektro. Utendørsfasaden er sterkt korrodert og må fornyes. Prosjektkostnad utgjør kr 40 mill. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen i planperioden med sikte på ferdigstillelse i 2019.

63. Nytt garderobebygg og klubbhus på Midjord

I henhold til vedtak i sak 50/15 i kommunalstyret for kultur og idrett skal Stavanger kommune i nært samarbeid med IL Brodd Fotball bygge nytt klubbhus i tillegg til garderobebygg. Samlet prosjektkostnad, inkludert spillemidler, utgjør kr 22 mill. Det forutsettes at Brodd IL dekker kr 4 mill. knyttet til realisering av klubbhuset. Dette eventuelle tilskuddet til klubbhuset må ses i sammenheng med leveårsløftet på Storhaug og vil gjøre IL Brodd Fotball i bedre stand til å fortsette det gode arbeidet de gjør i bydelen for barn og unge. Prosjektet forventes ferdigstilt i 2016. Rådmannen vil i samarbeid med IL Brodd vurdere om det kan etableres klasserom i det nye klubbhuset på Midjord i henhold til sak 220/15 i formannskapet.

64. Folkebad, planleggingsutgifter

Planleggingsutgifter til folkebadet utgjør kr 10 mill. Gjennomføring av prosjektet som OPS-konkurranse ble avlyst. Det er nå tatt initiativ for realisering i et interkommunalt samarbeid. Det vil påløpe kostnader både internt og til eksterne konsulenter i forbindelse med videre planlegging og tilrettelegging for gjennomføring av prosjektet, enten i et IKS eller i egen regi. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen.

65. Nye Gamlingen

Anlegget skal erstatte «gamle» Gamlingen. Prosjektkostnad utgjør kr 120 mill. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen i planperioden. Prosjektet forventes ferdigstilt i 2017.

66. Stavanger svømmehall, rehabilitering

Svømmeanlegget er ca. 40 år gammelt og bærer preg av stor slitasje. Det foreslås omfattende rehabilitering med blant annet fornyelse av VVS- og elektroanlegg samt rehabilitering av betongkonstruksjonene inkludert stupetårnet. Revidert prosjektkostnad utgjør kr 87 mill. Dette er kr 17 mill. mer enn tidligere bevilget og skyldes dårligere bygningsmessig tilstand enn forutsatt. Rådmannen foreslår å innarbeide merkostnaden og videreføre prosjektets bevilgning i planperioden med sikte på ferdigstillelse i 2018. Ferdigstillelsen er framskyndet ett år i forhold til vedtatt handlings- og økonomiplan for 2015-2018.

Kapitalkostnader relatert til forsert framdrift foreslås finansiert av deler av engangstilskudd tildelt i statsbudsjett knyttet til rehabilitering og vedlikehold.

Utbyggingsområder

67. Kjøp av arealer i hovedutbyggingsområder

I de områdene bystyret har definert som hovedutbyggingsområder vil kommunen utvikle de arealene som er avsatt til kommunale utbyggingsbehov (skoler, barnehager, idrett, sykehjem mv.). I de fleste av de gjenværende hovedutbyggingsområdene som nå er områderegulert er kommunen ikke en stor grunneier og er avhengig av å erverve arealer. Dette gjelder bl.a. Madla-Revheim, Jåttå Nord og Nore Sunde. Med kjøp menes grunnerverv og relaterte utgifter, herunder egne timer, planlegging, arkeologiske arbeider etc. Det er viktig å opprettholde de årlige bevilgningene i perioden som følge av behovet for å sikre arealer særlig til offentlige formål (omsorg, oppvekst, idrett, kirkelige formål, grønt mv.) Dette gjelder bl.a. store idrettsarealer både innenfor Jåttå Nord og Madla Revheim. Her kan det være nødvendig å sikre seg areal i en tidlig fase, lenge før bygging, enten fordi arealene kommer for salg, krav om innløsning eller for å få hånd om disse. Det påpekes at det er stor usikkerhet knyttet til grunnervervskostnader fordi disse ofte blir fastsatt av skjønnsretten. Det er et større behov enn rammebevilgningene i de senere årene. Rådmannen foreslår å videreføre årlig bevilgning på kr 35 mill. i planperioden til formålet.

68. Byggemodning av hovedutbyggingsområder

Det er grunn til å tro at investeringene i overordnet infrastruktur i hovedutbyggingsområdene vil øke, med større krav til tilrettelegging av gang- og sykkel, samt kollektivtransport og større krav til gode felles rekreasjonsområder i en stadig tettere by med høyere utnyttelse. I Jåttåvågen II vil arbeidet med de kommunaltekniske anleggene starte i 2015. Her er satt av egen budsjettpost for utfyllingene i dokkene. På Atlanteren vil det i første omgang være planlegging og prosjektering av grønn og teknisk infrastruktur, inkludert kulvert i forbindelse med utvidelsen av Skeie skole I disse områdene har kommunen et ansvar for overordnet infrastruktur og byggemodning. Kommunen må i tillegg bidra med sin andel av byggemodning, dvs. tilrettelegging av teknisk og grønn infrastruktur i Madla Revheim, Jåttå Nord, Nore Sunde. Rådmannen foreslår å videreføre en årlig bevilgning på kr 20 mill. i planperioden.

69. Kjøp og utvikling av andre eiendommer

Rådmannen foreslår å videreføre årlig bevilgning på kr 25 mill. i planperioden hvorav kr 17 mill. foreslås innarbeidet i investeringsbudsjett og kr 8 mill. i driftsbudsjett linje 63 i henhold til planlagt anvendelse av bevilgningen. Dette med bakgrunn i den forventede byveksten fremover, der omlag 80 % av boligbyggingen vil skje innenfor den utbygde by. Her må kommunen bidra med tilrettelegging av sosial infrastruktur, bl.a. kjøp av skoletomter. I tillegg er det en forventning om at kommunen også skal bidra i tilretteleggingen av grønn- og teknisk infrastruktur særlig i byomformingsområdene Urban Sjøfront og Paradis – Hillevåg, men dette kan også bli aktuelt i andre prioriterte byutviklingsområder, for eksempel i Stavanger sentrum.

70. Kjøp av tomt til kommunale utbyggingsbehov innenfor Storhaug Øst

I sak 220/15 i formannskapet fikk rådmannen mandat til å gå i forhandlinger om tomt for ny barneskole på Storhaug. Det er også andre behov innenfor bydelen, bl.a. barnehage og andre bydelsfunksjoner. Rådmannen foreslår derfor å avsette kr 40 mill. for kjøp av tomt til kommunale utbyggingsbehov innenfor Storhaug Øst (Urban Sjøfront) i 2016.

71. Områdeløft Storhaug

Bystyret vedtok i budsjettbehandlingen for 2014 å bevilge kr 8 mill. til formålet. Rådmannen foreslår å videreføre prosjektets bevilgning.

72. Jåttåvågen, områdeutvikling

Prosjektkostnad utgjør kr 150 mill. Prosjektet omfatter utfylling i dokkene med masser fra Eiganestunnelen.

Det vises til avtale med vegvesenet om dette godkjent av bystyret 17. juni 2013. Utfyllingen benyttes til å vinne nytt land knyttet til utbygging av Jåttåvågens nordlige del, Jåttåvågen 2. Arealene skal delvis benyttes til grøntareal, delvis til nytt byggeland som skal selges. Prosjektet ferdigstilles i 2016.

Vannverket

73. Vannmålere

Rådmannen foreslår å videreføre arbeidet med vannmålere i planperioden. Det avsettes samlet kr 2,9 mill. for hele perioden. Bevilgningen benyttes kjøp og etablering av målere i forbindelse med lekkasjesøking på ledningsnett. Dette er viktige hjelpemidler for å ha kontroll på lekkasjene og for å nå hovedplanens mål om reduksjon i vanntap på privat og offentlig nett.

74. Ringledninger og forsterkninger

Rådmannen foreslår å videreføre en samlet bevilgning på kr 9,7 mill. i planperioden (inkl. plankostnader). Tiltakene skal øke leveringsikkerheten i forsyningen.

75. Fornyelse og reovering

En samlet bevilgning på kr 94 mill. (inkl. plankostnader) i planperioden videreføres til formålet. Målsetningen er å holde en årlig fornyelsestakt på minimum 1 % – som vurderes som rett nivå for Stavanger med tanke på å opprettholde et driftssikkert ledningsnett. De senere årene har fornyelsen ligget under målsetningen og ved revisjon av hovedplan i 2016 vil behovet for budsjettøkning for å nå målsetningen bli vurdert nærmere.

76. Vannledninger i utbyggingsområder

Rådmannen foreslår å videreføre en samlet bevilgning på kr 20 mill. i planperioden (inkl. plankostnader) til formålet. Midlene benyttes til etablering av offentlige vannledninger i utbyggingsområdene og oppfølging og kontroll av etablering av offentlige ledninger i utbyggingsområdene. Ved revisjon av hovedplan i 2016 vil behovet for å opprettholde denne ordningen bli vurdert.

77. Byomforming

Andel utgifter for vannverket er beregnet til kr 8 mill. i planperioden. De årlige beløpene på kr 2 mill. videreføres. Beløpene er anslagsvise og omfatter uforutsette prosjekter knyttet til byutviklingsprosjekter.

78. Vålandsbassengene

I forbindelse med Byingeniørens/VA-verkets 150-års jubileum er det foreslått å etablere et omvisnings/opplevessenter i de gamle vannbassengene ved Vålandstårnet. Prosjektet er særlig rettet mot barn i skolealder med tanke på å øke rekrutteringen. Prosjektet er noe forsinket, og derfor forskyves kostnadene i forhold til opprinnelig plan. I saksframlegget om orientering om utviklingen i Vålandsprosjektet, sak 128/15 i kommunalstyret for miljø og utbygging, ble prosjektets kostnadsramme estimert til kr 29 mill. Dette er kr 9 mill. mer enn vedtatt i handlings- og økonomiplan for 2015-2018. Kostnadsøkningen skyldes endringer i prosjektet, der blant annet arealet er økt fra ca. 520 m² til ca. 940 m² på grunn av nye rom (garderober, tekniske rom og nytt utstillingsrom som også kan nyttes til møterom). Dette gir andre og sterkt forbedrede bruksmuligheter. Rådmannen foreslår å oppjustere prosjektets kostnadsramme til kr 29 mill. som fordeles likt på vann og avløp.

79. Ryfast, omlegging og oppgradering av vannettet

I forbindelse med Statens Vegvesen sine arbeider med Ryfast-utbyggingen og FV44 (Mariero-Vaulen) blir det gjort store omlegginger og oppgraderinger av vann- og avløpsnett. Estimerte kostnader for ledningsutskifting som utbygger og kommune har inngått avtale om utgjør kr 20 mill. Det blir i tillegg utført betydelige omlegginger i Ryfastprosjektet hvor kostnadsfordelingen mellom kommune og utbygger ikke er avklart enda. Dette kan medføre at estimerte kostnader blir høyere. Rådmannen foreslår å bevilge kr 20 mill. til prosjektet. Bystyret vedtok i sak 99/15 å avsette kr 5 mill. til formålet i 2015, og rådmannen

foreslår å innarbeide resterende kr 15 mill. i planperioden.

80. Strakstiltak

Rådmannen viderefører en årlig avsetning på kr 2,0 mill. i planperioden til akutte og uforutsette prosjekter.

Kjøretøy vannverket

Utskifting av kjøretøy bestemmes av tilstand, herunder alder, driftstid og funksjonalitet. Det planlegges utskiftninger i 2016 og 2019, og det videreføres en samlet bevilgning på kr 2,5 mill. til formålet i henhold til anførselene under.

81. Bil til lekkasjelytting

Rådmannen foreslår å bevilge kr 0,65 mill. til nytt kjøretøy i 2019.

82. Desinfeksjon

Det foreslås avsatt kr 0,6 mill. til nytt kjøretøy i 2016.

83. Reparasjonslag

Rådmannen foreslår å bevilge til sammen kr 1,25 mill. til nye kjøretøy i 2016 og 2019.

Avløpsverket

84. Kloakkrammeplanen

Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen på kr 3 mill. i 2016. Kloakkrammeplanen beskriver tiltak for å rydde opp i offentlige avløpsutslipp i sjø. Dette er myndighetsdefinerte oppgaver som har blitt forskjøvet i tid av ulike årsaker. Sanering av utslippene langs Dusavikveien og ved Kalhammeren vil bli samordnet med forestående byomformingsprosjekter i området og framdriften er ikke endelig avklart.**85. Separering**
Rådmannen foreslår å videreføre tiltaket og avsette totalt kr 39,5 mill. i planperioden. Arbeid pågår for å fullføre separering av sone F20 (bla Stokka/Eiganes). Det gjenstår også prosjekter i andre soner for å få fullført separeringen – som vil redusere levert avløpsmengde til IVAR. I tillegg vil det være aktuelt å separere delsoner som ligger nær sjø eller vann. I temaplan for separering og fremmedvannsreduksjon som skal utarbeides i 2015, vil behovet for endrede budsjettammer bli vurdert.

86. Fornyelse og reovering

De årlige bevilgninger på totalt kr 132 mill. i perioden (inkl. plankostnader) videreføres. Bevilgningene skal sikre tilstrekkelig høy standard på avløpsnett, bl. a. ved en gjennomsnittlig fornyelse på 1 % årlig. Se også kommentarer under Vann.

87. Nedbørsmålere

Nedbørsmålerne benyttes til å dokumentere nedbørsomfang i forbindelse med erstatningssaker og for å gi bedre dimensjonerings-grunnlag for avløpssystemet – noe som er viktig med tanke på forventet klimautvikling. Bevilgningen på kr 0,3 mill. videreføres.

88. Vålandsbassengene

I forbindelse med Byingeniørens/VA-verkets 150-års jubileum er det foreslått å etablere et omvisnings/opplevessenter i de gamle vannbassengene ved Vålandstårnet. Prosjektet er særlig rettet mot barn i skolealder med tanke på å øke rekrutteringen. Prosjektet er noe forsinket, og derfor forskyves kostnadene i forhold til opprinnelig plan. I saksframlegget om orientering om utviklingen i Vålandsprosjektet, sak 128/15 i kommunalstyret for miljø og utbygging, ble prosjektets kostnadsramme estimert til kr 29 mill. Dette er kr 9 mill. mer enn vedtatt i handlings- og økonomiplan for 2015-2018. Kostnadsøkningen skyldes endringer i prosjektet, der blant annet arealet er økt fra ca. 520 m² til ca. 940 m² på grunn av nye rom (garderober, tekniske rom og nytt utstillingsrom som også kan nyttes til møterom). Dette gir andre og sterkt forbedrede bruksmuligheter. Rådmannen foreslår å oppjustere prosjektets kostnadsramme til kr 29 mill. som fordeles likt på vann og avløp.

89. Ryfast, omlegging og oppgradering av avløpsnett og ekstraordinære pumpestasjoner

I forbindelse med Statens Vegvesen sine arbeider med Ryfast-utbyggingen og FV44 (Mariero-Vaulen) blir det gjort store omlegginger og oppgraderinger av vann- og avløpsnett. Estimerte kostnader for ledningsutskifting som utbygger og kommune har inngått avtale om utgjør kr 20 mill. Det blir i tillegg utført betydelige omlegginger i Ryfastprosjektet hvor kostnadsfordelingen mellom kommune og utbygger ikke er avklart enda.

Det er planlagt store pumpestasjoner i Lervig – samlokalisert med brannstasjon, og i Jåttåvågen, del 2 (nord). Disse stasjonene er ikke ferdigprosjektert og kalkulert, men foreløpige, estimerte kostnader er i størrelsesorden kr 50-60 mill. Framdriften avhenger av andre utbyggingsplaner i området. Rådmannen foreslår å bevilge igangsetting av prosjektet med en kostnadsramme på kr 80 mill., samt å avsette kr 55 mill. i planperioden til formålet.

90. Byomforming

Rådmannen foreslår å videreføre en samlet bevilgning på kr 20 mill. i planperioden. De årlige beløpene er anslagsvise og omfatter prosjekter knyttet til byomformingsprosjekter. I 2016-17 forventes utbygging av store pumpestasjoner i Lervig og Jåttåvågen (avhenger av framdrift til eksterne aktører), som kan medføre behov for økte budsjettammer.

91. Strakstiltak

Rådmannen foreslår å videreføre en årlig bevilgning på kr 2,5 mill. i planperioden. Bevilgningen går til akutte og uforutsette prosjekter.

Kjøretøy avløpsverket

92. Stasjonsdrift

Rådmannen foreslår å bevilge kr 1,3 mill. i 2019 til nytt kjøretøy (vaktbil/liten spylebil).

Renovasjon

93. Kjøp av nye søppelspann

Tiltaket gjelder fortløpende innkjøp av avfallsbeholdere til erstatning av ødelagte spann, samt til nye abonnenter. Til sammen foreslår rådmannen å videreføre en bevilgning på kr 10,2 mill. i planperioden.

94. Nedgravde containere

I sentrumsnære boligområder samt på steder der det er vanskelige atkomstforhold for vanlig beholdertømming, etableres nedgravde containerløsninger i kommunal regi. Rådmannen foreslår å videreføre avsetningen på til sammen kr 9,8 mill. i planperioden.

95. Miljøstasjoner

I tråd med vedtak i Kommunalstyret for miljø og utbygging fortettes nettverket av miljøstasjoner fortløpende. I tillegg må stasjoner på eksisterende lokaliteter erstattes på grunn av slitasje. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen på kr 0,05 mill. i 2016. Fra og med 2017 vil imidlertid miljøstasjonene bli avviklet pga. sorteringsanlegget som er under prosjektering.

Park og vei

Framkommelighet

96. Asfaltering

I en vurdering av Stavanger kommune sitt veinett er det synliggjort et etterslep innen rehabilitering og utbedring. Rådmannen foreslår å videreføre en samlet bevilgning på kr 20 mill. i planperioden.

97. Flaskehalsutbedring

Manglende veikapasitet er en av regionens største utfordringer. Bystyret vedtok ved budsjett-behandlingen for 2013 å sette av kr 25 mill. til strakstiltak for å øke kapasiteten i dagens veisystem. Midlene tenkes brukt som forskottering eller bidrag i spleiselag med private, fylke eller stat til investeringer for å bedre trafikkflyten. I 2013 ble prosjektet forsinket og utsatt til gjennomføring i 2014 og 2015. Rådmannen vil ha stor oppmerksomhet på tiltaket framover for å sikre en raskest mulig framdrift. Rådmannen viderefører prosjektets bevilgning i planperioden.

98. Fortau, kantstein og sluk, rehabilitering

I forbindelse med etablering av bredbånd og gass i veier, eller grunnet vann- og avløpsanlegg hvor det ikke er planer for øvrige tiltak, kan det være behov for å yte et tilskudd til generell oppgradering av fortau, kantstein og sluk. Denne måten å samordne anleggene på er ressurs sparende. Det vil være store besparelser på vedlikehold og investeringer ved å kunne gjøre oppgraderinger samtidig, og det er viktig å sette av nok midler for å samordne tiltakene. En årlig bevilgning på kr 1,5 mill. videreføres i planperioden.

99. Nye veianlegg

Bygging og utbedring av kommunale snuplasser for renovasjonsbiler er fortsatt et prioritert tiltak. Det samme er bygging av nye snuplasser for buss for bedre koordinering av rutetilbudet. Rådmannen foreslår å videreføre en årlig bevilgning på kr 2,1 mill. i planperioden.

100. Gatelys

I forbindelse med rehabilitering av veinettet og økt graving i gatene, blir det samtidig utført en betydelig oppgradering av gatelysene og ledningsnettet. Rådmannen foreslår å videreføre en samlet bevilgning på kr 40 mill. i planperioden.

101. Gatelysarmatur som inneholder kvikksølv, utskifting

Kommunalstyret for miljø og utbygging vedtok i sak 36/14 utskifting av gatelysarmatur som inneholder kvikksølv. Rådmannen foreslår å videreføre prosjektets bevilgning i perioden.

Miljø og trafikksikkerhet

102. Sykkelveinettet, sykkelparkering og servicefunksjoner

For å få folk til å bruke sykkelveinettet, må dette til enhver tid ha høy standard. Arbeidet med å heve standarden og bygge nye tilrettelagte traseer vil bli prioritert de kommende årene.

Det vil også være viktig å bygge og tilrettelegge for mer sykkelparkering og servicefunksjoner for sykkel. Målsettingen med å satse på sykkel er økt fremkommeligheten og sikkerhet, med det som resultat at flere velger å sykle. For å nå dette målet er det viktig at denne satsingen videreføres. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen på til sammen kr 10 mill. i planperioden.

103. Sykkelstrategi

Prosjektet har en kostnadsramme på kr 50 mill., og omfatter gjennomføring av fysiske tiltakene som er skissert i strategidokumentet for sykkel. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen med sikte på ferdigstilling i 2016.

104. Austre Åmøy, gang/sykkelvei

Prosjektet har en kostnadsramme på kr 5 mill. Kommunalstyret for miljø og utbygging vedtok 20.5.2014 å be om utarbeidelse av ny reguleringsplan fra kryss ved skolen til snuplass for buss i sørenden av Åmøyveien. Prosjektet kan ikke realiseres før ny reguleringsplan er godkjent, og sannsynligvis ikke før tidligst i 2016/17. Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen i 2016.

105. Trafikksikkerhet

Prosjektene som er prioritert gjennomført er valgt med utgangspunkt i Trafikksikkerhetsplanen for Stavanger samt Handlingsplan for opparbeiding av gatetun og miljøgater. Prosjektene er viktige tiltak for å

øke tryggheten for myke trafikanter, spesielt barn på skolevei. Rådmannen foreslår å innarbeide en årlig bevilgning på kr 15,3 mill. til formålet. Den årlige bevilgningen foreslås økt med kr 5 mill. i forhold til vedtatt handlings- og økonomiplan. Arbeid (ikke materialer) på vei har tidligere vært momskompensasjonsfritt. Endring i ordningen medfører en reduksjon av brutto investeringsbudsjettet på om lag kr 5 mill. Rådmannen foreslår å kompensere for dette å øke den årlige bevilgningen med kr 5 mill. i henhold til vedtak i formannskapet i sak 99/15.

106. Miljø og gatetun

Handlingsplan for planlegging og opparbeiding av gatetun og miljøgater ligger til grunn for prioriteringen av prosjektene innenfor fagfeltet miljø og gatetun. Opparbeidelsen av en gate gir signaler om verdi og bruk, og visuelt forfall vitner om et område med lav status og lite ressurser. Ved å heve standarden øker verdien på gaterommet, og ved bevisst valg av møblering og beplantning kan gaten gis en identitet og bli en estetisk opplevelse for brukerne og beboerne. I tillegg vil fysiske virkemidler styre trafikantenes adferd, gi lave kjørehastighet og økt trivsel for fotgjengere og syklister. Gatetun og miljøgater utformes etter prinsipp for universell utforming, og gir dermed økt tilgjengelighet for alle. En årlig bevilgning på kr 3,5 mill. videreføres i planperioden.

Sentrum

107. Sentrum

Det er gjennom flere år investert store summer i oppgradering av sentrum. I kommende planperiode foreslås å planlegge en omlegging og oppgradering av Arneageren og torget i Klubbgata. Arbeidet med å gjøre Tusenårsstedet/torget mer brukervennlig delfinansieres også under denne budsjettposten. En samlet bevilgning på kr 24 mill. i planperioden videreføres.

Park og nærmiljø

108. Løkker/baner/skatebaner/nærmiljøanlegg

Bevilgning i gjeldende Handlings- og økonomiplan videreføres i planperioden til bygging av nærmiljøanlegg. Midlene disponeres i årsprogrammet til Park og vei og brukes til å imøtekomme behovet for nye anlegg, samt rehabilitering av eksisterende nærmiljøanlegg. En årlig bevilgning på kr 6,1 mill. videreføres i planperioden.

109. Tasta skatepark

Bystyret vedtok i budsjettbehandlingen for 2014 å bevilge kr 22 mill. til formålet. Rådmannen foreslår å videreføre prosjektets bevilgning i planperioden med sikte på ferdigstillelse i 2016.

110. Kunst i offentlig rom (lekeplasser)

For å legge til rette for kombinerings av lekeplasser og kunstverk, foreslår rådmannen å videreføre en årlig avsetning på kr 1 mill. i planperioden.

111. Prosjekt friområde

I tråd med bystyrets budsjettvedtak de senere år foreslår rådmannen å videreføre en årlig bevilgning på kr 10 mill. i planperioden. Midlene disponeres til innløsning av arealer, samt planlegging og opparbeiding av regulerte friområder.

112. Parkanlegg/friområder, rehabilitering

Rådmannen foreslår å videreføre en årlig avsetning på kr 0,7 mill. i planperioden. Midlene skal brukes til rehabilitering av eldre, prioriterte parkanlegg, samt utvikling av aktivitetstilbudet i eksisterende parker og friområder. Midlene disponeres i årsprogrammet til Park og vei.

Utendørs idrettsanlegg

113. Idrettsanlegg, rehabilitering

Rehabiliteringsbehovet er stort. Rådmannen forslår å videreføre årlig avsetning på kr 6 mill. i planperioden til opprusting av utendørs idrettsanlegg. Midlene disponeres i årsprogrammene til Park og vei samt Idrett.

Uteområder kommunale bygg

114. Nylund skole, rehabilitering av uteareal

I sak 220/15 vedtok formannskapet at kapasiteten på Nylund skole utvides for å ivareta økningen i elevtall de nærmeste årene, samt at det iverksettes kompensierende tiltak med tilstrekkelig opparbeidelse og mulig utvidelse av skolegård. Uteområde på Nylund skole er allerede presset i forhold til antall elever per kvadratmeter. Eksisterende skolegård kan rehabiliteres for å få en bedre utnyttelse. For å tilpasse skolens uteområde til økt elevvekst foreslår rådmannen å innarbeide kr 3,2 mill. til å bygge om leskuret og innrede med lekeapparat.

115. Utearealer skoler

Gode skolegårder er viktig for barna i skoletiden, men skolene er også viktige møteplasser og aktivitetsområder om ettermiddagen og kveldstid. Utvikling av skolegårdene med vektlegging på kvalitet, aktivitet og sosialt samvær anses som viktig og nødvendig. Rådmannen foreslår å videreføre en årlig bevilgning på kr 8 mill., tilsammen kr 32 mill. i planperioden. Bevilgningene medgår til nødvendig opprusting av skolens utearealer (utstyr, asfaltering, beplanting, samt mindre omlegginger).

Felles

116. Nytt sak/arkivsystem (anskaffelse og implementering)

Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen til formålet.

117. Ny hjemmeside

Kommunen har i 2015 fått lagt en digital designguide. I 2016 foreslår rådmannen å anskaffe og implementere nye hjemmesider, som skal være universelt utformet og tilgjengelig for alle, samt tilpasset til nettbrett og mobil. Rådmannen foreslår å bevilge kr 2 mill. til formålet.

118. Strømmålere, utskifting

Lyse skal skifte ut strømmålere i alle kommunale bygg fram mot 2017. I den forbindelse skal det tilrettelegges for kommunikasjon på ny teknologi for å hente forbrukstall. Det skal legges opp nytt teknisk nett for strømmåling i alle kommunens formålsbygg, ca. 400 stk. Totalkostnad for dette prosjektet er kalkulert til kr 3,2 mill.

119. Egenkapitalinnskudd KLP

De årlige egenkapitalinnskuddene i KLP skal budsjetteres og regnskapsføres som investeringer. For sykepleierordningen beregnes egenkapitalinnskuddet av pensjonsgrunnlaget per 01.01 i budsjettåret. For fellesordningen beregnes tilskuddet av kommunens forsikringsfond den 01.01 i budsjettåret. Satsen er økt til 0,35 % for fellesordningen og til 0,8 % i sykepleierordningen grunnet økte krav til soliditet i KLP. Dette gir lavere rentegarantipremie (driftskostnad). Det er lagt til grunn en årlig vekst i forsikringsfondet på 10 %.

Levekår

120. Biler

Rådmannen foreslår å videreføre årlig avsetning på kr 1,5 mill. til utskifting av biler.

Kirkelig fellelsråd

121. Domkirken 2025

Prosjektkostnad til restaurering av Domkirken utgjør kr 305 mill. Rådmannen foreslår å videreføre

prosjektets bevilgning og innarbeide kr 20 mill. årlig i planperioden. Prosjektplanen for Domkirken tilpasses ihht. bevilgningen. Framdriften og status for prosjektøkonomien rapporteres årlig. Det forutsettes statlig medfinansiering av restaureringsarbeidene.

122. Bekkefarete kirke, rehabilitering

Kirken er i meget dårlig stand. Prosjektkostnad til rehabilitering av kirken utgjør kr 30 mill. Rådmannen foreslår å videreføre prosjektets bevilgning med sikte på ferdigstilling i 2018.

123. Kirkeparker og gravlunder, oppgradering

Rådmannen foreslår å videreføre bevilgningen i planperioden for oppgradering av kirkeparker og gravlunder.

124. Gravlunder, utredning av trykk- og avløpsledninger

Ved de gamle gravlundene er det varierende kvalitet på trykkvanns- og avløpsledningene. Rådmannen viderefører bevilgningen i planperioden for å kartlegge tilstand på trykkvanns- og avløpsledningene.

125. Hundvåg kirke, rehabilitering

Kirken har behov for rehabilitering. Estimert kostnad knyttet til rehabiliteringen utgjør kr 25 mill., og omfatter i tillegg til bygningsmessige kostnader også VVS – og el-kraft installasjoner. Rådmannen foreslår å innarbeide kr 25 mill. til formålet.

126. Digitalisering av gravkartene for gravlundene i Stavanger

Prosjektet har en estimert kostnadsramme på kr 0,6 mill. og omfatter omlegging av alle gravkartene som i dag er i ordinært papirformat til et digitalt format, samt oppkobling mot gravdatabasesystem Ecclesia. Dette vil bli et nyttig redskap for alle som arbeider med gravkartene. Ved å legge ut gravdatabase og de digitale gravkartene på Fellesrådets webside vil de gi en nyttig informasjon om gravlagt og gravsted til folk flest. Rådmannen foreslår å bevilge kr 0,6 mill. til formålet.

127. Tasta gravlund, prosjektering

Rådmannen foreslår å videreføre avsette kr 0,8 mill. i planperioden til prosjektering av Tasta gravlund.

Forslag til finansiering av investeringer

128. Overføring fra driften

Deler av driftsinntekter benyttes som egenfinansiering av investeringene, dette for å sikre handlefrihet i form av begrenset gjeldsvekst også i kommende planperioder. For 2016 utgjør dette kr 175,9 mill.

129. Momsrefusjon investeringer

Forventet momsrefusjon knyttet til investeringsprosjekter utgjør kr 139 mill. i 2016.

130. Lyse A/S, avdrag ansvarlig lån

Avdragene på de ansvarlige lånene til Lyse skal etter gjeldende regnskapsregler føres direkte i investeringsregnskapet. Avdragstiden på det ansvarlige lånet er 30 år, og er nedbetalt i 2038. Størrelsen på lånet fremgår av egen tabell i dokumentet. Det budsjetteres med kr 43,6 mill. i årlige avdrag.

131. Tilskudd kjøp/bygging boliger

Tilskudd fra Husbanken til å dekke utgifter til kjøp av boliger er maksimalt 20 % av boligens verdi. Det budsjetteres med et årlig tilskudd på kr 6 mill.

132. Tilskudd rehabilitering boliger

Tilskudd fra Husbanken til å dekke utgifter til rehabilitering av boliger er maksimalt 20 % av boligens verdi. Det budsjetteres med et årlig tilskudd på kr 0,6 mill.

133. Salg av eiendommer

Rådmannen foreslår å selge eiendommer for kr 366,4 mill. i planperioden. Her inngår salg av utbyggingsområder, internsalg, samt ekstraordinært salg av eiendommer og bygninger jf. vedtak i bystyret i sak 72/04. De største inntektene er knyttet til forventet salg av Hermetikken, Jåttåvågen 2, Forum Pluss, Siriskjær – opsjonstomt, Tjensvollstorget, Bybergstykket, Flørli, hotelltomt i Bjergsted, parkeringsanlegg i Olav Kyrresgate 23. Rådmannen gjør oppmerksom på at det er stor usikkerhet relatert til beløpets størrelse.

134. Salg av selveide boliger i bofellesskap for personer med utviklingshemming

Det er vedtatt utbygging av seks boliger i bofellesskap for personer med utviklingshemming og behov for heldøgntjenester. Prosjektet forventes ferdigstilt i 2018. Etter at prosjektet er ferdigstilt foreslås det å selge fem av boligene, mens kommunen beholder en bolig som personalbase.

135. Oppstartstilskudd nye sykehjemsplasser Lervig

Det er lagt til grunn kr 1,87 mill. i oppstartstilskudd per sykehjemsplass. Det budsjetteres med et statstilskudd på kr 230,2 mill. til det nye sykehjemmet i Lervig i 2017, basert på 123 plasser.

136. Oppstartstilskudd nye omsorgsboliger og bofellesskap

Det budsjetteres med statstilskudd til omsorgsboliger i Haugåsveien 26/28, barnebolig i Bjørn Farmannsgate og bofellesskap for personer med rus- og psykisk lidelser, til sammen kr 23,6 mill. Det legges til grunn kr 1,57 mill. i oppstartstilskudd per plass.

137. Husbanktilskudd til kommunale boliger

Det budsjetteres med Husbanktilskudd til kommunale boliger i Oddahagen, Kari Trestakkv. 3 og Haugåsveien, til sammen kr 39,5 mill. i perioden.

138. Spillemidler ordinære idrettsanlegg

Rådmannen legger til grunn ordinære spillemidler på totalt kr 33,2 mill. i planperioden. Tidspunktet for når tilskuddene kommer kan bli forskjøvet, avhengig av realisering av det enkelte prosjektet.

139. Spillemidler nærmiljøanlegg

Rådmannen legger til grunn samlet tilskudd på kr 3,2 mill. i planperioden.

140. Spillemidler 2 svømmehaller (Hundvåg/Kvernevik)

Det budsjettes med kr 36,6 mill. i spillemidler til de to svømmehallene. Forventet utbetaling i 2017.

141. Tilskudd fra Enova

Rådmannen legger til grunn kr 8,4 mill. i tilskudd fra Enova knyttet til realisering av prosjektene relatert til energiltak i kommunale bygg.

142. Triangulum, refusjoner fra EU knyttet til varmesentral

Basert på kostnadsramme til varmesentralen, som er kommunens delprosjekt i Triangulum, utgjør EU sin støtte til varmesentralen 1,5 mill. euro, eks. personalressursbruk. Finansiering fra EU-kommisjonen er basert på en etterskuddsvis refusjonsordning. Dette innebærer at manglende leveranser i henhold til prosjektplanen vil kunne gi fratrukk i EUs finansiering av prosjektet.

143. Vålandstårnets venner

Innredningsarbeidet i Vålandstårnet utføres av kommunen mot et tilskudd på kr 3 mill. fra Vålandstårnets venner.

144. Tilskudd fra norsk kulturråd

Norsk kulturråd har bevilget kr 3 mill. til medfinansiering av rehabilitering av 1. og 2. etasje i Nye Tou.

145. Spillemidler gardarobeanlegg og klubbhus på Midjord

Det legges til grunn kr 2 mill. i spillemidler relatert til utbygging av nytt garderobeanlegg og klubbhus på

Midjord, med forventet utbetaling i 2019.

146. Bidrag fra IL Brodd, finansiering av klubbhus på Midjord

IL Brodd bidrar med kr 4 mill. til finansiering av nytt klubbhus på Midjord, jf. linje 63.

147. Spillemidler nye Gamlingen

Det budsjettets med kr 10 mill. i spillemidler knyttet til Nye Gamlingen. Forventet utbetaling i 2018.

148. Spillemidler, Hetlandshallen dobbelhall

Det legges til grunn kr 10 mill. i spillemidler knyttet til oppføring av dobbelhall ved Hetlandshallen, hvorav kr 5 mill. forventes utbetalt i 2018 og 2019.

149. Låneopptak

Investeringer som ikke finansieres av inntekter gjengitt over, må lånefinansieres. Sum lån knyttet til gjennomføring av kommunens investeringsprosjekter i 2016 blir kr 585,4 mill., mens sum lån i perioden 2017-2019 blir ca. kr 1,6 mrd. Dette betyr at ca. 41 % av de samlede investeringsutgiftene finansieres ved lån i planperioden, mens ca. 59 % egenfinansieres. Det vises til tabell 3.8 som viser utviklingen i lånegjelden i planperioden. Det er en overordnet målsetting i Stavanger kommune at minst 50 % av finansieringene skal egenfinansieres over tid.

3.9 Forslag til driftsbudsjett 2016-2019

Innledning

Over tid har utgifts- og aktivitetsveksten vært høyere enn inntektsveksten. Aktivitetsveksten har særlig vært høy innenfor skole, barnehager og levekårstjenestene. Tjenestenivået må tilpasses til et vedvarende lavere inntektsnivå og sikre effektiv ressursbruk for å styrke økonomisk handlingsrom.

Rådmannens budsjettforslag for planperioden 2016-2019 handler i stor grad om videreføring av vedtatte og igangsatte omstillingstiltak fra 2015. Disse omstillingstiltakene er omfattende og organisasjonen trenger tid for å tilpasse driftsnivået til de foreslåtte budsjettrammene. Bystyret vedtok omstillingstiltak på om lag kr 170 mill. i 2015. Denne reduksjonen videreføres i planperioden og økes med kr 40,2 mill. fra 2016. Nye omstillingstiltak ble vedtatt i forbindelse med tertialrapportering pr 30.04.2015 og flere av disse er videreført inn i 2016 og utgjør kr 34 mill. Rådmannen har i tillegg foreslått nye innsparingstiltak fra 2016 på kr 45,8 mill. Samlet for årene 2015 og 2016 utgjør omstillingstiltakene om lag kr 290 mill.

Omstillingstiltak:	2016	2017	2018	2019
Fra HØP 15-18, gjeldende fra 2016	-40 175	-43 000	-127 600	-127 600
Fra vedtatt tertial 2015	-34 000	-34 000	-34 000	-34 000
Nye tiltak	-45 755	-64 755	-66 855	-66 855
Sum tiltak	-119 930	-141 755	-228 455	-228 455

Tabell 3.15 Omstillingstiltak

Tjenestetilbudet i Stavanger sammenlignet med andre kommuner

I dette avsnittet gis det en beskrivelse av ressursbruken i Stavanger for perioden 2012-2014 sammenholdt

med landsgjennomsnittet og ressursbruken til de ni andre ASSS-kommunene. Mer detaljert informasjon finnes i [ASSS-Kommunerapport for Stavanger](http://www.ks.no/globalassets/vedlegg-til-hvert-fagomrader/utvikling/effektiviseringsnettverkene/asss-endelige-rapporter-2015/14-9845-stavanger-kommunerapport-2015.docx-441507_318628_0.pdf?id=24575) (http://www.ks.no/globalassets/vedlegg-til-hvert-fagomrader/utvikling/effektiviseringsnettverkene/asss-endelige-rapporter-2015/14-9845-stavanger-kommunerapport-2015.docx-441507_318628_0.pdf?id=24575) og [ASSS Hovedrapport](http://www.ks.no/globalassets/vedlegg-til-hvert-fagomrader/utvikling/effektiviseringsnettverkene/asss-endelige-rapporter-2015/asss-hovedrapport-2015.pdf?id=24578) (<http://www.ks.no/globalassets/vedlegg-til-hvert-fagomrader/utvikling/effektiviseringsnettverkene/asss-endelige-rapporter-2015/asss-hovedrapport-2015.pdf?id=24578>) som er lagt fram for politisk behandling i november 2015.

Sammenligninger med andre sammenlignbare kommuner gir et bilde av kostnadsnivået, produksjon og effektivitet innenfor de ulike tjenestene. Stavanger kommune har innenfor de fleste tjenestetilbud god kvalitet sammenliknet med andre kommuner, men driver mindre effektivt enn kostnadseffektiv ASSS-snitt på alle områder utenom kommunehelse. For å utnytte handlingsrommet som ligger i de økonomiske sammenlikningene er det nødvendig for Stavanger kommune å analysere videre på tjenesteområdene pleie og omsorg, barnehage, barnevern og sosiale tjenester for å få vurdere årsakene til forskjellene. For å kunne møte fremtiden, og sikre en bærekraftig tjenesteleveranse med god kvalitet, er det nødvendig å utnytte handlingsrommet og å iverksette tiltak for å effektivisere produksjonen av velferdstjenestene.

Figuren under viser samlet beregnet utgiftsbehov per innbygger i Stavanger basert på kostnadsnøkkelen i inntektssystemet i perioden 2012-2014 fordelt på sektorer. Figuren viser på hvilke sektorer Stavanger har høyt/lavt utgiftsbehov per innbygger. Figuren viser videre utviklingen i Stavangers utgiftsbehov per innbygger sammenliknet med landsgjennomsnittet over tid. Stavangers utgiftsbehov er angitt som en indeksverdi sammenliknet med landsgjennomsnittet som er lik 1,00. Nedgang i indeksverdien for beregnet utgiftsbehov per innbygger fra et år til et annet betyr ikke uten videre at volumet på utgiftsbehovet har gått ned. Hvis kommunen samtidig har hatt vekst i folketallet vil en slik vekst isolert sett gi økt utgiftsbehov. I følge disse nøklene er det kun innen barnehage at befolkningssammensetning, sosiale forhold og andre kostnadsforhold gjør Stavanger dyrere å drive enn gjennomsnittskommunen.

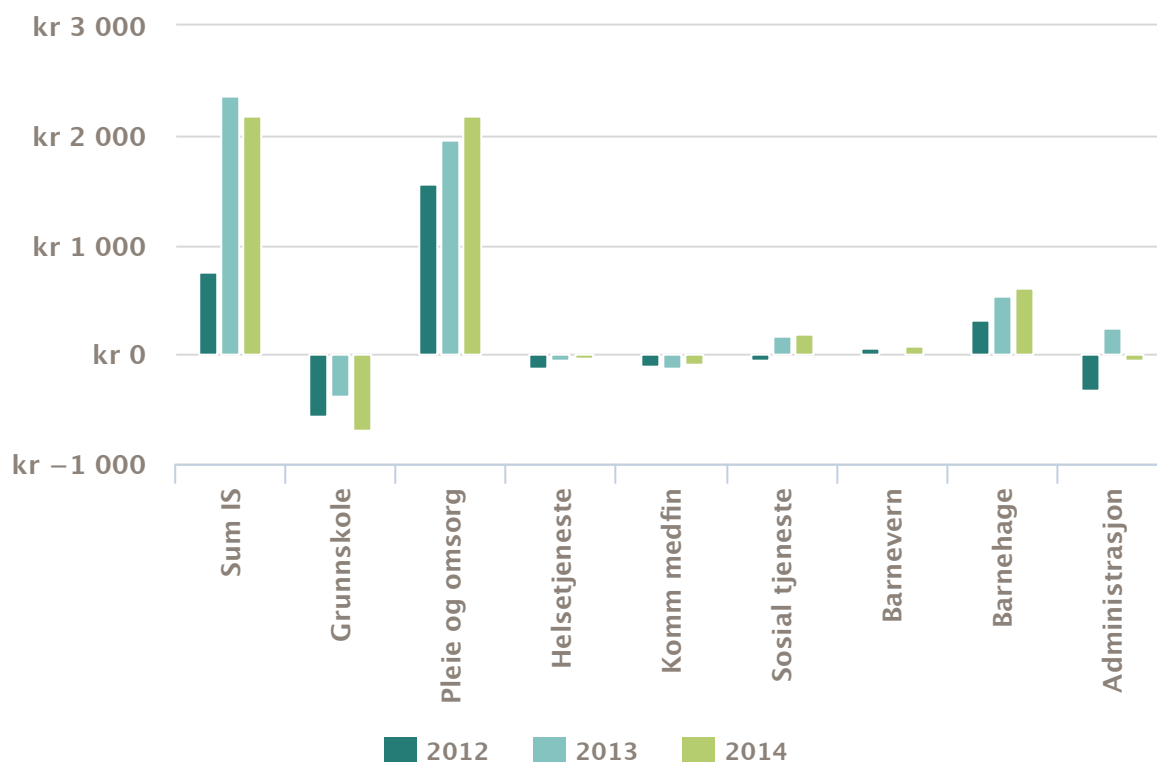

Figur 3.11 Beregnet utgiftsbehov per innbygger i Stavanger kommune fordelt på sektor

Vi ser av figuren at Stavanger hadde et beregnet utgiftsbehov på 92,3 prosent av landsgjennomsnittet i 2014. Det betyr at Stavanger i 2014 hadde et utgiftsbehov per innbygger som var 7,7 prosent lavere enn landsgjennomsnittet.

Beregninger av utgiftsbehovet til sektorene innenfor inntektssystemet er om lag kr 43 540 per innbygger i 2014. Stavanger kommunes netto driftsutgifter til de samme sektorene var om lag kr 2 184 høyere per innbygger enn dette. Stavanger hadde dermed en merutgift i forhold til utgiftsbehovet på om lag kr 290 mill.

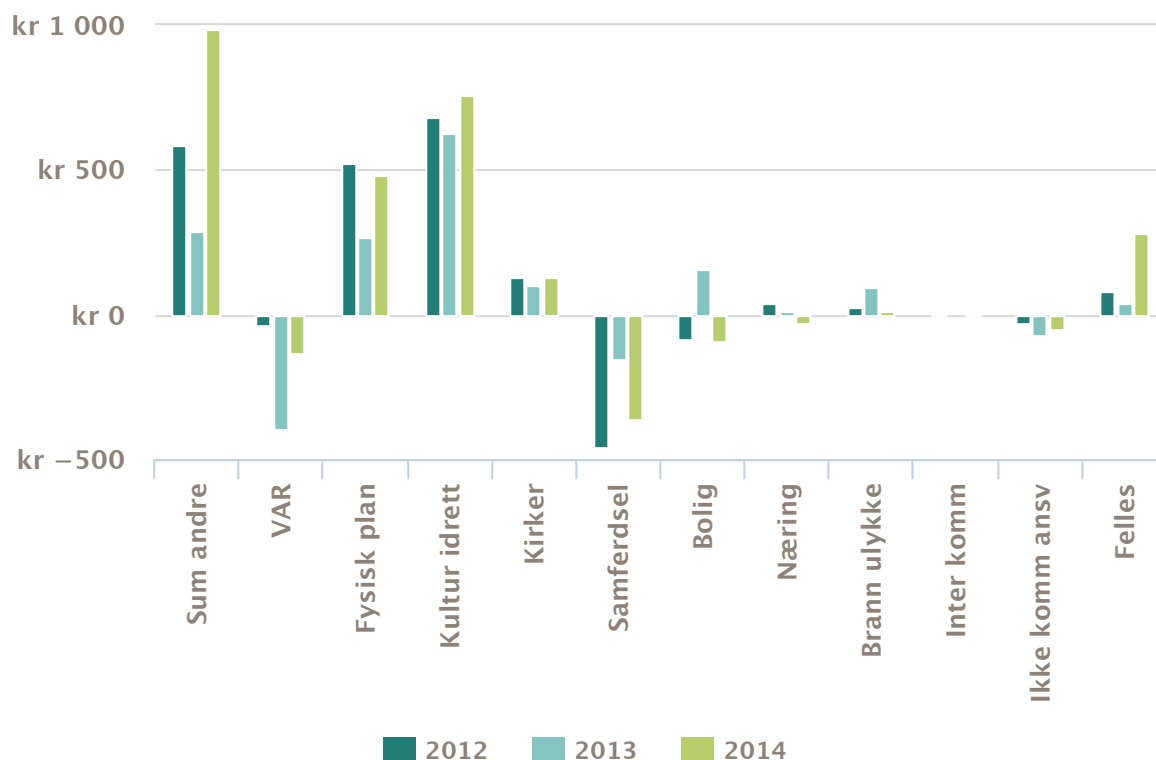
I den neste figuren blir kommunens faktiske ressursbruk på disse sektorene sett i forhold til beregnet utgiftsbehov ifølge kostnadsnøklene i inntektssystemet. Verdien null betyr da at kommunen bruker like mye (netto) som utgiftsbehovet angitt av kostnadsnøklene tilsier.

Figur 3.12 Avvik fra beregnet utgiftsbehov per område innenfor inntektssystemet korrigert for forskjeller

Beløpsmessig hadde Stavanger høyest netto driftsutgifter i forhold til beregnet utgiftsbehov innenfor pleie og omsorg. Beregnet utgiftsbehov til pleie og omsorg i Stavanger utgjorde om lag kr 12 810 per innbygger i 2014. Stavanger hadde en merutgift i forhold til dette på kr 2 176 per innbygger, noe som i alt tilsvarte i underkant av kr 290 mill.

I Stavanger utgjorde utgiftsbehovet til barnehager om lag kr 8 600 per innbygger i 2014. Stavanger hadde en merutgift i forhold til dette på kr 600 per innbygger, noe som tilsvarte om lag kr 79 mill.

Figur 3.13 Avvik fra beregnet utgiftsbehov per område utenfor inntektssystemet korrigert for forskjeller

For landet under ett var netto driftsutgifter i sektorene utenfor inntektssystemet på om lag kr 2 830 per innbygger i 2014. Stavangers netto driftsutgifter var om lag kr 990 høyere per innbygger enn dette, noe som tilsvarte en merutgift på om lag kr 130 mill. eller om lag 34,9 prosent.

Rådmannen vil oppsummert framholde at tallene for 2014 viser at Stavanger fremdeles hadde høye inntekter og ligger over landsgjennomsnittet når det gjelder flere anvendelser. Innenfor den relativt høye inntektsrammen har Stavanger prioritert ressursene til de store tjenesteområdene pleie og omsorg og barnehage samt kultur og idrett. Sammenligningene viser at ved å effektivisere og omstille tjenestetilbudet er det muligheter for å styrke det økonomiske handlingsrommet.

Hovedprioriteringer drift

En viktig forutsetning for årets prosess har vært at økt brukerbehov kombinert med endringer i befolknings sammensetningen og dermed behovet for endring av tjenestetilbud skulle søkes dekket innenfor de eksisterende økonomiske rammer for 2015.

Allerede vedtatte omstillingsprosjekter og innsparingstiltak både fra *Handlings- og økonomiplan 2015-2018* og bystyresakene, tertialrapportene, ligger inne med helårseffekter. I 2016 utgjør disse kr 74 mill. og øker til kr 161,6 mill. i 2019. Rådmannen har i tillegg foreslått nye innsparingstiltak fra 2016 på kr 45,8 mill. som øker til kr 66,9 mill. i 2019. Samlet for årene 2015 og 2016 utgjør omstillingstiltakene om lag kr 290 mill.

Over tid har aktivitetsveksten vært høyere enn inntektsveksten. Aktivitetsveksten har særlig vært høy innenfor skole, barnehager og levekårstjenestene. Tjenestenivået må tilpasses til et vedvarende lavere inntektsnivå og sikre effektiv ressursbruk for å styrke økonomisk handlingsrom.

Figur 3.14 Prosentvis endring i brutto driftsinntekter og utgifter 2008–2014

Bystyret vedtok betydelige omstillings- og innsparingstiltak i *Handlings- og økonomiplan 2015-2018*. Med bakgrunn i inntektsbortfall våren 2015 vedtok bystyret ytterligere innsparingstiltak i tertialrapporten per 30.4, bystyresak 99/15.

De vedtatte og igangsatte omstillingstiltakene er omfattende og organisasjonen trenger tid til å konsolidere driftsnivået til de nye foreslåtte budsjettammene. Prosessene er i full gang og den økonomiske effekten vil utgjøre kr 74 mill. i 2016.

Rådmannen legger til grunn at organisasjonen kontinuerlig søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift. Det foreslås derfor et effektiviseringskrav gjennomgående i hele organisasjonen. Dette beløper seg totalt til kr 18,2 mill. og utgjør 0,19 % av brutto driftsramme. Det er foreslått en relativt større andel, 1,7 %, på tjenesteområdene økonomi og personal og organisasjon enn for virksomhetene forøvrig. For skole, levekår og BMU utgjør effektiviseringskravet 0,15 %, barnehageområdet kun 0,1 % og barn og unge 0,4 %.

Ved flere anledninger har rådmannen redegjort for sammenlignbare data knyttet til de ti største kommunene i Norge. Disse dataene viser at Stavangers tjenestetilbud gjennomgående har en høyere ressursbruk enn de fleste andre kommunene. Rådmannen legger til grunn at kommunen tilbyr innbyggerne gode tjenester og at det med andre ord vil være mulig å fortsatt tilby gode tjenester innenfor reduserte driftsrammer.

Stavanger kommune er godt i gang med et omstillingsarbeid innenfor levekårsområdet gjennom prosjektet *Leve HELE LIVET*. Prosjektet er over i en ny fase, versjon 2.0. Versjon 1.0 hadde hovedfokus på hverdagsrehabilitering. Nå er målgruppen utvidet fra nye brukere til dagens brukere, og satsingsområdene er hverdagsmestring og rehabilitering.

Målet er at flere skal klare seg selv og at en skal gå fra hjelpetjenester til rehabilitering og selvhjelp. Ressursbruken foreslås snudd fra heldøgntjenester i bofellesskap og institusjon til hjemmebaserte tjenester for å tilrettelegge for denne omstillingen.

ASSS-indikatorene viser at det er fortsatt et økonomisk handlingsrom for omstilling spesielt innenfor tjenesteområdene oppvekst og levekår. Rådmannen vil foreta nærmere analyser og sammenligninger med andre kommuner for å vurdere det helhetlige tjenestetilbudet innenfor disse områdene. Stavanger kommune har en institusjonsdekning som er høyere enn snittet for ASSS-kommunene. I tillegg er utgifter per beboer i bofelleskap psykisk utviklingshemmede høyere i Stavanger enn for snittet i ASSS-kommunene. En vridning fra institusjonsbaserte tjenester til hjemmetjenester, samt reduserte kostnader i bofelleskap, vil kunne gi en besparelse og føre til en mer kostnadseffektiv drift. Det vil også bli foretatt en helhetlige vurdering av tjenestetilbudet innenfor barnehage-området for å vurdere tiltak som kan bidra til en mer kostnadseffektiv drift. Med bakgrunn i dette igangsetter rådmannen en prosess for å kartlegge potensialene og konkretisere fremtidige omstillingstiltak på kr 35 mill. innenfor oppvekst og levekår med virkning fra 2018.

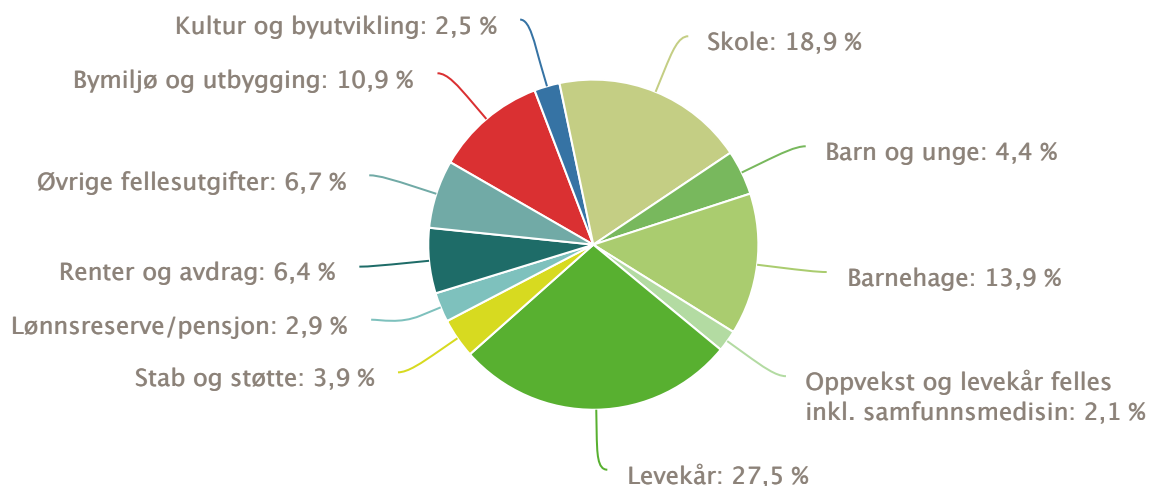
Tabellen viser rådmannens forslag til endringer i budsjetttrammene til tjenesteområdene i perioden 2015-2019.

Netto driftsrammer 2015-2019		Opprinnelig vedtatt budsjett 2015	Budsjettforslag 2016	Budsjettforslag 2017	Budsjettforslag 2018	Budsjettforslag 2019
Bymiljø og utbygging	Utgifter	1 068 481	1 102 627	1 162 640	1 187 493	1 225 641
	Inntekter	-1 114 992	-1 112 837	-1 131 725	-1 153 978	-1 174 476
	Netto	-46 511	-10 210	30 915	33 515	51 165
Kultur og byutvikling	Utgifter	245 951	251 251	255 561	250 701	247 351
	Inntekter	-46 852	-46 852	-46 852	-46 852	-46 852
	Netto	199 099	204 399	208 709	203 849	200 499
Oppvekst og levekår totalt	Utgifter	6 572 652	6 554 490	6 548 540	6 576 390	6 598 030
	Inntekter	-1 080 268	-1 097 406	-1 099 106	-1 099 106	-1 099 106
	Netto	5 492 384	5 457 084	5 449 434	5 477 284	5 498 924
Barnehage	Utgifter	1 366 662	1 332 862	1 329 812	1 315 562	1 314 702
	Inntekter	-221 951	-231 051	-231 051	-231 051	-231 051
	Netto	1 144 711	1 101 811	1 098 761	1 084 511	1 083 651
Skole	Utgifter	1 855 178	1 823 231	1 825 331	1 825 031	1 825 031
	Inntekter	-309 206	-312 206	-313 906	-313 906	-313 906
	Netto	1 545 972	1 511 025	1 511 425	1 511 125	1 511 125
Barn og unge	Utgifter	435 431	445 031	444 531	444 531	445 031
	Inntekter	-87 907	-89 207	-89 207	-89 207	-89 207
	Netto	347 524	355 824	355 324	355 324	355 824
Legetjeneste, legevakt	Utgifter	131 722	136 617	137 417	138 217	138 217
	Inntekter	-36 358	-33 553	-33 553	-33 553	-33 553
	Netto	95 364	103 064	103 864	104 664	104 664
Levekår	Utgifter	2 706 997	2 740 374	2 735 074	2 776 674	2 798 674
	Inntekter	-419 735	-426 278	-426 278	-426 278	-426 278
	Netto	2 287 262	2 314 096	2 308 796	2 350 396	2 372 396
Stab Oppvekst og leveskår inkl. Stab samf.medisin	Utgifter	76 662	76 375	76 375	76 375	76 375
	Inntekter	-5 111	-5 111	-5 111	-5 111	-5 111
	Netto	71 551	71 264	71 264	71 264	71 264

Netto driftsrammer 2015-2019		Opprinnelig vedtatt budsjett 2015	Budsjettforslag 2016	Budsjettforslag 2017	Budsjettforslag 2018	Budsjettforslag 2019
Rådmann, stab og støttefunksjon	Utgifter	387 549	371 399	364 899	364 899	364 899
	Inntekter	-79 332	-79 332	-79 332	-79 332	-79 332
	Netto	308 217	292 067	285 567	285 567	285 567
Sum netto driftsrammer		5 953 189	5 943 340	5 974 625	6 000 215	6 036 155
Sum felles inntekter og utgifter	Utgifter	1 553 176	1 772 111	1 787 043	1 866 848	1 932 569
	Inntekter	-7 506 365	-7 715 451	-7 761 668	-7 867 063	-7 968 724
	Netto	-5 953 189	-5 943 340	-5 974 625	-6 000 215	-6 036 155
Tilskudd regionale prosjekter	Utgifter	221 800	213 600	201 850	205 950	209 200
Lønnsreserven, pensjonskostnader	Utgifter	283 265	437 265	437 265	437 265	437 265
Renter og avdrag	Utgifter	626 740	579 898	585 890	587 675	615 062
Overf. til investeringsregnskapet	Utgifter	119 420	175 897	192 212	270 832	315 566
Øvrige fellesutgifter	Utgifter	301 951	365 451	369 826	365 126	355 476
Sum balanserte netto driftsrammer		0	0	0	0	0
Herav sum brutto driftsrammer		9 827 809	10 051 878	10 118 683	10 246 331	10 368 490

Tabell 3.16 Utvikling i brutto og netto driftsrammer (Tall i 1000 kr)

Totalt utgjør budsjettet bruttoutgifter hele kr 10,05 mrd. og andelene vises i den grafiske fremstillingen.

Figur 3.15 Bruttobudsjett 2016 fordelt på tjenesteområdene

I planperioden ferdigstilles flere investeringsprosjekter som medfører betydelige driftskonsekvenser. Samlet utgjør denne veksten kr 249,8 mill. i 2019 og fordeles med kr 180,8 mill. på levekår, kr 50,7 mill. på Stavanger eiendom og kr 18,25 på Idrett, Park og vei.

Driftskonsekvenser av investeringer

Område	2016	2017	2018	2019
Levekår	28 400	39 200	158 800	180 800
Park og vei	1 700	3 400	5 100	6 800
Idrett	5 125	11 850	14 050	11 450
Stavanger eiendom	11 400	41 950	42 400	50 750
Sum	46 625	96 400	220 350	249 800

Tabell 3.17 Driftskonsekvenser av investeringer

I denne tabellen vises de totale endringene i nettodriftsrammer sammenlignet med budsjetterammen for 2015.

Netto endringer i tjenesteområdene	2016	2017	2018	2019
Oppvekst og levekår	-35 300	-42 950	-15 100	6 540
Barnehage	-42 900	-45 950	-60 200	-61 060
Skole	-34 947	-34 547	-34 847	-34 847
Barn og unge	8 300	7 800	7 800	8 300
Legetjeneste, legevakt	7 700	8 500	9 300	9 300
Levekår	26 834	21 534	63 134	85 134
Stab Oppvekst og levekår inkl. stab samfunnsmedisin	-287	-287	-287	-287
Kultur og byutvikling	5 300	9 610	4 750	1 400
Bymiljø og utbygging	36 301	77 426	80 026	97 676
Rådmann, stab og støttefunksjoner	-16 150	-22 650	-22 650	-22 650
Fellesinntekter/utgifter	9 849	-21 436	-47 026	-82 966
Sum netto endring i driftsbudsjettet	0	0	0	0

Tabell 3.18 Endringer i driftsbudsjettet i tjenesteområdene.

De største budsjettøkningene i planperioden fremkommer på levekårsområdet og innenfor bymiljø og utbygging.

Drift av nye bofellesskap som ferdigstille i perioden foreslås finansiert ved oppstart. Dette innebærer økt tjenestetilbud innen bofellesskap ved at blant annet Lassahagen, Austbø, Haugåsveien og Bjørn Farmannsgt ferdigstilles og tas i bruk i løpet av denne planperioden. Samlet øker rammene på levekårsområdet med kr 85,1 mill. i 2019.

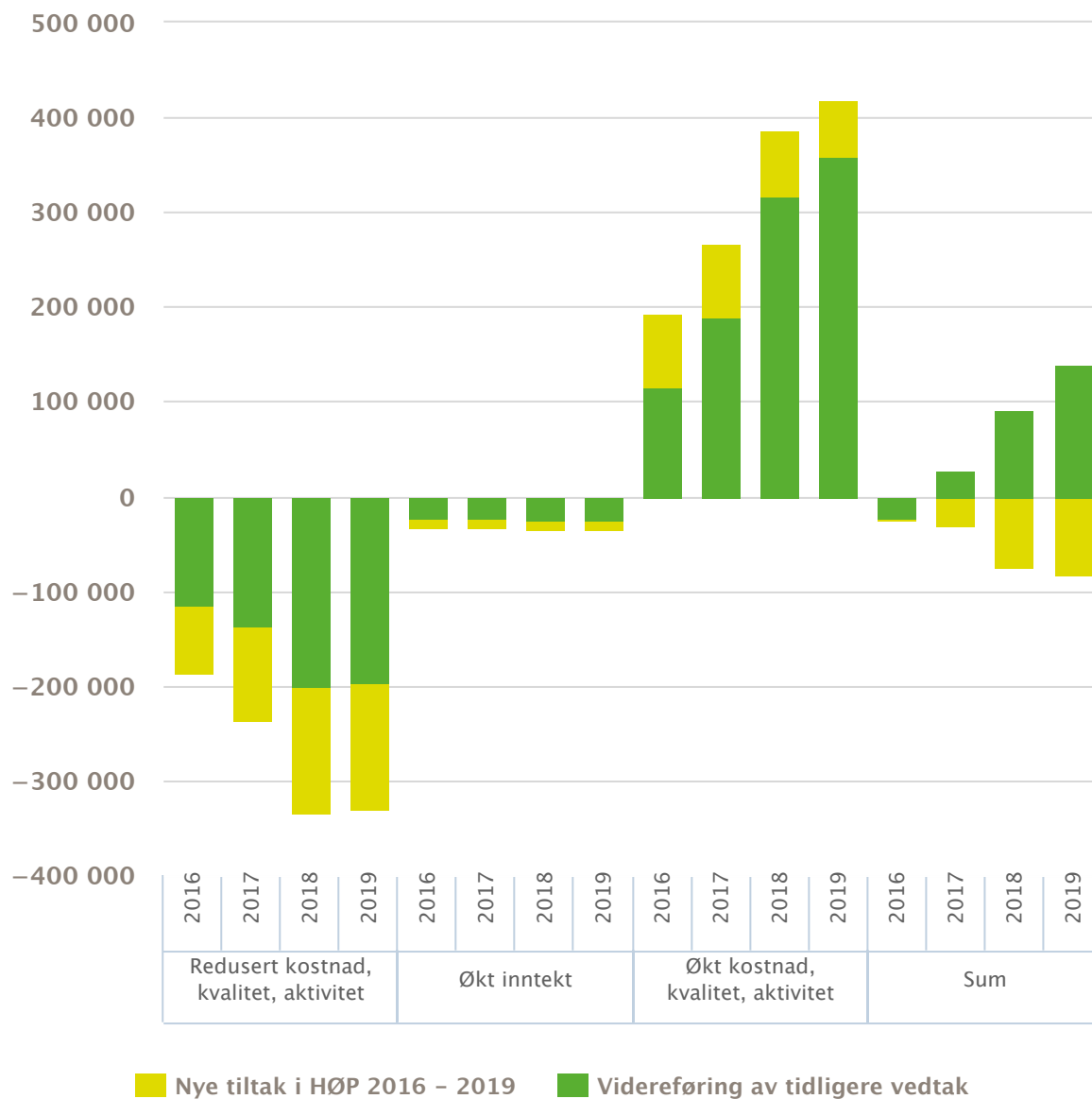
Tjenesteområdet BMU øker med kr 97,7 mill. i 2019. Verdibevaring, som er et av innsatsområdene, er prioritert ved at vedlikeholdsbudsjettet til nye bygg er budsjettet i tråd med Holte middels sats og det generelle vedlikeholdsbudsjettet øker med kr 18,2 i 2016, kr 33,2 mill. i 2017 og 2018 og opp kr 43,3 mill. i 2019.

Som følge av endrede og nye brukerbehov i planperioden har rådmannen prioritert å øke tjenestetilbudet på noen områder og dette kommer tydelig til uttrykk i økte utgifter knyttet til investeringene innenfor levekår og Stavanger eiendom. Allerede vedtatte omstillingsprosjekter og innsparingstiltak både fra Handlings- og økonomiplan 2015-2018 og bystyresakene, tertialrapportene, ligger inne med helårseffekter.

I den grafiske fremstillingen videre er prioriteringene innenfor tjenesteområdene kategorisert i 3 grupper: «reduerte utgifter, aktivitet, kvalitet», «økt inntekt» og «økte utgifter, aktivitet, kvalitet». Den tydeliggjør også omfanget av «allerede vedtatte tiltak» og omfanget av såkalt helt «nye tiltak».

Hele kommunen

En viktig forutsetning for årets prosess har vært at økt brukerbehov kombinert med endringer i befolknings sammensetningen og dermed behovet for endring av tjenestetilbud skulle søkes dekket innenfor de eksisterende økonomiske rammer for 2015.

Figur 3.16 Tiltak i handlings- og økonomiplan 2016–2019

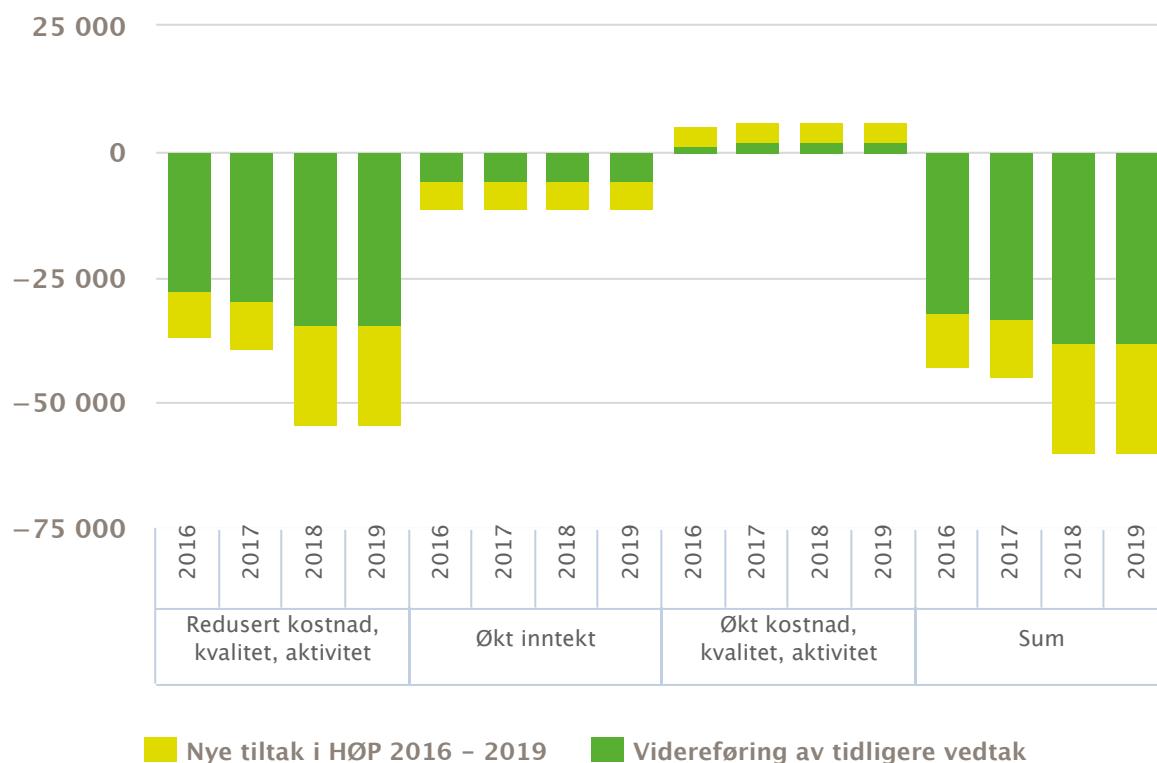
Figuren viser rådmannens forslag til tiltak på tjenesteområdene samlet, inkludert tiltak under sentrale utgifter i driftsrammetabellen, med unntak av helårsvirkning av lønnsoppgjør 2015, lønnsreserver 2016 og pensjon. Detaljer om endringene finnes under hvert virksomhetsområde.

For 2016 utgjør reduserte kostnader aktivitet, kvalitet kr 185,9 mill., økte inntekter kr 32 mill. og økte utgifter, aktivitet, kvalitet kr 193,3 mill. Samlet utgjør endringene på tjenesteområdene en reduksjon på kr 24,6 mill. i 2016 mens de i 2019 øker med kr 55,4 mill.

Figuren viser nødvendigheten av å foreta omstillinger og reduksjoner i tjenestetilbudet for å kunne møte de økte behovene for nytt tjenestetilbud utover i planperioden.

OPPVEKST OG LEVEKÅR

Barnehage

Figur 3.17 Tiltak i handlings- og økonomiplan 2016-2019 for barnehager

Alle barn bosatt i fra Stavanger kommune med lovfestet rett til barnehageplass får tilbud om barnehageplass. For 2016 tilsier prognosene at antall barn med rett til barnehageplass synker ytterligere. Likefullt foreslår rådmannen å åpne flere barnehageplasser i sentrumsnære områder for å øke fleksibiliteten i opptaket i tråd med intensjonene i forslag til statsbudsjett

Rådmannen foreslår å opprettholde satsingen på økt kompetanse i Stavangerbarnehagene. Sammenlignet med de andre storbyene har vi fortsatt lav andel barnehagelærere i barnehagene, men generell høy voksentetthet og høye kostnader per barn. I planperioden er det et uttalt mål å øke andelen barnehagelærere mot nivået for voksentetthet snitt i norske storbyer.

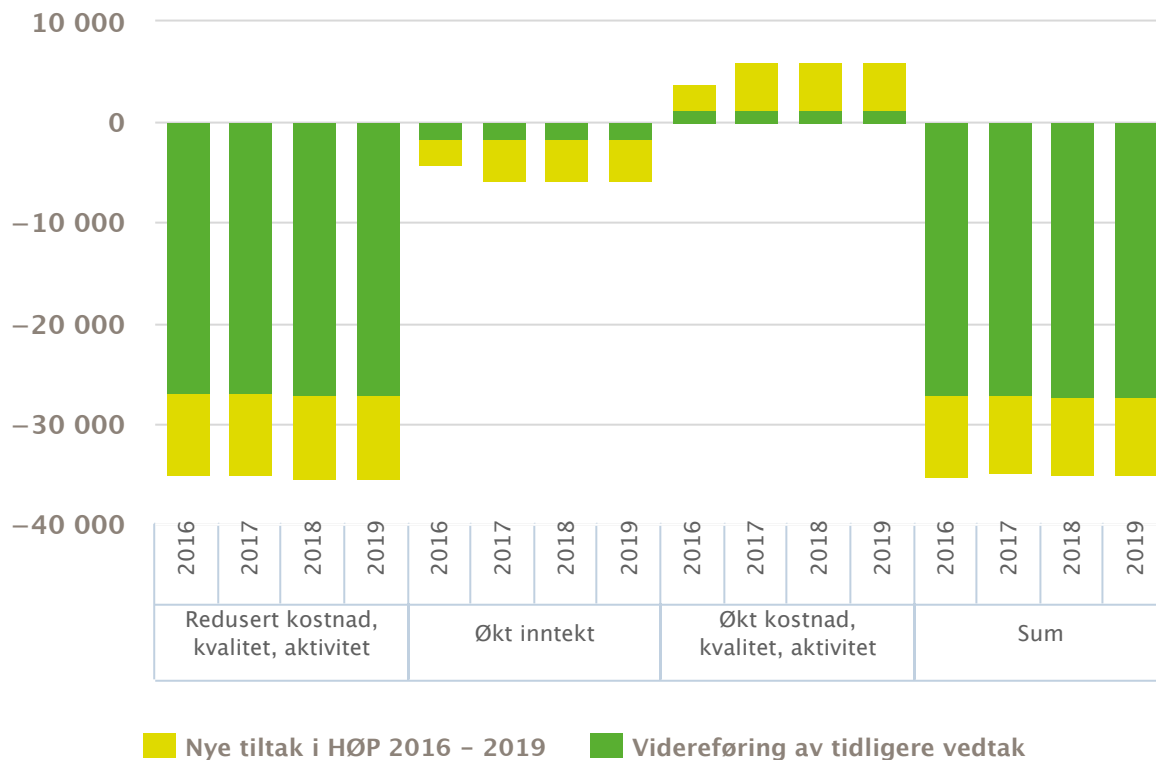
Mer effektiv tjenesteproduksjon i framtiden er avhengig av muligheten for å være fleksibel i løsningene av oppgaver. Som vedtatt i *Handlings- og økonomiplan 2015-2018* har rådmannen startet opp et arbeid med hvordan en ytterligere kan effektivisere arbeidet innenfor styrket barnehagetilbud. Oppmerksomheten er rettet mot mer effektiv arbeidsflyt og -fordeling i og mellom barnehagene, inkludert spesielt tilrettelagte avdelinger, fagstab barnehage,

Som følge av forslag til ny beregningsmetode for tilskudd til ikke-kommunale barnehager reduseres kommunens utgifter til barnehageformål.

Frem til 2018 vil det bli foretatt en helhetlige vurdering av tjenestetilbudet innenfor barnehage-området for å vurdere tiltak som kan bidra til en mer kostnadseffektiv drift.

Skole

Figur 3.18 Tiltak i handlings- og økonomiplan 2016–2019 for skoler

I Handlings- og økonomiplanen for 2015-2018 lå det til grunn en opptrapping av reduksjonen i den generelle skolerammen med kr 20 mill. i 2016 og videre i planperioden. Reduksjonen vil bli fordelt på skolene etter vedtatt finansieringsmodell. Elevtallsveksten er ikke kompensert og omgjort i kroner tilsvarer dette kr 0,7 mill.

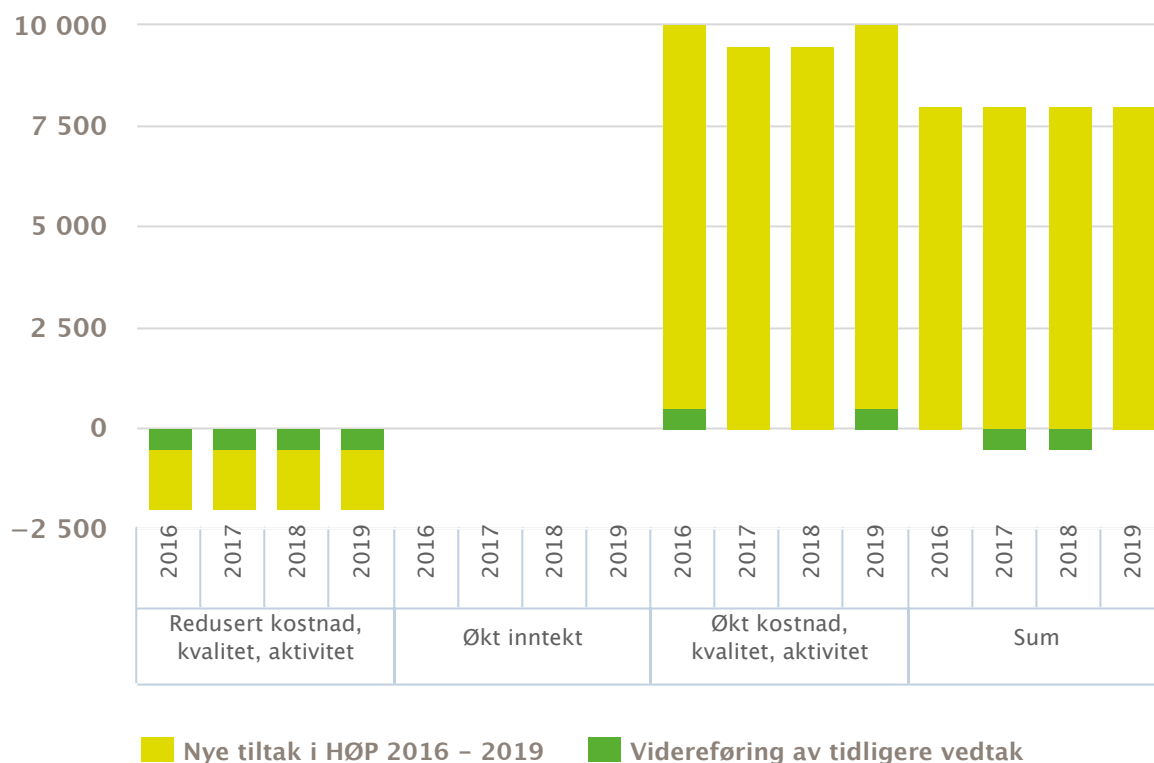
Rådmannen mener at satsningsområdene for Stavangerskolen, som tidlig innsats, tilpasset opplæring og inkludering, vil kunne opprettholdes. Lenden skole og PPT foreslås redusert med kr 3,5 mill. i 2016 og videre i planperioden.

Internasjonalt skolesamarbeid og realfagssatsing på Oljemuseet blir videreført. Satsing på realfag er som et ledd i regjeringens strategi utvidet med en time per uke på mellomtrinnet fra høsten 2016.

SFO-tilbud vil som tidligere år få justeringer i den økonomiske rammen i tråd med endringen i antall barn. Egenbetalingen for barn i SFO økte høsten 2015, og ny økning er foreslått for høsten 2016. Prisøkningen fra 01.08.2016 tilsvarer kommunal deflator på 2,7 %.

Rådmannen foreslår å redusere tjenestetilbudet ved kulturskolen. En reduksjon i aktiviteten til musikkavdelingen på ett årsverk vil gi en innsparing på kr 0,75 mill. Kommunen vil da samtidig få en reduksjon i inntekter fra elevkontingent på omkring kr 0,2 mill. Rådmannen foreslår å øke inntektsbudsjettet ved å innføre egenandel på dirigenttjenester for byens skolekorps, samt øke satsene for elevkontingenter. Kulturskolens inntekter forventes å øke med kr 1,05 mill. fra 2016. Samlet for Kulturskolen utgjør dette en rammereduksjon på kr 1,6 mill.

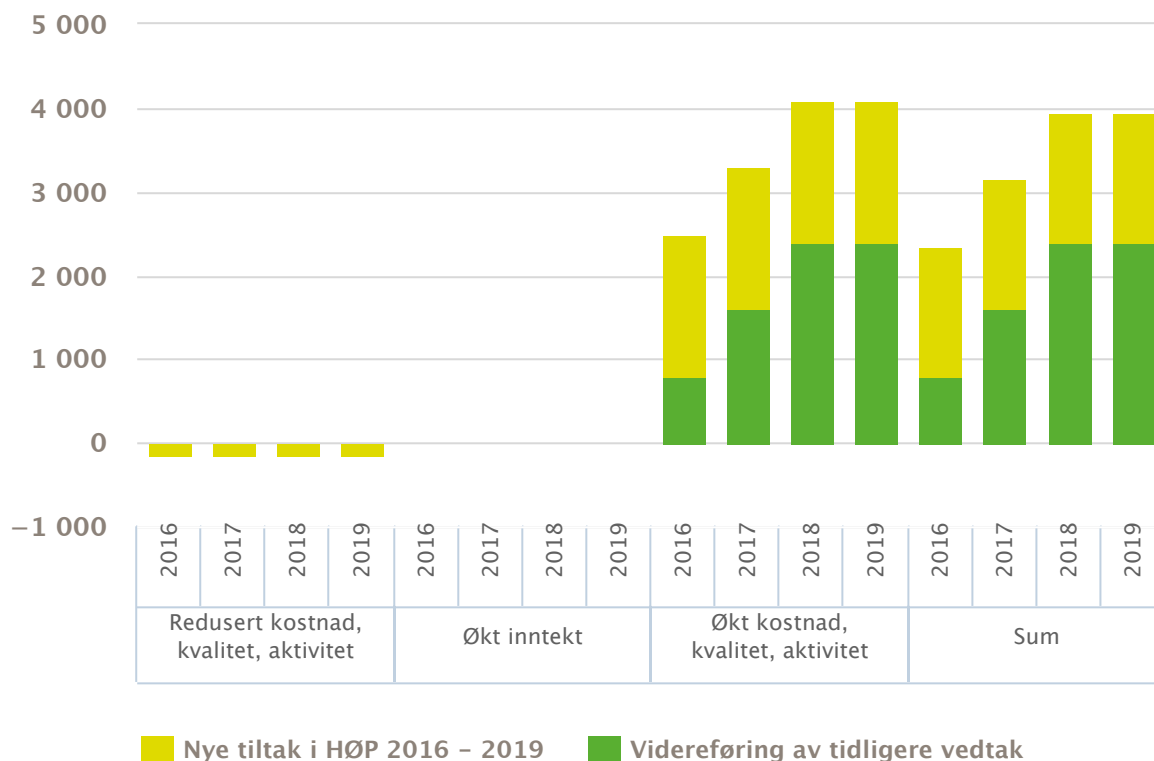
Barn og unge

Figur 3.19 Tiltak i handlings- og økonomiplan 2016-2019 for barn og unge

Rådmannen foreslår å øke ressurser til skolehelsetjenesten i tråd med føringer i statsbudsjettet. Økningen tilsvarer 2,5 årsverk og er planlagt disponert inn mot ungdomsskoleelevene. I tillegg styrkes budsjetttrammen til barnevernet i forhold til de senere års økende klientutgifter. Forslaget innebærer forøvrig et betydelig omstillingskrav da klientutgiftene i 2014 og 2015 viser et større merforbruk enn forslaget til budsjettjusteringen innebærer. Et av innsparingstiltakene er å effektivisere driften av Ungbo. Rådmannen legger til grunn at antall plasser ved Ungbo skal opprettholdes, men at hver plass skal drives for en lavere kostnad. Dette tiltaket bidrar også å redusere utgiftene til barnevernet da barnevernet kjøper disse plassene.

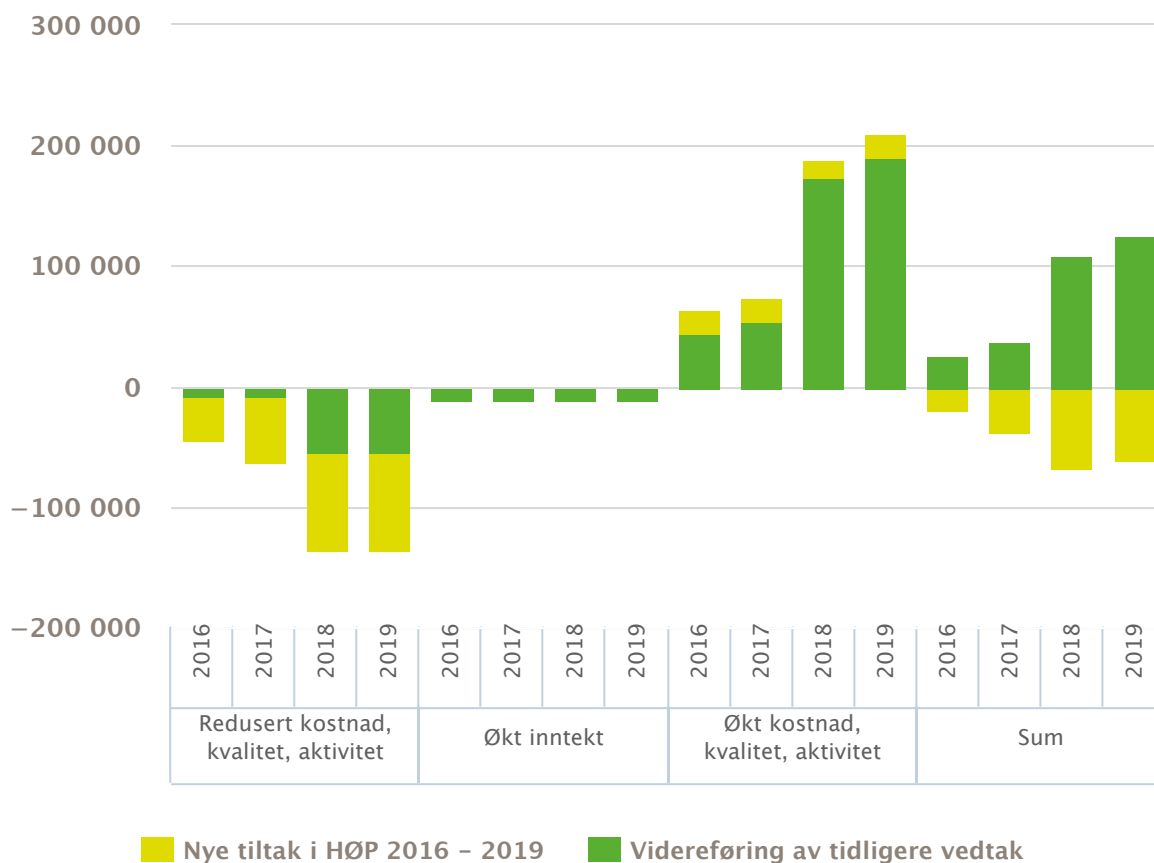
Legetjenester, legevakt

Figur 3.20 Tiltak i handlings- og økonomiplan 2016-2019 for legetjenester, legevakt

Rådmannen foreslår å øke budsjettammen for å imøtekomme ny akuttmedisinforskrift. Denne skal bidra til at befolkningen mottar forsvarlige og koordinerte akuttmedisinske tjenester utenfor sykehus. I forskriften er det innført nye krav til organisering av kommunal legevaktordning. Videre foreslår rådmannen å øke tilskuddet til fastleger i tråd med befolkningsveksten. Det foreslås effektiviseringskrav på Stavanger legevakt og samfunnsmedisinsk stab på lik linje med øvrige virksomheter.

Levekår

Figur 3.21 Tiltak i handlings- og økonomiplan 2016–2019 for levekår

Leve HELE LIVET versjon 2.0 prosjektet står sentralt med en rekke andre omstillingstiltak der hensikten er i sterkere grad å vektlegge brukerperspektivet samtidig som det danner grunnlag for effektivitet i tjenesteproduksjonen. Omstillingsarbeidet med sikte på tidlig innsats, forebygging og egenmestring prioriteres. Ressurser skal omprioriteres, fra institusjonstjenester til hjemmebaserte tjenester, og fra hjelpetjenester til rehabilitering og selvhjelp.

Satsingen på Leve HELE LIVET styrkes ved å øke rammene til Hjemmebaserte tjenester, samtidig som det foreslår å redusere antall sykehjemsplasser ved at planlagt avvikling av Vålandstunet fremskyndes.

Rådmannen foreslår også å avvikle en avlastningsbolig for brukergruppen psykisk utviklingshemmede. Nedleggning av en bolig vurderes som forsvarlig ut ifra belegg og kapasitet.

Rådmannen vil i løpet av planperioden jobbe med målrettede omstillingstiltak for en mer kostnadseffektiv drift av virksomhetene i levekårsområdet. Det er allerede iverksatt prosjekt rundt omorganisering av alle bofelleskap i kommunen. Ny finansieringsmodell for bofelleskap er også under arbeid og planlegges innført i 2016.

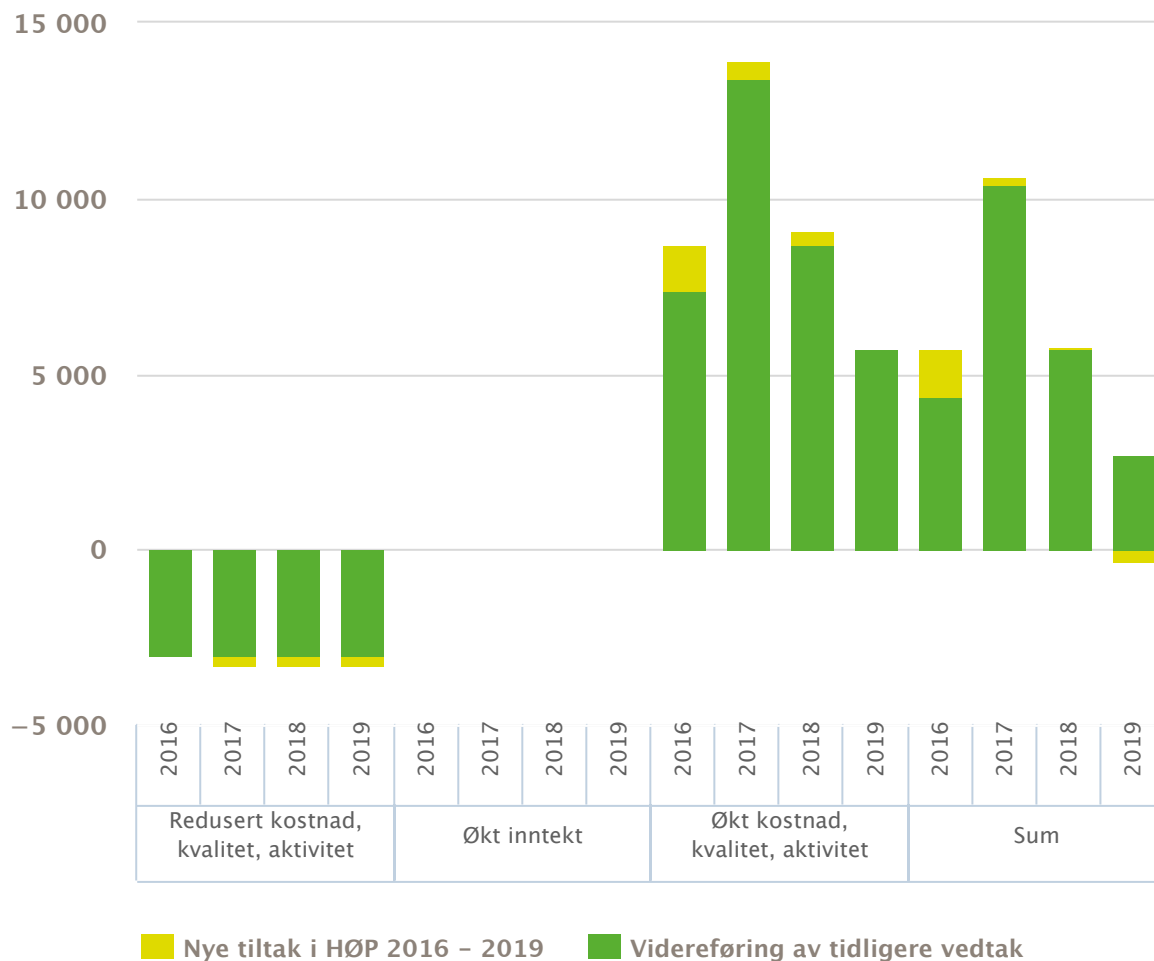
Mange personer med psykisk utviklingshemming og psykiske lidelser venter på plass i bofelleskap. Rådmannen viderefører prioritering av nye botilbud i Handlings- og økonomiplan 2016-2019. Mange personer med psykisk utviklingshemming og psykiske lidelser venter på plass i bofelleskap. Utbyggingsplanene gjennomføres for å redusere køen. Det planlegges oppstart av totalt 5 nye bofelleskap som til sammen gir netto 37 nye plasser, en barnebolig med 4 plasser og dagtilbud for 15 personer. Lervig sykehjemstarter også driften i løpet av planperioden i 2018 og erstatter antall plasser som følge av planlagt avvikling av 3 eldre sykehjem.

Stavanger har en høyere dekningsgrad på institusjon enn snittet for ASSS kommunene. For å kunne møte framtidens økte etterspørsel av pleie- og omsorgstjenester, og sikre en bærekraftig tjenesteleveranse med

god kvalitet, er det nødvendig å utnytte handlingsrommet med å iverksette tiltak for å effektivisere hvordan vi leverer velferdstjenestene.

Sosialhjelpsutgiftene og utgifter til omsorgsinstitusjon for rusmiddelmissbrukere foreslås budsjettert på forventet 2015-nivå.

KULTUR OG BYUTVIKLING

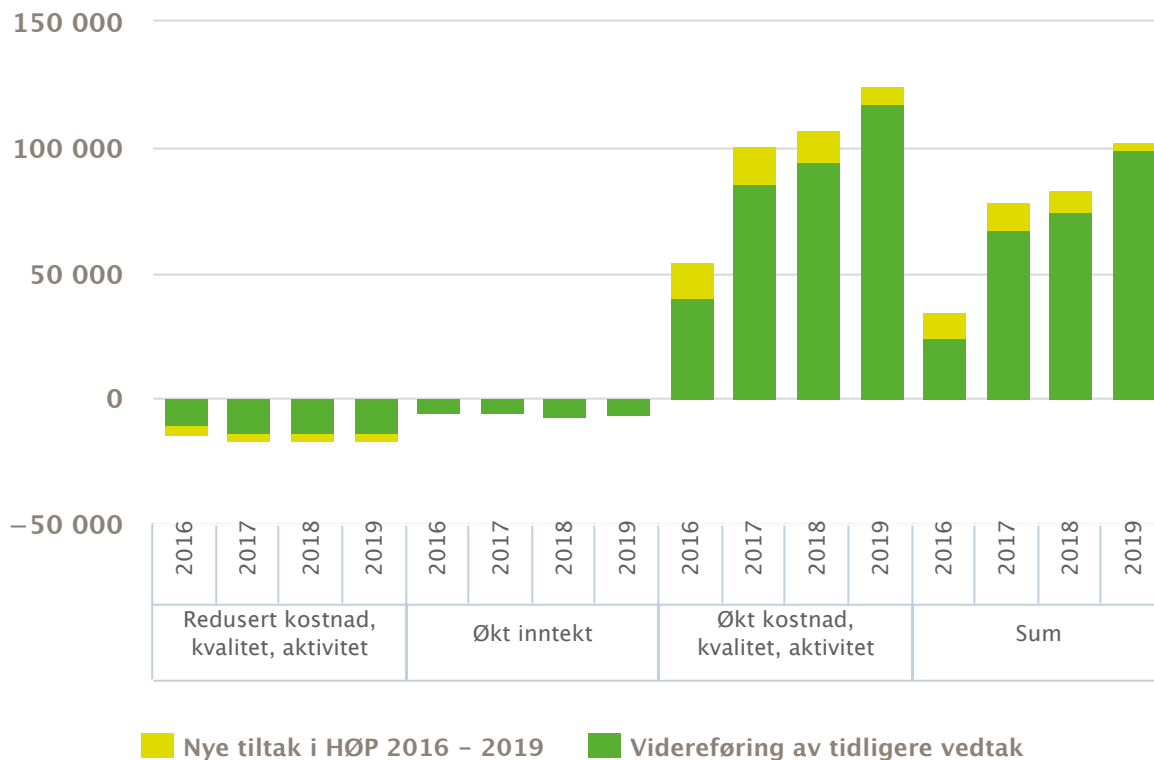
Figur 3.22 Tiltak i handlings- og økonomiplan 2016-2019 innenfor kultur og byutvikling

Størrelsen på tilskuddene til institusjonene som er delfinansiert av staten, foreslås økt i tråd med føringene i forslag til statsbudsjett. Dette omfatter Stavanger symfoniorkester, Rogalands teater og Museum Stavanger. Tilskuddet til Opera Rogaland IKS styrkes for komme på samme nivå som tilskuddet fra Sandnes kommune, og midler til Obsthøst jubileet i 2016 prioriteres. Arbeidet med å digitalisere byggesaksarkivene er planlagt gjennomført i 2016 og 2017.

Rådmannen foreslår å starte opp et nytt takseringsprosjekt av eiendommer. Prosjektkostnader er stipulert til kr 15 mill. med fordeling kr 6 mill. i henholdsvis 2017 og 2018 og kr 3 mill. i 2019.

Generelt for planavdelingene legger rådmannen til grunn et effektiviseringskrav på kr 1,3 mill. fra 2016. I tillegg videreføres reduksjonen i tilskudd til Sølvberget KF med kr 1 mill.

BYMILJØ OG UTBYGGING

Figur 3.23 Tiltak i handlings- og økonomiplan 2016–2019 innenfor bymiljø og utbygging

Rådmannens forslag innebærer i all hovedsak økt tjenestetilbud i form av at flere nye bygg og anlegg ferdigstilles og tas i bruk. I gjeldende handlings- og økonomiplan vedtok bystyret en opptrapping av vedlikeholdsbudsjettet fra 2016. Vedlikeholdsrammen foreslås økt med kr 18,2 mill. i 2016, kr 33,2 mill. i 2017 og 2018 samt kr 43,2 mill. i 2019. For 2016 vil kommunen motta en *tiltaks pakke for økt sysselsetting* som følge av forslag til statsbudsjett 2016. Rådmannen har foreslått kr 6,75 mill. til dette formålet og som tilsvarer bortfallet av momskompensasjonen for kommunale boliger. Innen Park og vei blir vedlikeholdsbudsjettet redusert med kr 4,8 mill. Idretts- og svømmehallene i Kvernevik og Hundvåg vil fra 2016 ha samdrift og felles vaktmestertjenesten. Tilskudd til større idrettsarrangement foreslås redusert med kr 1 mill. fra 2016. Når det gjelder vannavgiften foreslås denne økt med 5 % og renovasjonsavgiften foreslås økt med 1,5 % fra 2016.

Driftstiltak - tabell og tiltaksbeskrivelser

Endringer i drift		Opprinnelig vedtatt 2015	2016	2017	2018	2019
Frie inntekter						
<u>1</u>	Formue-/inntektsskatt	-4 989 800	-5 092 000	-5 134 000	-5 182 000	-5 234 000
<u>2</u>	Innbyggertilskudd inkl. utgiftsutjevning	-2 561 000	-2 627 000	-2 634 000	-2 649 000	-2 660 000
<u>3</u>	Inntektсутjevning	954 700	888 700	896 200	904 500	913 400
<u>4</u>	Tiltakspakke for økt sysselsetting	-	-12 700	-	-	-
Sum frie inntekter		-6 596 100	-6 843 000	-6 871 800	-6 926 500	-6 980 600
Sentrale inntekter						
<u>5</u>	Eiendomsskatt	-225 000	-251 000	-273 000	-273 000	-288 000
<u>6</u>	Integreringstilskudd fra staten	-83 600	-87 350	-87 350	-87 350	-87 350
<u>7</u>	Lyse AS, disponering av frikraft	-15 100	-13 800	-13 800	-13 800	-13 800
<u>8</u>	Kompensasjonsordninger fra Husbanken	-34 950	-28 600	-26 200	-26 800	-27 100
Sum sentrale inntekter		-358 650	-380 750	-400 350	-400 950	-416 250
Finans						
<u>9</u>	Utbytte fra Lyse AS	-179 000	-186 000	-190 000	-218 000	-240 000
<u>10</u>	Utbytte fra SF Kino Stavanger/Sandnes AS	-2 000	-2 000	-2 000	-2 000	-2 000
<u>11</u>	Utbytte fra Renovasjonen IKS	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
<u>12</u>	Renteinntekter - Ansvarlig lån Lyse AS	-39 300	-28 100	-27 800	-28 800	-29 700
<u>13</u>	Ansvarlig lån/utbytte fra Forus Næringspark AS	-7 500	-3 500	-3 500	-3 500	-3 500
<u>14</u>	Renteinntekter fra bank og finansforvaltning	-33 450	-31 700	-32 400	-34 100	-35 700
<u>15</u>	Rentekostnader gjeldslån, renteswap og startlån	177 303	174 199	180 535	169 089	171 449
<u>16</u>	Avdrag på langsiktig investeringslån	323 699	320 981	334 436	336 796	348 509
<u>17</u>	Motpost til avskrivninger og rente på restkapital til VAR investeringer	-100 879	-88 885	-92 251	-95 775	-99 222
Sum finans		137 873	153 995	166 020	122 710	108 836
Overføring til investering, bruk og avsetning fond						
<u>18</u>	Egenfinansiering av investeringer	119 420	218 397	232 712	311 332	356 066
<u>19</u>	Endring i egenfinansiering investeringer, teknisk budsjettjustering, se linje 63	-	-42 500	-40 500	-40 500	-40 500
Sum overføring til investering, bruk og avsetning fond		119 420	175 897	192 212	270 832	315 566

Endringer i drift		Opprinnelig vedtatt 2015	2016	2017	2018	2019
Sentrale utgifter						
20	Helårseffekt av lønnsoppgjøret 2015	95 000	130 000	130 000	130 000	130 000
21	Lønnsoppgjøret 2016	-	124 000	124 000	124 000	124 000
22	Pensjon	190 000	185 000	185 000	185 000	185 000
23	Ordinær reservekonto	7 200	7 200	7 200	7 200	7 200
24	● Lønns- og driftsutgifter til folkevalgte	48 500	46 600	46 600	46 600	46 600
25	● Lønnsutgifter til hovedtillitsvalgte	10 750	10 750	10 750	10 750	10 750
26	● Tilskudd til Kirkelig fellesråd	79 550	80 700	80 700	80 700	80 700
27	● Tilskudd til livssynssamfunn	12 000	13 100	13 100	13 100	13 100
28	● Revisjon og kontrollutvalg	5 300	5 150	5 150	5 150	5 150
29	● Felleskostnader	66 400	66 100	66 100	66 100	66 100
30	● Valg	6 000	-	6 000	-	6 000
31	● Oppreisningsordning for tidligere barnevernsbarn	-	12 000	8 000	-	-
32	● Transportplan Jæren - bypakken, tilskudd	-	500	500	500	500
Sum sentrale utgifter		520 700	681 100	683 100	669 100	675 100
Sum netto utgifter		777 993	1 010 992	1 041 332	1 062 642	1 099 502
Tilskudd regionale prosjekter						
33	● Rogaland brann og redning IKS	109 250	111 800	121 200	125 600	129 400
34	● Greater Stavanger AS	7 850	7 950	7 950	7 950	7 950
35	● Stavanger konserthus IKS (kapitalkostnader og drift)	45 200	52 700	52 400	53 000	53 500
36	● Sørmarka flerbrukshall IKS	13 300	12 000	11 450	10 750	9 950
37	● Multihallen og Storhallen IKS	11 200	9 150	8 850	8 650	8 400
38	● Ryfast, planleggingsutgifter	35 000	20 000	-	-	-
39	● Rogaland teater, prosjektmidler, Nytt teaterbygg	1 000	600	-	-	-
40	● Tall Ship Race 2018	-	1 300	2 000	7 700	100
Sum tilskudd regionale prosjekter		222 800	215 500	203 850	213 650	209 300
Beregnet netto driftsramme til disposisjon		-5 953 957	-5 997 258	-6 026 968	-6 051 158	-6 088 048
Disponibelt utover 2015-nivå		-	-43 301	-73 011	-97 201	-134 091

Driftskonsekvenser av investeringer på levekår

Endringer i drift		Opprinnelig vedtatt 2015	2016	2017	2018	2019
41	● Lassahagen bofellesskap for personer med psykiske lidelser, 10+6 plasser	-	7 600	9 600	14 800	14 800
42	● Austbø bofellesskap for autister, 8 plasser	-	20 800	23 600	23 600	23 600
43	● Haugåsveien bofellesskap for personer med psykiske lidelser, 7 plasser	-	-	500	5 400	5 400
44	● Lervig sykehjem	-	-	1 000	92 000	103 000
45	● Bjørn Farmannsgate 25, barn med autisme og PUH, 4 plasser	-	-	1 000	11 000	11 000
46	● Dagsenterplasser, PUH, 15 brukere	-	-	3 500	7 000	7 000
47	● Selveierboliger PUH , 6 plasser	-	-	-	5 000	10 000
48	● Bofellesskap til personer med rus og psykiske lidelser, 4 plasser	-	-	-	-	6 000
Sum driftskons. av invest. i oppvekst og levekår			28 400	39 200	158 800	180 800
Driftskonsekvenser av investeringer på park og vei						
49	● Forbedring av framkommelighet på veinettet	-	400	800	1 200	1 600
50	● Tiltak for å øke trafikksikkerheten	-	300	600	900	1 200
51	● Vedlikehold av park, friområder og aktivitetsanlegg	-	200	400	600	800
52	● Nye anlegg	-	600	1 200	1 800	2 400
53	● Drift og vedlikehold av plasser, vei og torg ved Stavanger konserthus IKS	-	200	400	600	800
Sum driftskonsekvenser av investeringer på park og vei			1 700	3 400	5 100	6 800
Driftskonsekvenser av investering på idrett						
54	● Hetlandshallen, dobbel idrettshall	-	-	-	100	1 200
55	● Nye Gamlingen	-	-	2 900	5 000	5 000
56	● Kvernevik svømmehall	-	2 650	3 550	3 550	3 550
57	● Hundvåg svømmehall	-	1 400	1 400	1 400	1 400
58	● Skateanlegg på Tasta, drift fra juni 2016	-	175	300	300	300
59	● Stavanger svømmehall, reduserte inntekter på grunn av rehabilitering	-	900	3 700	3 700	-
Sum driftskonsekvenser av investering på idrett			5 125	11 850	14 050	11 450
Driftskonsekvenser av investeringer i Stavanger eiendom						

Endringer i drift		Opprinnelig vedtatt 2015	2016	2017	2018	2019
60	● Vedlikehold- og renholdsutgifter til nye bygg	-	7 750	31 100	33 250	43 500
61	● Energiutgifter til nye bygg	-	1 350	4 000	6 300	7 250
62	● Olav Kyrres gate 19, økt husleie i forbindelse med rehabilitering	-	2 300	6 850	2 850	-
Sum Driftskonsekvenser av investeringer i Stavanger eiendom			11 400	41 950	42 400	50 750
Sum netto driftskonsekvenser av investeringer			46 625	96 400	220 350	249 800
Tekniske budsjettjusteringer						
63	Teknisk justering mellom investering- og driftsbudsjett ihht lovkrav	-	42 500	40 500	40 500	40 500
Sum tekniske budsjettjusteringer			42 500	40 500	40 500	40 500
Felles tiltak sentrale områder						
64	● Indeksregulering av eksterne husleiekontrakter	-	4 500	4 500	4 500	4 500
65	● ENØK-innsparinger	-	-3 125	-5 950	-9 650	-9 650
66	● Lærlingeordningen, verdiskapning i virksomhetene	-	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
67	● Gevinstrealisering ved bruk av IKT-løsninger	-	-2 000	-2 000	-2 000	-2 000
68	● Rekruttering, stipend, messedeltaking, redusere aktiviteter	-	-500	-500	-500	-500
69	● Velferdsordninger og seniorpolitikk, redusere ordninger	-	-1 250	-1 250	-1 250	-1 250
70	● Tillitsprosjektet, reversere forventet effekt	-	3 200	3 200	3 200	3 200
71	● Bosetting av Syriske kvoteflyktninger	-	5 000	5 000	5 000	5 000
72	● Tilretteleggingsarbeid for unge med nedsatt funksjonsevne	-	1 000	2 000	2 000	2 000
Sum felles tiltak sentrale områder			5 825	4 000	300	300
Personal og organisasjon						
73	● Lønns- og personalsystem, oppgradering	-	500	500	500	500
74	● Lokasjonsbasert befolkningsvarsling	-	300	300	300	300
75	● Effektiviseringskrav	-	-3 300	-3 300	-3 300	-3 300
Sum personal og organisasjon			-2 500	-2 500	-2 500	-2 500
Kommunikasjon						
76	● Effektiviseringskrav	-	-50	-50	-50	-50

Endringer i drift		Opprinnelig vedtatt 2015	2016	2017	2018	2019
	Sum kommunikasjon		-50	-50	-50	-50
Økonomi						
77	• Statliggjøring kemneren	-	-8 500	-16 000	-16 000	-16 000
78	• Effektiviseringskrav	-	-3 300	-3 300	-3 300	-3 300
	Sum økonomi		-11 800	-19 300	-19 300	-19 300
Kommuneadvokaten						
79	• Økt ramme til drift og kompetansetiltak	-	250	250	250	250
	Sum kommuneadvokaten		250	250	250	250
Næring						
80	• Justert driftsramme til forventet aktivitet	-	-250	-250	-250	-250
	Sum næring		-250	-250	-250	-250
Politisk sekretariat						
81	• Effektiviseringskrav	-	-50	-50	-50	-50
	Sum politisk sekretariat		-50	-50	-50	-50
	SUM SENTRALE OMRÅDER		-8 575	-17 900	-21 600	-21 600
OPPVEKST OG LEVEKÅR						
Felles tiltak oppvekst og levekår						
82	• Merkostnad på grunn av økt innslagspunkt for ressurskrevende tjenester	-	4 800	4 800	4 800	4 800
83	• Effektiviseringskrav	-	-200	-200	-200	-200
	Sum felles tiltak oppvekst og levekår		4 600	4 600	4 600	4 600
Barnehage						
84	• Kompetanseheving	-	1 000	2 000	2 000	2 000
85	• Tilskudd private barnehager, effekt av ny beregningsmetode	-	-7 800	-11 150	-15 400	-16 260
86	• Styrket barnehagetilbud, helårseffekt av overføring til Ressurssenter for styrket barnehagetilbud	-	-2 900	-2 900	-2 900	-2 900
87	• Ledelsesstruktur, administrasjons- og kjøkkenassistentressurs, helårseffekt av rammereduksjon	-	-5 000	-5 000	-5 000	-5 000
88	• Tiltak for flerspråklige barn, helårseffekt av rammereduksjon	-	-1 700	-1 700	-1 700	-1 700

Endringer i drift		Opprinnelig vedtatt 2015	2016	2017	2018	2019
89	● Moderasjonsordning, helårseffekt av justering	-	-5 600	-5 600	-5 600	-5 600
90	● Spesielt tilrettelagte avdelinger (STA), helårseffekt ved avvikling av to avdelinger	-	-3 800	-3 800	-3 800	-3 800
91	● Auglend barnehage for hørselshemmede, helårseffekt av kapasitetsreduksjon	-	-2 100	-2 100	-2 100	-2 100
92	● Smiodden barnepark, avvikles	-	-300	-1 000	-1 000	-1 000
93	● Økt lisenskostnad for programvaren Hypernett	-	200	200	200	200
94	● Økt foreldrebetaling for opphold i barnehage	-	-5 600	-5 600	-5 600	-5 600
95	● Nedgang i antall barn med lovfestet rett barnehageplass	-	-7 400	-7 400	-7 400	-7 400
96	● Fleksibelt opptak	-	3 700	3 700	3 700	3 700
97	● Effektiviseringskrav	-	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500
98	● Omstilling 2018	-	-	-	-10 000	-10 000
Sum barnehage			-38 800	-41 850	-56 100	-56 960
Skole og SFO						
99	● Rammereduksjon	-	-20 000	-20 000	-20 000	-20 000
100	● Lenden skole og ressurscenter, helårseffekt av avsluttet leieforhold	-	-650	-650	-650	-650
101	● Avslutning av prosjektet "Det lærende barnet" ved UIS " " "	-	-	-	-300	-300
102	● Kommunalstyret for oppvekst, tilbakeføring av reserve	-	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500
103	● Lenden skole og ressurscenter, helårseffekt av redusert tjenestetilbud	-	-2 400	-2 400	-2 400	-2 400
104	● Foreldrebetaling skolefritidsordningen, helårseffekt av prisøkning	-	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500
105	● Foreldrebetaling skolefritidsordningen, økes fra høsten 2016	-	-1 500	-3 200	-3 200	-3 200
106	● Realfag på mellomtrinnet, økt satsing	-	2 200	4 300	4 300	4 300
107	● Reduksjon i kurs og kompetansetiltak	-	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
108	● Reduserte pensjonskostnader SPK, sats er endret	-	-3 350	-3 350	-3 350	-3 350
109	● Økt lisenskostnad for programvaren Hypernett	-	200	200	200	200
110	● Effektiviseringskrav	-	-2 600	-2 600	-2 600	-2 600
Sum skole og sfo			-32 100	-31 700	-32 000	-32 000

Endringer i drift	Opprinnelig vedtatt 2015	2016	2017	2018	2019
Johannes læringscenter					
111 ● Husleie nye lokaler Haugesundsgate 27 og 30	-	1 300	1 300	1 300	1 300
112 ● Innføringsbarnehagen, helårseffekt av bemanningsreduksjon	-	-1 200	-1 200	-1 200	-1 200
113 ● Pensjonskostnader SPK, reduksjon i sats	-	-400	-400	-400	-400
Sum Johannes læringscenter		-300	-300	-300	-300
Kulturskolen					
114 ● Redusere tjenestetilbudet	-	-1 600	-1 600	-1 600	-1 600
Sum Kulturskolen		-1 600	-1 600	-1 600	-1 600
PPT					
115 ● Helårseffekt av redusert tjenestetilbud	-	-1 100	-1 100	-1 100	-1 100
116 ● Effektiviseringskrav, PPT	-	-100	-100	-100	-100
Sum PPT		-1 200	-1 200	-1 200	-1 200
Ressurscenteret for styrket barnehagetilbud					
117 ● Styrket barnehagetilbud, helårseffekt av effektivisering	-	-4 100	-4 100	-4 100	-4 100
Sum Ressurscenteret for styrket barnehagetilbud		-4 100	-4 100	-4 100	-4 100
Ungdom og fritid					
118 ● Gjennomføre ungdomsundersøkelsen i 2016 og 2018	-	500	-	-	500
119 ● SLT-midler, videreføre 2015-nivå	-	-300	-300	-300	-300
120 ● Tilskudd til barn og ungdomsarbeid, videreføre 2015-nivå	-	-200	-200	-200	-200
121 ● Ungbo, effektiviseringskrav	-	-600	-600	-600	-600
122 ● Effektiviseringskrav, administrasjon	-	-300	-300	-300	-300
Sum Ungdom og fritid		-900	-1 400	-1 400	-900
Helsestasjon og Skolehelsetjenesten					
123 ● Skolehelsetjenesten, øke tjenestetilbudet	-	1 500	1 500	1 500	1 500
124 ● Effektiviseringskrav	-	-150	-150	-150	-150
Sum Helsestasjon og Skolehelsetjeneste		1 350	1 350	1 350	1 350
Barnevern					

Endringer i drift	Opprinnelig vedtatt 2015	2016	2017	2018	2019
125 ● Fosterhjem, klientutgifter	-	8 000	8 000	8 000	8 000
126 ● Barnevernvakten, effekt av reforhandlede avtaler med andre kommuner	-	-300	-300	-300	-300
127 ● Effektiviseringskrav, administrasjon	-	-150	-150	-150	-150
Sum barnevern		7 550	7 550	7 550	7 550
Helse- og sosialkontor					
128 ● Ressurskrevende tjenester, kommunal egenandel	-	2 500	2 500	4 000	4 000
129 ● Brukerstyrt personlig assistent (BPA), forventet økt aktivitet	-	4 500	4 500	4 500	4 500
130 ● Effektiviseringskrav, administrasjon	-	-200	-200	-200	-200
Sum helse- og sosialkontor		6 800	6 800	8 300	8 300
NAV-kontorene					
131 ● Økonomisk sosialhjelp, videreføre 2015-nivå	-	10 000	10 000	10 000	10 000
132 ● Omsorgsinstitusjon rusmiddelmissbrukere, videreføre 2015-nivå	-	4 000	4 000	4 000	4 000
133 ● Effektiviseringskrav, administrasjon	-	-150	-150	-150	-150
Sum NAV-kontorene		13 850	13 850	13 850	13 850
Hjemmebaserte tjenester					
134 ● Økt eksternt husleie og innføring av arbeidstøy	-	1 000	1 000	1 000	1 000
135 ● St Svithun bofellesskap avvikles	-	-5 600	-5 600	-5 600	-5 600
136 ● Økt tjenestetilbud i hjemmetjenesten	-	5 000	5 000	-	-
137 ● Fløyen bokollektiv, redusert behov for respiratorplass	-	-3 125	-3 125	-3 125	-3 125
138 ● Omstilling 2018	-	-	-	-7 500	-7 500
Sum hjemmebaserte tjenester		-2 725	-2 725	-15 225	-15 225
Alders- og sykehjem					
139 ● Prisjustering Boganes sykehjem iht. driftsavtale	-	700	700	700	700
140 ● St. Petri aldershjem, avvikle i tråd med vedtatte planer	-	-	-	-16 000	-16 000
141 ● Mosheim sykehjem, avvikle i tråd med vedtatte planer	-	-	-	-32 000	-32 000
142 ● St. Petri aldershjem, økt fagkompetanse	-	4 000	4 000	4 000	4 000

Endringer i drift	Opprinnelig vedtatt 2015	2016	2017	2018	2019
143 ● Inntektsjustert økning i egenbetalinger for langtidsopphold på sykehjem	-	-11 000	-11 000	-11 000	-11 000
144 ● Bydelskafe på Bergåstjern sykehjem, salgsinntekter	-	-500	-500	-500	-500
145 ● Trygghetsavdelingen på Vålandstunet sykehjem, fremskynde planlagt avvikling	-	-2 800	-2 800	-2 800	-2 800
146 ● Rehabiliteringsplasser i Spania, opprettholde 6 plasser	-	-3 000	-3 000	-3 000	-3 000
147 ● Dagsenteret på Vålandstunet sykehjem, fremskynde planlagt avvikling	-	-1 500	-3 100	-3 100	-3 100
148 ● Vålandstunet sykehjem, fremskynde planlagt avvikling av plasser	-	-12 000	-24 000	-24 000	-24 000
149 ● Finansiering av øyeblikkelig hjelp- senger, fra øremerking til rammetilskudd	-	10 000	12 000	12 000	12 000
150 ● Effektiviseringskrav	-	-2 500	-2 500	-2 500	-2 500
151 ● Omstilling 2018	-	-	-	-17 500	-17 500
Sum alders- og sykehjem		-18 600	-30 200	-95 700	-95 700
Stavanger legevakt					
152 ● Akuttmedisinsk forskrift, oppfølging og implementering	-	1 700	1 700	1 700	1 700
153 ● Finansiering av øyeblikkelig hjelp-senger, fra øremerking til rammetilskudd	-	4 800	4 800	4 800	4 800
154 ● Effektiviseringskrav	-	-150	-150	-150	-150
Sum Stavanger legevakt		6 350	6 350	6 350	6 350
Rehabiliteringsseksjonen					
155 ● Effektiviseringskrav	-	-150	-150	-150	-150
Sum Rehabiliteringsseksjonen		-150	-150	-150	-150
Dagsenter og avlastningsseksjonen					
156 ● Nytt botiltak i Madla barnebolig	-	1 500	1 500	-	-
157 ● Avlastningsplasser, redusere antall	-	-3 000	-6 000	-6 000	-6 000
158 ● Høyebakken midlertidig avlastningsbolig avvikles	-	-8 500	-10 000	-10 000	-10 000
159 ● Effektiviseringskrav	-	-400	-400	-400	-400
Sum dagsenter og avlastningsseksjonen		-10 400	-14 900	-16 400	-16 400
Samfunnsmedisin					
160 ● Tilskudd til fastleger som følge av befolkningsvekst	-	800	1 600	2 400	2 400

Endringer i drift	Opprinnelig vedtatt 2015	2016	2017	2018	2019
161 ● Smittevernsressurs, videreføre 2015-nivå	-	-500	-500	-500	-500
Sum samfunnsmedisin		300	1 100	1 900	1 900
Tekniske hjemmetjenester					
162 ● Effektiviseringskrav og inntektsøkning, tekniske hjemmetjenester	-	-250	-250	-250	-250
Sum tekniske hjemmetjenester		-250	-250	-250	-250
Fysio- og ergoterapitjenesten					
163 ● Effektiviseringskrav	-	-100	-100	-100	-100
Sum fysio- og ergoterapitjenesten		-100	-100	-100	-100
Helsehuset i Stavanger					
164 ● Virksomhetsleder, merkantil ressurs, psykolog	-	1 500	1 500	1 500	1 500
Sum Helsehuset i Stavanger		1 500	1 500	1 500	1 500
Flyktningseksjonen					
165 ● Økt oppmerksomhet på refusjon- og tilskuddsmidler	-	300	300	300	300
Sum Flyktningseksjonen		300	300	300	300
Embo					
166 ● Effektiviseringskrav	-	-500	-500	-500	-500
Sum Embo		-500	-500	-500	-500
SUM OPPVEKST OG LEVEKÅR		-69 125	-87 575	-179 325	-179 685
Felles tiltak kultur og byutvikling					
167 ● Digitalisering av byggesaksarkiv - endret fremdrift	-	5 000	5 000	200	200
168 ● Interkommunal delplan (IKDP) Forus	-	850	510	350	-
Sum felles tiltak kultur og byutvikling		5 850	5 510	550	200
Kultur					
169 ● Opera Rogaland IKS, driftstilskudd	-	100	150	250	250
170 ● Kultur, økt ramme	-	300	300	300	300
171 ● Tilskudd til kulturinstitusjoner, justering i samsvar med statens bevilgninger	-	1 950	1 950	1 950	1 950
172 ● Sølvberget KF, videreføre tilskuddet på 2015-nivå	-	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
173 ● Avsluttet prosjektfinansiering av museumsanleggene i Musegaten	-	-450	-450	-450	-450

Endringer i drift		Opprinnelig vedtatt 2015	2016	2017	2018	2019
174	● Obstfelderjubileum 2016	-	500	-300	-300	-300
Sum kultur			1 400	650	750	750
Geodata						
175	● Eiendomsskatt, kontormessig oppjustering	-	-250	-250	-250	-250
176	● Taksering eiendomsskatt	-	-	6 000	6 000	3 000
Sum Geodata			-250	5 750	5 750	2 750
Planavdelinger						
177	● Rammereduksjon	-	-1 300	-1 300	-1 300	-1 300
Sum planavdelinger			-1 300	-1 300	-1 300	-1 300
SUM KULTUR OG BYUTVIKLING			5 700	10 610	5 750	2 400
Felles tiltak bymiljø og utbygging						
178	● Effektiviseringskrav Stab BMU, Miljø og Utbygging	-	-50	-50	-50	-50
Sum felles tiltak bymiljø og utbygging			-50	-50	-50	-50
Sum miljø			-	-	-	-
Utbygging						
179	● Bortfall av leieinntekter	-	2 000	2 000	3 800	4 300
Sum utbygging			-	2 000	3 800	4 300
Park og vei						
180	● Biologisk mangfold	-	250	500	750	1 000
181	● Drifts- og vedlikeholdsavtale med Lyse	-	100	200	300	400
182	● Attende, Arboret og friluftsområdene, øke tilskuddet i tråd med avtaler	-	150	300	450	600
183	● Bidrag fra vertskommune under festival	-	500	-	500	-
184	● Kunstgressbaner, redusere vedlikeholdet	-	-500	-500	-500	-500
185	● Sykkelsatsingen, redusere skilting og driftstiltak	-	-500	-500	-500	-500
186	● Reduksjon i vedlikehold i park og vei	-	-1 300	-1 300	-1 300	-1 300
187	● Stavanger natur- og idrettsservice KF, redusere vedlikeholdet	-	-2 500	-2 500	-2 500	-2 500
188	● Effektiviseringskrav	-	-350	-350	-350	-350
Sum park og vei			-	-4 150	-3 150	-3 150

Endringer i drift	Opprinnelig vedtatt 2015	2016	2017	2018	2019
Idrett					
189 ● Leieinntekter ONS i 2016 og 2018	-	-1 050	-	-1 050	-
190 ● Økte billettinntekter i svømmehallene	-	-800	-1 300	-1 800	-1 800
191 ● Opphør av tilskudd til Beach volleyball World Tour Stavanger i 2017	-	-	-2 500	-2 500	-2 500
192 ● Bortfall av leieinntekter OTD i 2016 og 2018	-	700	-	700	-
193 ● Redusert tilskudd større idrettsarrangement	-	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
194 ● Rammereduksjon Stavanger natur- og idrettservice KF	-	-200	-200	-200	-200
195 ● Bortfall av billettinntekter på Gamlingen	-	2 200	1 700	-	-
196 ● Indeksregulering Oilers investa AS	-	300	450	550	650
197 ● Drift av idrettshall Siddishall (avtale signert i 2015)	-	1 500	1 500	1 500	1 500
198 ● Revidering av avtaler med Stiftelsen Stavanger ishall	-	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000
199 ● Samdrift mellom svømmehall og idrettshall på Kvernevik og Hundvåg	-	-800	-1 000	-1 000	-1 000
200 ● Effektiviseringskrav	-	-115	-115	-115	-115
Sum idrett	-	-265	-3 465	-5 915	-5 465
Stavanger eiendom					
201 ● Forsikring bygg	-	200	400	600	800
202 ● Husleieinntekter, bofellesskap og omsorgsboliger, volumvekst	-	-3 600	-4 050	-4 050	-4 050
203 ● Private ideelle sykehjem, nødaggregat engangsutgift i 2015	-	-4 500	-4 500	-4 500	-4 500
204 ● Økt vedlikehold for administrasjons- og formålsbygg	-	18 200	33 200	33 200	43 200
205 ● Drift av 12 nødaggregat, private og kommunale sykehjem	-	750	750	750	750
206 ● Utleieformål, reduksjon i leieinntekter	-	2 100	2 100	2 100	2 100
207 ● Tiltakspakke økt sysselsetting	-	6 750	-	-	-
208 ● Planlegging- og utredningskostnader til diverse bygningskategorier	-	200	200	200	200
209 ● Effektiviseringskrav	-	-1 140	-1 140	-1 140	-1 140
Sum Stavanger eiendom	-	18 960	26 960	27 160	37 360
Vannverket					

Endringer i drift		Opprinnelig vedtatt 2015	2016	2017	2018	2019
210	Fastledd, IVAR	-	914	5 301	9 458	10 906
211	Mengdevariabelt ledd, IVAR	-	280	5 218	10 115	10 698
212	Bemanningsøkning iht. hovedplan	-	350	700	1 050	1 400
213	Driftsutgifter/generell prisstigning	-	1 260	1 354	2 121	2 907
214	Avskrivninger	-	1 307	2 578	3 872	5 124
215	Renter restkapital	-	-4 492	-3 679	-2 799	-1 925
216	Bruk/avsetning til selvkostfond	-	5 348	8 394	9 955	10 125
217	Gebyrer/gebyrøkning	-	-4 967	-19 866	-33 772	-39 235
Sum Vannverket		-	-	-	-	-
Avløpsverket						
218	Fastledd, IVAR	-	3 801	4 985	6 757	8 785
219	Mengdevariabelt ledd, IVAR	-	7 250	8 700	11 020	13 920
220	Bemanningsøkning iht. hovedplan	-	350	700	1 050	1 400
221	Driftsutgifter/generell prisstigning	-	2 602	3 436	4 321	5 224
222	Avskrivninger	-	1 188	1 953	2 756	3 527
223	Renter restkapital	-	-9 577	-9 070	-8 532	-7 992
224	Gebyrer/gebyrøkning	-	-	-	-	-12 600
225	Bruk/avsetning til selvkostfondet	-	4 067	-1 023	-7 691	-2 583
Sum Avløpsverket		-	9 681	9 681	9 681	9 681
Renovasjon						
226	Økt leveringsgebyr og mengde til IVAR	-	700	1 500	3 000	4 500
227	Renovasjonen IKS og Norsk gjenvinning, volumøkning	-	3 775	6 630	9 027	11 767
228	Kalkulerte finanskostnader	-	-420	-410	-401	-391
229	Generell prisstigning innkjøpte varer og tjenester	-	688	668	-748	-135
230	Gebyrer/generell gebyrøkning	-	-4 420	-7 810	-12 120	-16 720
231	Bruk/avsetning til selvkostfond	-	-323	-578	1 242	979
Sum renovasjon		-	-	-	-	-
SUM BYMILJØ OG UTBYGGING		-	26 176	30 976	31 526	42 676

Endringer i drift	Opprinnelig vedtatt 2015	2016	2017	2018	2019
SUM ENDRINGER PÅ TJENESTEOMRÅDENE	-	-45 824	-63 889	-163 649	-156 209
SUM DRIFTSKONSEKVENSER AV INVESTERINGER	-	46 625	96 400	220 350	249 800
SUM TEKNISKE BUDSJETTJUSTERINGER	-	42 500	40 500	40 500	40 500
DISPONIBELT UTOVER 2015-NIVÅ	-	-43 301	-73 011	-97 201	-134 091
BUDSJETTBALANSE	-	-	-	-	-

- Nye tiltak i HØP 2016–2019

- Videreføring av videretiltak

Tabell 3.19 Rådmannens forslag til endringer i drift 2016–2019

Merknader drift

Frie inntekter

1. Formue-/inntektsskatt

2. Innbyggertilskudd inkl. utgiftsutjevning

3. Inntektsutjevning

Frie inntekter omhandler formue-/inntektsskatt, innbyggertilskudd, inklusiv utgiftsutjevning og inntektsutjevning, og er nærmere omtalt i avsnitt 3.4. Regjeringen legger opp til realvekst i de frie inntektene kun gjennom økt skatteinngang. Skatteinntektene lokalt er justert med bakgrunn i skattereform, økt kommunalt skattøre, innbyggervekst og lønnsvekst i 2016 og gir 6,1 % vekst fra anslått nivå for 2015 for Stavanger kommune. Skatt i prosent av landsgjennomsnittet blir da 137,9 %. Frie inntekter budsjetteres samlet med kr 6830,3 mill. i 2016 (ekskl. tiltak 4) og stiger jevnt på grunn av innbyggerveksten til kr 6980,6 mill. i 2019.

4. Tiltakspakke for økt sysselsetting

Regjeringen har for 2016 foreslått en særskilt tiltakspakke for økt sysselsetting. Stavanger kommunes andel er beregnet til kr 12,7 mill. og gjelder vedlikehold og rehabilitering av skoler og omsorgsbygg. Inntekten er synliggjort i egen linje for frie inntekter og vil bli rapporteringspliktig. Rådmannen foreslår å framskyve investeringer, jf. avsnitt 3.8.1, og å opprettholde aktivitetsnivå på vedlikehold sosiale boliger, jf. linje 207.

Sentrale inntekter

5. Eiendomsskatt

Kontormessig oppjustering av takstene på 10 % er lagt inn med virkning fra 2016, jf. 10 år siden forrige alminnelige taksering, og med en tilsvarende oppjustering i 2017. En eventuell økning i 2018 avventes. Rådmannen har innarbeidet forslag om økt bunnfradrag til kr 400 000. Dagens satser er opprettholdt i hele planperioden. Inntektene antas å øke til netto kr 251 mill. i 2016 og til kr 273 mill. i påfølgende år. Rådmannen foreslår ny alminnelig taksering med effekt fra 2019. Prosjektarbeidet i den forbindelse er omfattende og rådmannen foreslår egne midler til dette, jf. linje 176 i driftsrammetabellen. Ytterligere kommentarer vedrørende eiendomsskatten står i avsnitt 3.5.4.

6. Integreringstilskudd fra staten

I forslag til statsbudsjett 2016 er integreringstilskuddssatsen justert og effekten for Stavanger kommune er beregnet til kr 2,5 mill. I tillegg vil økt oppmerksomhet på innkreving av tilskudd fra andre kommuner gi økte inntekter og dette er beregnet til kr 1,25 mill. for 2016. Mottak av kvoteflyktninger vil gi både økte utgifter og økte inntekter. Rådmannen vil i 1. tertial 2016 foreta balanserte budsjettjusteringer når antallet og tidspunkt for bosetting er mer konkret.

7. Lyse AS, disponering av frikraft

Kommunene Stavanger, Sandnes, Time og Klepp har inngått avtale med Lyse AS om uttak av frikraft. Frikraften disponeres i 1. og 4. kvartal, og vil således gi kommunen lavere energikostnader i vinterhalvåret. Refusjon knyttet til disponering av frikraft i 2016 er beregnet til kr 13,8 mill.

8. Kompensasjonsordninger fra Husbanken

Staten gir tilskudd til å dekke renter og avdrag i forbindelse med Eldre- og psykiatriplanen og Reform-97 (6-årsreformen). Det gis også tilskudd som dekker rentekostnader i forbindelse med rehabilitering av skole- og kirkebygg. Lånesaldo knyttet til disse investeringene framkommer i tabell 3.12. Kompensasjonsinntekter i 2016 er beregnet til kr 28,6 mill. Satser for investeringstilskudd omtales nærmere under punkt 3.8.7.

Finans

9. Lyse AS, utbytte

Utbytte og renteinntekter fra ansvarlig lån i Lyse AS er beregnet til totalt kr 214,1 mill. i 2016. Det vises til avsnitt 3.5.1 for en nærmere redegjørelse for overføringene fra Lyse AS.

10. SF Kino Stavanger/Sandnes AS, utbytte

I 2015 utdelte SF Kino Stavanger/Sandnes AS et samlet utbytte på kr 18 mill., hvorav kr 6 mill. i ordinært utbytte og kr 12 mill. i ekstraordinært utbytte. Stavanger kommune mottok et samlet utbytte på kr 5,97 mill. i 2015 (eierandel 33,15 %). Bystyret godkjente den 11.05.2015 (sak 87/15) eierstrategi for SF Kino Stavanger/Sandnes AS. Det foreslås å legge til grunn en årlig utbytteforventning i kommende planperiode på minimum kr 2 mill., jf. eierstrategien.

11. Renovasjonen IKS, utbytte

I 2015 utdelte Renovasjonen IKS et samlet utbytte på kr 1 mill., hvorav Stavanger kommune mottok kr 0,5 mill. Det foreslås å videreføre utbytteforventningen i Handlings- og økonomiplan 2015-2018. Dette innebærer et årlig utbytte til Stavanger kommune på kr 1 mill.

12. Lyse AS, renteinntekter – ansvarlig lån

Utbytte og renteinntekter fra ansvarlig lån i Lyse AS er beregnet til totalt kr 214,1 mill. i 2016. Det vises til avsnitt 3.5.1 for en nærmere redegjørelse for overføringene fra Lyse AS.

13. Forus Næringspark AS, ansvarlig lån/utbytte

I forbindelse med behandlingen av handlings- og økonomiplan 2015-2018 ble det vedtatt en årlig overføring på kr 7,5 mill. fra Forus Næringspark AS. Endelig modell (ansvarlig lån/utbytte) og nivå på overføringer fra selskapet vil fastsettes i sak vedrørende eierstrategi for selskapet. Det legges opp til at denne saken fremmes for behandling innen utgangen av 2015, jf. kommunalutvalgets vedtak den 25.08.2015 (sak 59/15). Nivået på overføringer fra Forus Næringspark AS foreslås redusert til kr 3,5 mill. i kommende planperiode, i påvente av at aksjonærene enes om nivå på eventuelle overføringer.

14. Renteinntekter bank og finansforvaltning

15. Rentekostnader gjeldslån, renteswap og startlån

16. Avdragsutgifter (investeringslån)

Det er budsjettet med netto kapitalutgifter på kr 463,48 mill. i 2016. Netto kapitalutgifter omfatter

avdragsutgifter på kr 320,98 mill. og rentekostnader knyttet til investeringslån, rentebytteavtaler (renteswap) og startlån på kr 174,2 mill., fratrukket renteinntekter fra bankinnskudd og finansforvaltning på kr 31,7 mill. Avdragstiden på investeringslån er 30 år. Det vises til avsnitt 3.3 for en nærmere redegjørelse for renteforutsetningene.

Renteutgifter (1000 kr)	Låneopptak eks. startlån	Beregnete renter 2016	Beregnete renter 2017	Beregnete renter 2018	Beregnete renter 2019
Renteutg. på lån tom. 2015		89 968	89 202	92 744	94 892
+ renteutg. lån 2016	585 363	8 371	8 658	9 725	10 695
+ renteutg. lån 2017	639 438		9 783	11 003	12 115
+ renteutg. lån 2018	70 773			1 260	1 437
+ renteutg. lån 2019	351 434				7 134
Sum renteutgifter		98 339	107 643	114 731	126 272
- Beregnende renteinntekter bankinnskudd inkl. avkastning finansforvaltning og rentebytteavtaler		44 160	40 493	20 258	9 476
Netto renteutgifter		142 499	148 136	134 989	135 749

Tabell 3.20 Oversikt over renteutgifter i planperioden

Avdragsutgifter (1000 kr)	Låneopptak eks. startlån	Beregnete avdrag 2016	Beregnete avdrag 2017	Beregnete avdrag 2018	Beregnete avdrag 2019
Avdrag på lån t.om. 2015		301 469	293 609	293 610	293 609
+ Avdrag lån 2016	585 363	19 512	19 512	19 512	19 512
+ Avdrag lån 2017	639 438		21 315	21 315	21 315
+ Avdrag lån 2018	70 773			2 359	2 359
+ Avdrag lån 2019	351 434				11 714
Sum avdrag ordinære lån		320 981	334 436	336 796	348 509
Sum netto renteutgifter + avdrag		463 480	482 571	471 785	484 258

Tabell 3.21 Oversikt over avdragsutgifter i planperioden

17. Motpost avskrivninger inkl. renter restkapital, VAR sektor

Motpost avskrivninger og rente på restkapital på investeringer i VAR-sektoren er beregnet til kr 88,9 mill. i 2016, kr 92,35 mill. i 2017, kr 95,8 mill. i 2018 og kr 99,2 mill. i 2019. Kostnadene belastes VAR-sektoren og inngår i gebyrgrunnlaget.

Overføring til investering, bruk og avsetning fond

18. Egenfinansiering av investeringer

19. Endring i egenfinansiering investeringer, teknisk budsjettjustering, se linje 63

Overføring av midler til egenfinansiering av investeringer er kr 175,9 mill. i 2016, kr 192,2 mill. i 2017, kr 270,8 mill. i 2018 og kr 315,6 mill. i 2019. Dette tilsvarer netto driftsresultat, justert for bruk av bundne driftsfond. Det er ikke planlagt avsetning til eller bruk av disposisjonsfond i planperioden.

Fra 2015 av er det i justert budsjett foretatt en teknisk budsjettjustering ved å overføre midler fra investering til drift tilsvarende kr 42,5 mill. i 2016 og kr 40,5 mill. i påfølgende år, jf. tiltakene har driftsmessig karakter. Justeringene framkommer av linje 63. Dette reduserer midler budsjettet til egenfinansiering av investeringer og følgelig netto driftsresultat tilsvarende.

Sentrale utgifter

20. Helårseffekt av lønnsoppgjøret 2015

Rådmannen foreslår å innarbeide full kompensasjon for helårseffekt av lønnsoppgjøret 2015. Dette er beregnet til kr 130 mill.

21. Lønnsoppgjøret 2016

I forslag til statsbudsjett 2016 er deflator angitt til 2,7 %. Rådmannen har brukt den samme lønnsvekstprosenten i beregningene av kommunens kostnader ved forventet lønnsoppgjør 2016 som tilsvarer kr 124 mill. i 2016.

22. Pensjon

Pensjon er nedjustert med kr 10 mill. sammenlignet med 2016 i gjeldende handlings- og økonomiplan. Årsaken er lavere prognoser, jf. endret premieavvik i 2015 som får positiv effekt de neste 7 år. Det rår stor usikkerhet om framtidige budsjettbeløp grunnet omregning av uføreforpliktelser i KLP som først utføres av KLP ved regnskapsavleggelsen 2015. Se avsnitt 3.7.

23. Ordinær reservekonto

Formannskapetets reservekonto og næring/kulturfondet er på henholdsvis kr 6,2 mill. og kr 1 mill. På bakgrunn av innkomne søknader foreslår rådmannen å bevilge kr 1,5 mill. til Tour de Fjords og kr 0,5 mill. til Skape. Formannskapet har vedtatt kr 0,5 mill. til Norway Chess, hvorav kr 0,25 mill. fra reservekonto og kr 0,25 mill. fra næringsfondet. Dette innebærer at det vil gjenstå kr 3,5 mill. til formannskapetets fri disponering og kr 0,75 mill. fra næringsfondet i 2016.

24. Folkevalgte

Budsjettet til folkevalgte på kr 46,6 mill. dekker lønnsutgifter til folkevalgte, partistøtte, møte- og reiseutgifter, arrangementer og representasjon samt diverse andre driftsutgifter. Rådmannen foreslår å videreføre bystyrets vedtak fra sak 99/15 tertialrapportering per 30.4 om en reduksjon på kr 1,2 mill. Rammen er videre redusert med kr 0,7 mill. som ble lagt inn i budsjettet for 2015 til innkjøp av iPad til folkevalgte.

25. Hovedtillitsvalgte

Det budsjetteres med kr 10,75 mill. til hovedtillitsvalgte. Dette er en videreføring av nivået for 2015. Budsjetttrammen vil bli justert for helårsvirkning av lønnsoppgjøret i 2015 når dette er kjent, og lønnsoppgjør 2016 ut over året.

26. Kirkelig fellestråd

Rammen til Kirkelig fellestråd videreføres fra 2015 og justeres for helårsvirkning av lønnsoppgjør 2015. Kirkelig fellestråd har søkt om volumøkninger både i form av økt stillingsbehov og økt behov for vedlikehold av bygningsmassen. Rådmannen finner ikke rom for å imøtekomme stillingsbehovet, men det foreslås innarbeidet kr 0,2 mill. flatt i planperioden til vedlikehold av bygg. Samtidig foreslår rådmannen et effektiviseringskrav på lik linje med kommunens virksomheter forøvrig på kr 0,4 mill. Totalt tilskudd til

kirkelig fellesråd blir dermed kr 80,7 mill. for 2016. Investeringsmidler maskiner gravlund tilsvarende kr 0,5 mill. utbetales til kirkelig fellesråd som driftsmidler, jfr. linje 63, men er ikke innbakt i denne rammen. I forbindelse med at kommunen skal over på nytt sak og arkiv system, Public 360, må også Kirkelig fellesråd gjøre et valg. Oversikt over endelige kostnader er foreløpig ikke avklart og det må vurderes om Kirkelig fellesråd kan dekke dette innenfor eksisterende rammer.

27. Tilskudd livssynssamfunn

Tilskudd til livssynssamfunn budsjetteres med kr 13,1 mill. i 2016. Tilskuddet er basert på bevilgninger til kirkelige formål i 2016 samt erfaringstall fra medlemsregistre til andre livssynssamfunn.

28. Revisjon og kontrollutvalg

Utgiftene til revisjon og kontrollutvalg budsjetteres med kr 5,15 mill. per år i planperioden. Dette er i tråd med Kontrollutvalgets budsjettforslag.

29. Felleskostnader

Rådmannen foreslår en ytterligere reduksjon fra vedtatt budsjett 2015 på kr 1 mill. som vil føre til enda mindre bruk av representasjon, konsulenttjenester, trykningsutgifter og infotiltak. Det foreslås videre en styrking på kr 0,7 mill. i forhold til de foreslåtte økte utgiftene til diverse tilskudd til lag og organisasjoner. Dette gir en budsjetttramme på kr 66,4 mill.

30. Valg

Rådmannen foreslår å videreføre budsjetttrammen tilsvarende kr 6 mill. for å dekke utgifter til gjennomføring av stortingsvalg i 2017 og kommunestyrevalg og fylkestingsvalg i 2019.

31. Oppreisningsordning barnevern

Bystyret har vedtatt å gjenoppta ordningen med oppreisning av tidligere barnevernsbarn. Det er i 2015 avsatt kr 3 mill. til formålet. På bakgrunn av innkomne søknader foreslår rådmannen å avsette kr 12 mill. til formålet i 2016 og kr 8 mill. i 2017.

32. Transportplan Jæren – bypakken, tilskudd

Transportplan Jæren er et utredningsprosjekt i regi av Rogaland Fylkeskommune basert på samarbeid mellom åtte kommuner på Nord-Jæren for å skape best mulig transportløsninger for innbyggerne i regionen. Stavanger kommune yter årlige tilskudd til utredningsprosjektet og midlene inngår i budsjetterte felleskostnader.

Delprosjektet Bypakke Nord-Jæren gjelder samferdselsatsing knyttet til kommunene Randaberg, Sola, Stavanger og Sandnes og de konkrete byggeprosjektene er planlagt bompengefinansiert. Bypakke Nord-Jæren behandles i Stortinget sommeren 2016. Rådmannen foreslår å dekke årlig utredning framover med kr 0,5 mill. som kommunens andel iht. inngått avtale.

Tilskudd regionale prosjekter

33. Rogaland brann og redning IKS

Selskapet har oversendt økonomiplan 2016-2019 til eierne, der det legges til grunn en økning på kr 17,93 mill. (8,1 %) i tilskuddet til drift av brannvesenet, Miljørettet helsevern og skjenkekontrollen. I økonomiplanen inngår også investeringer i kjøretøy og utstyr på kr 10,66 mill. i 2016, som finansieres gjennom låneopptak.

Rådmennene i de største eierkommunene har i samarbeid utarbeidet forslag til tilskuddsnivå basert på selskapets budsjettforslag. I rådmennenes forslag er det innarbeidet en økning på kr 6,5 mill. i 2016 (3 %) som kompensasjon for pris- og lønnsvekst (kommunal deflator – 2,7 %). Rådmennenes budsjettforslag reflekterer eierkommunenes økonomiske handlingsrom i kommende planperiode. I forslaget er det likevel tatt sikte på å legge til rette for en tilfredsstillende beredskap i regionen. Det tilligger imidlertid de styrende

organ i selskapet å foreta nødvendige prioriteringer innenfor den økte driftsrammen for å sikre en forsvarlig drift og beredskap.

Rådmennene har videre tatt høyde for økte leiekostnader knyttet til innfasingen av ny hovedbrann-stasjon i februar 2017. Framdrift i innfasingen av nye stasjoner vil fastsettes fram mot neste rullering av handling- og økonomiplanen, jf. bystyrets godkjenning av forslag til ny brannstasjonsstruktur den 8. september 2014 (sak 121/14). Det tas videre sikte på at virkninger av nasjonale endringer/reformer avklares i egen prinsippsak som fremmes for politisk behandling. Basert på denne saken må strategi for en eventuell ytterligere oppbygging av ressurser i selskapet utformes, slik at dette kan legges til grunn ved neste rullering av handlings- og økonomiplanen.

Tilskuddet fra Stavanger kommune vil med dette utgjøre kr 111,8 mill. i 2016. I det samlede tilskuddet til selskapet inngår også et årlig tilskudd på kr 0,75 mill. som skal anvendes til bemanning, drift og vedlikehold av luftmålestasjonene i Kannik og på Våland. Miljørettet helsevern har inngått avtale med Stavanger kommune om å ivareta denne oppgaven.

34. Greater Stavanger AS

Stavanger kommune skal i henhold til partnerskapsavtalen årlig kjøpe næringsutviklingstjenester fra Greater Stavanger tilsvarende kr 60 per innbygger. Bystyret godkjente den 11.05.2015 (sak 85/15) ny partnerskapsavtale med en varighet på fire år fra 01.01.2016. Det foreslås derfor å videreføre nivået i handlings- og økonomiplan 2015-2018 med en justering for folketallet per 01.01.15.

35. Stavanger konserthus IKS (kapitalkostnader og drift)

Stavanger kommune yter tilskudd til Stavanger konserthus IKS som skal dekke kapitalutgifter for lån på kr 600,7 mill. (saldo pr 31.12.2015 – kr 480,7 mill.) knyttet til oppføringen av nytt konserthus. Det budsjetteres med kr 31,3 mill. til dette formålet i 2016. Skatt vest har oversendt varsel i brev av 08.04.2015 til Stavanger konserthus IKS om krav om tilbakebetaling av utbetalt momskompensasjon på kr 256,88 mill. Skatt vest vil trolig fatte vedtak i saken i løpet av høsten 2015. Det foreslås å ta høyde for kapitalkostnader på kr 13,9 mill. knyttet til en lånefinansiering av et eventuelt krav på 256,88 mill. Det vil være mulig å påklage vedtaket til Skattedirektoratet, og søksmålsadgang for de ordinære domstolene. Det samlede tilskuddet som skal dekke kapitalkostnader blir med dette på kr 45,2 mill.

Siden åpningen av konserthuset i 2012 har selskapet arbeidet kontinuerlig med tiltak som vil bidra til å redusere tilskuddsbehovet. I handlings- og økonomiplan 2015-2018 ble det årlige driftstilskuddet redusert fra kr 10 til kr 8 mill. I selskapets budsjettforslag for perioden 2016-2019 er det lagt til grunn et årlige driftstilskudd fra Stavanger kommune på kr 8 mill. Det foreslås å videreføre en gradvis nedtrapping av driftstilskuddet med kr 0,5 mill. per år. Driftstilskuddet vil da reduseres fra kr 7,5 mill. i 2016 til kr 6 mill. i 2019 (reduksjon på 40 % i perioden 2014-2019). Reduksjonen vil kreve ytterligere omstilling for selskapet.

36. Sørmarka flerbrukshall IKS

Stavanger kommune dekker 64,02 % av kapital- og driftskostnadene for Sørmarka flerbrukshall IKS (Sørmarka Arena). Representantskapet godkjente den 29.09.15 økonomiplan for perioden 2016-2019. Selskapet legger til grunn et samlet tilskudd fra eierne på kr 18,8 mill. i 2016., hvorav et driftstilskudd på kr 6,1 mill. og kr 12,7 mill. som skal dekke kapitalkostnader. Stavanger kommunes andel av samlet tilskudd er på kr 12,0 mill. i 2016. Selskapet legger videre opp til en gradvis nedtrapping i tilskuddet slik at samlet tilskuddsnivå vil være kr 2,2 mill. lavere i 2019 enn i 2016. Det foreslås å legge selskapets budsjettforslag til grunn ved fastsettelsen av tilskuddsnivået i kommende planperiode.

37. Multihallen og Storhallen IKS

Stavanger kommune dekker videre 62,4 % av kapital- og driftskostnadene for Multihallen og Storhallen IKS (Sandneshallen og Randaberg Arena). Representantskapene godkjente den 29.09.15 økonomiplan for perioden 2016-2019. Selskapet legger til grunn et samlet tilskudd fra eierne på kr 14,6 mill. i 2016., hvorav

et driftstilskudd på kr 5,3 mill. og kr 9,3 mill. som skal dekke kapitalkostnader. Stavanger kommunes andel av samlet tilskudd er på kr 9,15 mill. i 2016. Selskapet legger videre opp til en gradvis nedtrapping i tilskuddet slik at samlet tilskuddsnivå vil være kr 1,15 mill. lavere i 2019 enn i 2016. Det foreslås å legge selskapets budsjettforslag til grunn ved fastsettelsen av tilskuddsnivået i kommende planperiode.

38. Ryfast, planleggingsutgifter

Det er inngått avtale mellom Stavanger kommune og Statens vegvesen om delfinansiering av Ryfylkesambandet (Ryfast). Stavanger kommune skal i henhold til avtalen yte et samlet tilskudd på kr 200 mill., hvorav kr 180 mill. er innbetalt per 2015. Det resterende beløpet på kr 20 mill. skal innbetales i 2016.

39. Rogaland teater, prosjektmidler Nytt teaterbygg

Formannskapet anbefalte den 24.09.2015 (sak 203/15) at det utarbeides en konseptvalgutredning (KVU) for nytt teaterhus for Rogaland Teater. Det ble lagt til grunn at eierne finansierer arbeidet forholdsmessig basert på eierbrøken. Staten, Stavanger kommune og Rogaland fylkeskommune har en eierandel på henholdsvis 66,7 %, 25,9 % og 7,4 %. Formannskapet la således til grunn at Stavanger kommune yter et tilskudd på inntil kr 0,6 mill. til formålet. Det forutsettes at Staten og Rogaland fylkeskommune yter sine respektive bidrag.

40. Tall Ship Race 2018

Rådmannen foreslår at det budsjetteres med kr 1,3 mill. i 2016, kr 2 mill. i 2017, kr 7,7 mill. i 2018 og kr 0,1 mill. i 2019. Samlet utgjør tilskuddet til Tall Ship Race 2018 kr 11,1 mill. i planperioden.

Driftskonsekvenser av investeringer i oppvekst og levekår

41. Lassahagen bofellesskap, psykisk helse, 10+6 plasser

Rådmannen foreslår at Lassahagen bofellesskap for personer med psykiske lidelser starter opp med 10 plasser i 2016. Helårseffekten av de 10 plassene vil være på hhv. kr 11,2 mill. i 2016 og kr 13,2 mill. i 2017, hvorav kr 3,6 mill. ble bevilget i Handlings- og økonomiplan 2015-2018. Ytterligere 6 nye plasser vil åpne i 2018, og budsjettet foreslås dermed økt med ytterligere kr 5,2 mill. ut planperioden fra 2018.

42. Austbø bofellesskap for autister, 8 plasser

Austbø bofellesskap har 8 plasser og planlagt oppstart er fra januar 2016. Drift av 8 plasser koster kr 23,6 mill. per år. Halvparten av brukerne flytter inn fra allerede eksisterende midlertidige boliger, Høyebakken og St.Svitun. Disse boligene er planlagt avviklet etter at brukerne har flyttet til Austbø. To av brukerne flytter inn i først i mars 2016 og av den grunn er budsjettet i 2016 tilsvarende lavere.

43. Haugåsveien 26/28, bofellesskap psykisk helse, 7 plasser

Haugåsveien 26/28 bygges med 7 leiligheter for personer med psykiske lidelser. Oppstart er satt til januar 2018. Rådmannen foreslår å budsjettere med kr 5,4 mill. i helårseffekt til lønn og drift i 2018, i tillegg til kr 0,5 mill. i oppstartsmidler fra 2017.

44. Lervig sykehjem

Lervig sykehjem ferdigstilles i 2018. Sykehjemmet har 123 boenheter, 30 dagsenterplasser i tillegg til andre funksjoner som legesenter, kafe, og fysioterapiavdeling. Full drift av 123 plasser vil koste 103 mill. Det foreslås bevilgning av 92 mill. som tilsvarer drift av 112 plasser i 2018, i tråd med rådmannens anbefaling om å redusere institusjonsdekningen i kommunen. Rådmannen vil frem til 2018 vurdere alternative sykehjemsplasser som vil være aktuelle å avvikle. Rådmannen foreslår kr 1 mill. i oppstartsmidler i 2017 for å legge til rette for oppstart i 2018.

45. Bjørn Farmannsgate 25, barn med autisme og PUH, 4 plasser

Rådmannen foreslår å etablere ny barnebolig. Bjørn Farmannsgate 25 er en barnebolig med 4 plasser for barn med autisme og psykisk utviklingshemming. Innflytting i boligen er planlagt å starte i januar 2017.

Rådmannen foreslår å budsjettere med kr 1 mill. i oppstartsmidler i 2016 og kr 11 mill. til lønn og drift fra 2017.

46. Dagsenterplasser, PUH, 15 brukere

Rådmannen foreslår å etablere et nytt dagtilbud for 15 brukere med utviklingshemming for å kunne gi dagtilbud til flere personer med utviklingshemming som går ut av videregående skole. Kostnadene er beregnet til kr 7 mill. i årlige driftsutgifter. I 2017 påregnes halvårseffekten av de totale driftsutgiftene på grunn av sent oppstartstidspunkt.

47. Selveierboliger PUH , 6 plasser

Rådmannen foreslår etablering av 6 selveierboliger for personer med psykisk utviklingshemming i løpet av 2018. Boligene foreslås solgt til private. Tjenestetilbudet som skal gis i boligene vil koste 10 mill. ved full drift fra 2019. Budsjettrammen for halvårs drift i 2018 er kr 5 mill.

48. Bofellesskap ROP, 4 plasser

Rådmannen foreslår å etablere et nytt bofellesskap med 4 plasser for personer med rus og psykiatriske lidelser (ROP) i 2019 med en budsjettramme på kr 6 mill.

Driftskonsekvenser av investeringer på park og vei

49. Framkommelighet

Med bakgrunn i økt volum fra utbyggingsområder og nye veianlegg vedtok bystyret i Handlings- og økonomiplanen for 2015-2018 å bevilge kr 0,4 mill. til å bedre framkommeligheten på veinettet, med en årlig økning på kr 0,4 mill. i planperioden. Rådmannen foreslår å videreføre denne økningen.

50. Trafikksikkerhet og miljø

I Handlings- og økonomiplan 2015-2018 bevilget bystyret kr 0,3 mill. til trafikksikringstiltak grunnet nye investeringer innen sykkel, trafikksikkerhet, miljø og gatetun, med en årlig økning på kr 0,3 mill. i planperioden. Rådmannen foreslår å videreføre denne økningen.

51. Vedlikehold park, friområder og aktivitetsanlegg

I Handlings- og økonomiplanen for 2015-2018 bevilget bystyret kr 0,2 mill. til vedlikehold av park, friområder og aktivitetsanlegg grunnet arealøkning, samt en fortsatt økning på kr 0,2 mill. pr år i planperioden. Rådmannen foreslår å videreføre denne økningen.

52. Nye anlegg

Det er bygd, og bygges mange nye store anlegg som Park og vei overtar drift og vedlikeholdsansvaret for. I løpet av de neste årene skal det overtas spesielt store, kostnadskrevenne anlegg som Jåttåvågen, Tastarustå, nye kunstgressbaner og natur-/kulturlandskapsområder. Dette medfører behov for ressursøkning til drift og vedlikehold. I Handlings- og økonomiplanen for 2015-2018 bevilget bystyret kr 0,6 mill. til drift og vedlikehold av anleggsøkningen, samt en fortsatt økning på kr 0,6 mill. pr år i planperioden. Rådmannen foreslår å videreføre denne økningen.

53. Plasser, vei og torg ved Stavanger konserthus IKS

Park og vei overtok ansvaret for drift og vedlikehold av plasser, veier og torg ved nytt konserthus i 2012. I Handlings- og økonomiplan 2015-2018 bevilget bystyret kr 0,2 mill. til vedlikehold av konserthusområdet, samt en fortsatt økning på kr 0,2 mill. pr år i planperioden. Rådmannen foreslår å videreføre denne økningen.

Driftskonsekvenser av investeringer på idrett

54. Hetlandshallen, dobbel idrettshall

Idrettshallen vil bli benyttet til innendørsaktiviteter av både publikum og den organiserte idretten, og det er planlagt drift fra desember 2018. Rådmannen foreslår å øke budsjetttrammen med kr 0,1 mill. til lønn og drift i 2018, samt kr 1,2 mill. i 2019.

55. Nye Gamlingen

Det er planlagt drift av nye gamlingen fra juni 2017. Rådmannen foreslår å øke budsjetttrammen med kr 2,9 mill. til lønn og drift i 2017, med en ytterligere økning på kr 2,1 mill. i resten av planperioden.

56. Kvernevik svømmehall

Kvernevik svømmehall er planlagt ferdigstilt mars 2016.. Rådmannen foreslår å øke budsjetttrammen med kr 2,65 mill. til lønn og drift i 2016, med en ytterligere økning på kr 0,9 mill. i resten av planperioden.

57. Hundvåg svømmehall

I Handlings- og økonomiplan 2015-2018 bevilget bystyret kr 2,85 mill. til lønn og drift i 2015, samt en økning på kr 1,40 mill. i resten av planperioden. Rådmannen foreslår å videreføre denne økningen.

58. Skateanlegg på Tasta, drift fra juni 2016

Rådmannen foreslår å innarbeide driftskostnader ved Skateanlegg på Tasta med kr 0,2 mill. i 2016 og med kr 0,3 mill. i resten av planperioden.

59. Reduserte inntekter i Stavanger svømmehall grunnet rehabilitering

Stavanger svømmehall skal rehabiliteres i perioden oktober 2016 – desember 2018. Dette vil gi reduserte billettinntekter på kr 0,9 mill. i 2016, og kr 3,7 mill. i 2017 og 2018. Rådmannen foreslår å nedjustere inntektsbudsjettet tilsvarende.

Driftskonsekvenser av investeringer i Stavanger eiendom

60. Vedlikehold- og renholdsutgifter til nye bygg

Rådmannen forslår å øke budsjetttrammen med kr 7,75 mill. i 2016 til forvaltning, drift og vedlikehold som følge av nye bygg som tas i bruk i planperioden, med en gradvis økning til kr 43,5 mill. i år 2019. Beregningsmetoden er basert på middels sats etter Holte FDV nøkkelkalkyle. Middels sats innebærer verdibevaring av bygningsmassen og forebygging av vedlikeholdsetterslep.

61. Energiutgifter til nye bygg

Rådmannen foreslår å øke strømbudsjettet i planperioden som følge av nye bygg som tas i bruk. I år 2016 vil det utgjøre kr 1,35 mill., med en gradvis økning til kr 7,25 mill. i år 2019.

62. Økte husleiekostnader grunnet rehabilitering av OK19

I forbindelse med rehabiliteringen av Olav Kyrres gate 19 vil det være behov for å leie 115 kontorplasser i rehabiliteringsperioden. Rådmannen foreslår å øke budsjetttrammen med kr 2,3 mill. fra 2016 og kr 6,85 mill. fra 2017.

Tekniske budsjettjusteringer

63. Overføring av sekkeposter i investeringsbudsjettet til driftsbudsjettet

Tiltaket er en teknisk budsjettjustering mellom investerings- og driftsbudsjettet for at budsjettet skal gjenspeile faktisk regnskapsføring av sekkepostene og være i tråd med regnskapsforskriftene. Samlet for 2016 utgjør dette kr 42,5 mill. i 2016 og kr 40,2 mill. fra 2017 og utover i planperioden. Linjen må ses i sammenheng med linje 19 og gir en samlet null-effekt på driften. Linje 63 utgjør kostnadspostene som overføres til driftsbudsjettet.

Følgende sekkeposter overføres til driftsbudsjettet:

Stavanger eiendom: utbedring administrasjonsbygg, rehabilitering eldre boliger, løpende rehabilitering

skoler, inventar og utstyr på skoler, løpende rehabilitering barnehager, løpende rehabilitering institusjoner og rehabilitering idrettsbygg. Park og vei: sykkelstrategi, Utbygging: kjøp/salg av eiendommer og Kirkelig fellesråd: maskiner og gravlund. I tillegg gjelder det utskifting/fornyng av IT i undervisning (grunnskolen) og i barnehagene, inventar og utstyr til alders- og sykehjem samt andre virksomheter innenfor levekår.

Felles tiltak sentrale områder

64. Eksterne husleier i henhold til inngåtte avtaler

Rådmannen foreslår å øke budsjetttrammen med kr 4,5 mill. for å ta høyde for indeksregulering av alle inngåtte eksterne husleie kontrakter, pågående forhandlinger om nye/utvidelser av kontrakter samt økning i felleskostnader der flere parter er leietakere. En gjennomsnittlig indeksregulering av eksisterende leiekontrakter beløper seg til kr 3 mill. Det avsettes videre kr 1,5 mill. til de andre nevnte forhold (inkludert Hinna helsestasjon).

65. ENØK-innsparinger

Flere energibesparende tiltak er igangsatt de siste årene. Videre skal det investeres i styringssystemer for varme- og ventilasjonsanlegg i utvalgte bygg for å redusere energikostnadene ytterligere. Samlet foreslår rådmannen å redusere budsjetttrammen med kr 3,12 mill. i 2016, kr 5,95 mill. fra 2017 og kr 9,65 mill. fra 2018.

66. Lærlingeordningen, verdiskapning i virksomhetene

Bystyret vedtok i Handlings- og økonomiplanen for 2015 – 2018 å redusere budsjetttrammene med kr 3 mill. med en opptrapping i 2016 med ytterligere kr 1,0 mill. Rådmannen foreslår å videreføre tiltaket. Det legges til grunn at 2. års lærlinger delvis tar del i ordinær drift som en del av virksomhetenes bemanning og derav avlønnes delvis fra aktuell virksomhet.

67. Gevinstrealisering ved bruk av IKT-løsninger

Bystyret vedtok i Handlings- og økonomiplanen for 2015 – 2018 å redusere budsjetttrammene med kr 2 mill. med en opptrapping i 2016 med ytterligere kr 2 mill. Rådmannen foreslår å videreføre tiltaket.

68. Rekruttering, stipend, messedeltaking, redusere aktiviteter

Bystyret vedtok i Handlings- og økonomiplanen for 2015 – 2018 å redusere budsjetttrammene med kr 2,5 mill. med en opptrapping i 2016 med ytterligere kr 0,5 mill. Rådmannen foreslår å videreføre tiltaket.

69. Velferdsordninger og seniorpolitikk, redusere ordninger

Bystyret vedtok i Handlings- og økonomiplanen for 2015 – 2018 å redusere budsjetttrammene med kr 3,25 mill. med en opptrapping i 2016 med ytterligere kr 1,25 mill. Rådmannen foreslår å videreføre tiltaket.

70. «Tillitsprosjektet», reversere forventet effekt

Bystyret fattet vedtak i sak 99/15 tertialrapportering per 30.4.2015 om å reversere den forventede økonomiske effekten av tillitsprosjektet. Det vises for øvrig til sak 21/15 i administrasjonsutvalget.

71. Bosetting av Syriske kvoteflyktninger

Det vises til FSK sak 215/15 vedr mottak av flyktninger i 2016 hvor det ble fattet følgende vedtak: «Finansiering av utgifter som følger av bosetting av syriske kvoteflyktninger, innarbeides i handlings- og økonomiplanen for 2016-2019». Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2016 å styrke de økonomiske virkemidlene for å øke bosettingen av flyktninger i kommunene. Dette vil likevel ikke være tilstrekkelig i forhold til det i saken kartlagte behovet. Basert på Beregningsutvalget sine gjennomsnittsberegninger viser rapporten at kommunene må dekke ca. 10 % av utgiftene. Rådmannen foreslår å legge inn et anslagsbeløp på kr 5 mill. fra 2016.

72. Unge uføre, styrke tilretteleggingsarbeidet

Rådmannen ønsker å legge til rette for at unge med nedsatt funksjonsevne skal komme i arbeid gjennom

arbeidstrening og utprøving i kommunen. Det foreslås dermed å øke sysselsetting av personer med redusert funksjonsevne. Videre foreslås det å øke innsatsen for å forebygge og hindre frafall fra arbeidslivet blant egne ansatte. Det er ønskelig å kunne gjennomføre utprøvningsordninger og oppfølging av inngåtte IA avtaler. Dette krever både intern ressursinnsats og videreføring av økt samarbeid med NAV, både i forhold til helhetlig løsninger, kompetanse og finansiering. Rådmannen foreslår å innarbeide kr 1 mill. til dette formål, med en opptrapping på kr 1 mill. i 2017 og ut planperioden.

Personal og organisasjon

73. Lønns- og personalsystem, oppgradere

Rådmannen foreslår kr 0,5 mill. til å oppgradere lønns- og personalsystemet. Det skal oppgraderes til ny teknisk plattform (dagens løsning fases ut i 2016). Videre skal det på plass ny funksjonalitet, forbedring av elektronisk arbeidsflyt og varsler, mer moderne brukergrensesnitt, forbedret struktur for rapportering av HR/lønnsdata, kursadministrasjon og e-læring (for eksempel nytt opplegg for legemiddelhåndtering). Prosjektarbeidet i den forbindelse er omfattende og rådmannen foreslår egne midler til dette.

74. Lokasjonsbasert befolkningsvarsling

Rådmannen foreslår kr 0,3 mill. til økte utgifter til lokasjonsbasert befolkningsvarsling.

75. Effektiviseringskrav

Rådmann legger til grunn at organisasjon aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår i budsjettrammen til personal og organisasjon en reduksjon på kr 3,3 mill., som tilsvarer 2,84 %.

Kommunikasjon

76. Effektiviseringskrav

Rådmannen legger til grunn at organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår en reduksjon i budsjettrammen til kommunikasjon på kr 0,05 mill. fra 2016.

Økonomi

77. Statliggjøring kemneren

Regjeringen foreslår i statsbudsjett for 2016 å overføre ansvaret for skatteoppkreverfunksjonen fra kommunene til staten fra 1. juni 2016. Rådmannen foreslår å redusere budsjettrammen i tråd med dette forslaget. Rådmannen gjør oppmerksom på at rammetilskuddet er redusert med et større beløp, kr 14,5 mill. i 2016, enn hva kommunens faktiske utgifter er. Dette forholdet gjelder også de andre ASSS-kommunene.

78. Effektiviseringskrav

Rådmann legger til grunn at organisasjon aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår i budsjettrammen til økonomi en reduksjon på kr 3,3 mill.

Kommuneadvokaten

79. Økt ramme til drift og kompetansetiltak

Rådmannen foreslår å øke budsjettrammen til kommuneadvokaten med kr 0,25 mill. for å imøtekomme økt saksmengde og behov for kompetanseheving.

Næring

80. Justert driftsramme til forventet aktivitet

Rådmannen foreslår å redusere budsjettrammen til Næring med kr 0,25 mill. i tråd med forventet aktivitet.

Politisk sekretariat

81. Effektiviseringskrav

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår i budsjettrammen til politisk sekretariat en reduksjon på kr 0,2 mill.

OPPVEKST OG LEVEKÅR

Felles tiltak oppvekst og levekår

82. Økt innslagspunkt ressurskrevende tjenester

Innslagspunktet for tilskudd (kommunal egenandel) til særlig ressurskrevende helse- og omsorgstjenester foreslås i statsbudsjett for 2016 økt med kr 38 000 til kr 1,081 mill. Dette medfører for Stavanger kommune en merkostnad på kr 4,8 mill. med siste kjente beregningsgrunnlag. Rådmannen foreslår å innarbeide kr 4,8 mill. fra og med 2016.

83. Effektiviseringskrav

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår i budsjettrammen til Oppvekst og levekår en reduksjon på kr 0,2 mill.

Barnehage

84. Kompetanseheving

Stavangerbarnehagen skal ha høy faglig kompetanse bestående av pedagoger og fagarbeidere. Kompetansehevingstiltakene er rettet mot alle grupper ansatte og er knyttet til kvalitetssøylene i Stavangerbarnehagen. For å kunne gjennomføre disse tiltakene, er det behov for at barnehagene får midler til å dekke vikarutgifter. For å opprettholde og videreutvikle den faglige kvaliteten foreslår rådmannen å øke kompetansemidlene med kr 1 mill. fra 2016 og ytterligere kr 1 mill. fra 2017.

85. Tilskudd private barnehager, effekt av ny beregningsmetode

For å sikre bedre samsvar mellom utgiftene i de ikke-kommunale barnehagene og tilskuddet de får fra kommunen, foreslår regjeringen fra 2016 å gjøre endringer i forskriften om finansiering av ikke-kommunale barnehager. Regjeringen vil fastsette et sjablongtillegg for pensjonsutgifter på 13 prosent av lønnsutgiftene i de kommunale barnehagene. Samtidig vil regjeringen innføre en søknadsbasert ordning slik at ikke-kommunale barnehager med særlig høye pensjonsutgifter får dekt disse. Kapitaltilskuddet vil bli differensiert slik at nye barnehager med høye kapitalkostnader vil få høyere kapitaltilskudd enn eldre barnehager. Regjeringen foreslår også å redusere påslaget for sosiale utgifter i utrekningen av nasjonal tilskuddssats for private familiebarnehager. Endelig forslag til ny forskrift vil foreligge i løpet av senhøsten 2015. Foreløpig beregnet effekt for Stavanger kommune i 2016 er en nedgang i tilskudd i private barnehager på kr 7,8 mill.

86. Styrket barnehagetilbud, helårseffekt av overføring til Ressursenter for styrket barnehagetilbud

Rådmannen foreslår videreføring av arbeidet med hvordan en ytterligere kan effektivisere arbeidet innenfor styrket barnehagetilbud. Oppmerksomheten er rettet mot mer effektiv arbeidsflyt og -fordeling i og mellom barnehagene, inkludert spesielt tilrettelagte avdelinger, fagstab barnehage, Ressursenter for styrket barnehagetilbud og PPT. Tiltaket ble iverksatt i 2015 og helårseffekten fra 2016 utgjør kr 2,9 mill.

Tiltaket må sees i sammenheng med tiltaksnummer 117.

87. Ledelsesstruktur, administrasjons- og kjøkkenassistentsressurs, helårseffekt av rammereduksjon

Fra april 2015 har rådmannen gjennomført vedtak om omfordeling av midler fra ledelse, administrasjon og

kjøkkenressurser i barnehagene. Ordningen med midler til kjøkkenassistent ble avviklet og barnehagenes ekstra administrative ressurs ble redusert med rundt ti prosent, og omfordelt slik at mindre barnehager fikk mer, og større barnehager fikk mindre. Midlene til styrket ledelse på barnehageområdet, som ble vedtatt i KO-sak 18/14 og administrasjonsutvalgets sak 23/14 ble også noe redusert. Barnehagens arbeid med miljøspørsmål er en del av det pedagogiske innholdet og er forankret i fagområdene i rammeplanen. Rådmannen foreslår å gjøre ordningen med Grønt-flagg sertifisering frivillig for den enkelte barnehage og dette gir et økt handlingsrom til å prioritere lokale satsninger. Helårseffekt av vedtaket fra Handlings- og økonomiplan 2015-2018 utgjør kr 5 mill.

88. Tiltak for flerspråklige barn, helårseffekt av rammereduksjon

Rådmannen har etter vedtak i Handlings- og økonomiplan 2015-2018 redusert budsjettet for tiltak til flerspråklige barn, språktiltaket og helsetjenester for flerspråklige barn. Helårseffekten av tiltaket utgjør kr 1,7 mill.

89. Moderasjonsordning, helårseffekt av justering

I behandlingen av første tertial 2015 ble søskenmoderasjonen i egenbetalingsordningen justert til et nivå som er tilpasset nasjonale moderasjonssatser. Utover makspris skal ingen familier betale mer enn seks prosent av husstandens samlede kapital- og personinntekt for én barnehageplass i et år.

Familier med samlet inntekt under 4,6 G har i tillegg rett på gratis kjernetid og betaler maks tre prosent av husstandens samlede kapital- og personinntekt i foreldrebetaling. Stavanger kommune tilbyr gratis kjernetid uavhengig av barnets alder dersom samlet inntekt er under 4,6 G. Denne mindreinntekten er beregnet til kr 2,5 mill. og er allerede innarbeidet i budsjetttrammene. Familier med samlet inntekt under 2 G får fritak fra foreldrebetaling. Helårseffekt av vedtak fra 1. tertial 2015 er økte inntekter på kr 5,6 mill.

90. Spesielt tilrettelagte avdelinger (STA), helårseffekt ved avvikling av to avdelinger

Rådmannen viderefører arbeidet som ble vedtatt igangsatt i 2015. STA-tilbudet skulle justeres i forhold til behovet. Hertervigturnet barnehage startet i september 2015 drift i nye lokaler og økte kapasiteten med noen plasser. Driften av STA-tilbudet er avviklet i to barnehager fra høsten 2015. Helårseffekt av tiltaket utgjør kr 3,8 mill. fra 2016.

91. Auglend barnehage for hørselshemmede, helårseffekt av kapasitetsreduksjon

I 2015 ble det vedtatt å redusere kapasiteten fra høsten av ved Auglend hørselshemmede barnehage. Helårseffekten utgjør kr 2,1 mill. fra 2016.

92. Smiodden barnepark, avvikles

Rådmannen foreslår å avvikle Smiodden barnepark fra høsten 2016. Barneparken ligger i Madla bydel og gir et utendørs leketilbud for ca. tjue barn i alderen to til fem år, tjue timer per uke. Barneparken er ikke definert som et barnehagetilbud etter barnehageloven, og er ikke en lovpålagt oppgave. Ut fra faglige hensyn vurderer rådmannen det slik at ordinær barnehage er et kvalitativt bedre tilbud. Barn som har tilbud i Smiodden barnepark, kan tilbys plass i ordinær barnehage i Madla bydel. Bydelen har ledig kapasitet. Den personalmessige konsekvensen er omplassering av 120 prosent assistentstillinger fra august 2016. Halvårseffekt 2016 utgjør kr 0,3 mill. og helårseffekt fra 2017 utgjør kr 1 mill.

93. Økt lisens Hypernet administrasjon

Rådmannen foreslår å øke rammen med kr 0,2 mill. til økte lisensutgifter. Hypernet Skoleadministrasjon er en skyløsning (som erstatter Extens) og vil kunne bidra til effektivisering av de administrative oppgaver som gjøres på både skoler og i barnehager. Tiltaket er delt mellom skole og barnehage. (Se tiltak 102).

94. Foreldrebetaling for opphold i barnehager økes

Regjeringen foreslår at maksimalprisen for ordinært heltidstilbud i 2016 blir ført videre på samme reelle nivå som i 2015. Det innebærer at maksimalprisen blir fastsatt til 2 655 kroner per måned og 29 205

kroner per år. Rådmannen foreslår på bakgrunn av dette å øke inntektsbudsjettet med kr 5,6 mill. fra 2016.

95. Nedgang i antall barn med lovfestet rett barnehageplass

I 2016 og 2017 forventer rådmannen færre barn med lovfestet rett til barnehageplass i kommunen. Totalkapasiteten på barnehageplasser ble neddimensjonert allerede ved barnehageopptaket høsten 2015. Med bakgrunn i dette kan barnehagerammen justeres ned med kr 7,4 mill. for 2016.

96. Fleksibelt opptak

Rådmannen foreslår å øke budsjetttrammen med kr 3,7 mill. for å åpne barnehageplasser tilsvarende 36 treårsenheter gjennom å dimensjonere flere sentrumsnære barnehager i henhold til areal, og ikke bemanningsnorm. Potensialet er først og fremst tilstede i Eiganes og Våland og Hillevåg bydeler. Dette foreslås gjort på tross av en forventet nedgang i antall barn med lovfestet rett til barnehageplass. Ved å gjøre dette grepet ønsker rådmannen å øke fleksibiliteten i barnehageopptaket.

97. Effektiviseringskrav

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår en reduksjon i budsjetttrammen til barnehage på kr 1,5 mill.

98. Omstilling 2018

I ASSS-nettverket fokuseres det på effektivisering, produktivitet og kvalitet gjennom kartlegging, analyse, læring og forbedringsarbeid. For å utnytte mulighetsrommet som ligger i de økonomiske sammenlikningene er det nødvendig for Stavanger kommune å analysere videre på tjenesteområdene pleie og omsorg, barnehage, barnevern og sosiale tjenester for å få vurdere årsakene forskjellene. For å kunne møte fremtiden, og sikre en bærekraftig tjenesteleveranse med god kvalitet, er det nødvendig å utnytte handlingsrommet med å iverksette tiltak for å effektivisere produksjonen av velferdstjenestene.

Det vil bli foretatt en helhetlige vurdering av tjenestetilbudet innenfor barnehage-området for å vurdere tiltak som kan bidra til en mer kostnadseffektiv drift. Et foreløpig måltall på barnehageområdet fra 2018 utgjør kr 10 mill.

Skole og SFO

99. Rammereduksjon

I Handlings- og økonomiplanen for 2015-2018, ble det vedtatt å redusere rammen til grunnskolene med kr 20 mill. fra 2016 og ut planperioden sammenlignet med nivået i 2015. Innsparingstiltaket vil gi lavere voksentetthet i skole og SFO. Tiltaket innebærer en samlet reduksjon tilsvarende om lag 25 årsverk fordelt på 40 skoler. Sammenlignet med de andre storbykommunene i ASSS-samarbeidet vil Stavanger fremdeles være blant storbyene som har høyest netto driftsutgifter til grunnskole.

100. Lenden skole og ressurscenter, helårseffekt av avsluttet leieforhold

Lenden skole og ressurscenter flyttet høsten 2015 inn i lokaler eid av kommunen. Utgiftene til ekstern husleie er redusert som følge av dette med kr 0,65 mill. i resten av planperioden.

101. Avslutning av prosjektet «Det lærende barnet» ved UIS

Det er i 2015 og 2016 bevilget kr 0,3 mill. til en halv stilling knyttet til Stavanger prosjektet «Det lærende barnet» ved Universitet i Stavanger. Prosjektet avsluttes i 2016 og midlene utgår dermed fra 2017.

102. Kommunalstyret for oppvekst, tilbakeføring av reserve

Ved budsjettbehandlingen for 2014 vedtok bystyret å sette av midler til disposisjon for Kommunalstyret for oppvekst. I 2014 ble det fordelt kr 0,5 mill. til en prosjektlederstilling over 2 år for «Skolen i våre hender» prosjektet, samt kr 1,0 mill. til et ekstra «lærerfond» som lærerne i Stavangerskolen kunne søke midler fra. Begge disse prosjektene ble videreført i 2015, og skulle avsluttes i 2016. For 2016 står dermed kr 1,5 mill. udisponert og rådmannen foreslår å omdisponere nevnte midler fra og med 2016.

103. Lenden skole og ressurscenter, helårseffekt av redusert tjenestetilbud

Rådmannen foreslår å videreføre redusert budsjetttramme til Lenden skole- og ressurscenter med kr 2,4 mill. fra 2016. Tiltaket ble vedtatt med halvårseffekt i tertialrapporteringen per 30.4.2015, sak 99/15. Forslaget innebærer en reduksjon tilsvarende om lag 3 årsverk. Forslaget vil gi noe redusert tilbud om veiledning til skolene, og skolene vil i større grad måtte ivareta elever med særskilte behov innenfor det ordinære tilbudet.

104. Foreldrebetaling skolefritidsordningen, helårseffekt av prisøkning

I budsjettet for 2015 ble foreldrebetalingen i SFO vedtatt økt fra 1. august 2015, med kr 149 for en 100 % plass og kr 89 for en 60 % plass. Helårseffekten av tiltaket utgjør kr 1,5 mill. per år i planperioden.

105. Foreldrebetaling skolefritidsordningen, økes fra høsten 2016

Rådmannen foreslår å oppjustere foreldrebetalingen i SFO fra 1. august 2016 tilsvarende lønns- og prisveksten i kommunal sektor. Kommunal deflator for 2016 er 2,7 %. Forslaget innebærer at prisen for en 100 % plass vil bli kr 2 855 fra 1. august 2016, og tilsvarende kr 1 965 for en 60 % plass. Det vil fortsatt være anledning til å søke om friplass eller moderasjon for familier med lav inntekt. Tiltaket vil gi økte inntekter i 2016 på kr 1,5 mill. og helårseffekten vil utgjør kr 3,2 mill. per år i resten av planperioden.

106. Realfag på mellomtrinnet, økt satsing

Regjeringen har i statsbudsjettet for 2016 foreslått å øke timetallet i naturfag på 5.-7. trinn med en time i uken fra høsten 2016. Rådmannen foreslår å innarbeide tiltaket. For Stavanger kommune utgjør økningen om lag kr 2,2 mill. i 2016 og helårseffekten utgjør kr 4,3 mill. fra 2017.

107. Reduksjon i kurs og kompetansetiltak

I budsjettet for 2015 ble bevilgningen til kurs og kompetanseutvikling for lærere vedtatt redusert med kr 1 mill. fra kr 6,4 mill. til kr 5,4 mill. Rådmannen foreslår å redusere budsjetttrammen til kurs og kompetanseutvikling med ytterligere kr 1 mill. for 2016. Forslaget innebærer en reduksjon i den samlede bevilgningen til kurs og kompetanseutvikling for lærere på 31,3 prosent sammenlignet med nivået i 2014. Stavanger kommune prioriterer videreutdanning gjennom deltakelse i den nasjonale satsingen *Kompetanse for kvalitet* og gjennom kompetansehevingstiltak for skolelederne. Disse tiltakene vil så langt som mulig bli videreført i planperioden.

108. Reduserte pensjonskostnader SPK, sats er endret

Satsen for innbetaling av pensjonskostnader til Statens pensjonskasse er redusert. Rådmannen foreslår å redusere grunnskolerammen med kr 3,35 mill. som følge av denne endringen.

109. Økt lisens Hypernet

Rådmannen foreslår å øke rammen med kr 0,2 mill. til økte lisensutgifter. Hypernet Skoleadministrasjon er en skyløsning (som erstatter Extens) og vil kunne bidra til effektivisering av de administrative oppgaver som gjøres på både skoler og barnehager. (Se tiltak 93).

110. Effektiviseringskrav

Rådmannen legger til grunn at organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår et effektiviseringskrav på kr 2,6 mill. i reduksjon i budsjetttrammen til skole og SFO.

Johannes læringscenter

111. Husleie nye lokaler Haugesundsgate 27 og 30

I forbindelse med at innføringstilbudet på ungdomstrinnet er overført til Johannes læringscenter, samt at barnehagetilbudet på senteret er utvidet med to avdelinger, har det vært nødvendig å bygge om lokalene i Haugesundsgate 27. Ombyggingen har medført en årlig økning i husleie på kr 1,6 mill. Den årlige leiekostnaden til nytt bygg er kr 5,95 mill. Rådmannen foreslår å innarbeide husleieøkningen i

budsjettrammen.

112. Innføringsbarnehagen, helårseffekt av bemanningsreduksjon

I 2015 ble det vedtatt en bemanningsreduksjon fra høsten av ved Innføringsbarnehagen. Helårseffekten utgjør kr 2,1 mill. fra 2016.

113. Pensjonskostnader SPK, reduksjon i sats

Satsen for innbetaling av pensjonskostnader til Statens pensjonskasse er redusert. Rådmannen foreslår å redusere rammen på Johannes læringscenter med kr 0,4 mill. som følge av denne endringen.

Kulturskolen

114. Redusere tjenestetilbudet og øke kontingent

Rådmannen foreslår å redusere tjenestetilbudet ved kulturskolen. En reduksjon i aktiviteten til musikkavdelingen på ett årsverk vil gi en innsparing på kr 0,75 mill. Kommunen vil da samtidig få en reduksjon i inntekter fra elevkontingent på omkring kr 0,2 mill. Rådmannen foreslår å øke inntektsbudsjettet ved å innføre egenandel på dirigenttjenester for byens skolekorps, samt øke satsene for elevkontingenter. Kulturskolens inntekter forventes å øke med kr 1,05 mill. fra 2016.

Resultatet av ovennevnte tiltak gir en reduksjon i budsjettrammen på kr 1,6 mill.

PPT

115. Helårseffekt av redusert tjenestetilbud

Rådmannen foreslår å redusere budsjettrammen til PPT i planperioden med kr 1,1 mill. Tiltaket ble vedtatt med halvårseffekt i første tertial 2015. Reduksjonen vil føre til noe lenger saksbehandlingstid i PP-tjenesten og redusert tilbud om veiledning til skoler og barnehager.

116. Effektiviseringskrav, PPT

Rådmannen legger til grunn at organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår en reduksjon i PPT på kr 0,1 mill.

Ressursenter for styrket barnehagetilbud

117. Styrket barnehagetilbud, helårseffekt av effektivisering

Ressursenteret for styrket barnehagetilbud har gjennom 2015 hatt en økende aktivitet. Antall enkeltbarn som har rett på spesialpedagogisk hjelp har økt. For å kunne opprettholde aktivitetsnivået fra 2014 er det gjennomført tiltak i innværende år for å effektivisere driften. Dette er gjort ved å organisere flere tiltak som gruppetiltak og gruppeveiledning. Rådmannen har startet en prosess med mål om ytterligere effektivisering av arbeidsprosessene i styrket barnehagetilbud. Her ser en på mer effektiv arbeidsflyt og -fordeling i og mellom barnehagene, spesielt tilrettelagte avdelinger, fagstab barnehage, Ressursenter for styrket barnehagetilbud og PPT. Omstillingsarbeid som involverer brukere og ansatte tar tid, og rådmannen foreslår å videreføre omstillingsarbeidet med mål om å holde tjenestenivået innenfor budsjettrammene.

Tiltaket sees i sammenheng med tiltakslinje 86.

Ungdom og fritid

118. Gjennomføre ungdomsundersøkelsen i 2016 og 2018

Stavanger kommune gjennomfører ungdomsundersøkelsen hvert tredje år. Det er et samarbeid med nabokommuner om å gjennomføre undersøkelsene parallelt for å kunne sammenligne resultater. Undersøkelsen planlegges gjennomført i 2016.

119. SLT-midler, videreføre 2015-nivå

Bystyret vedtok i tertialrapporteringen per 30.04 sak 99/15 å tilpasse budsjettrammen til «Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT)» til faktisk aktivitet de siste årene, som innebærer en reduksjon på kr 0,3 mill. Rådmannen foreslår å videreføre dette tiltaket for planperioden.

120. Tilskudd til barn og ungdomsarbeid, videreføre 2015-nivå

Bystyret vedtok i tertialrapportering per 30.04, sak 99/15, å redusere en budsjettpost til ekstraordinære tilskuddssøknader til barn- og ungdomsorganisasjoner med kr 0,2 mill. Rådmannen foreslår å videreføre tiltaket i planperioden.

121. Ungbo, effektiviseringskrav

Rådmannen foreslår å redusere utgiftsnivået på driften av Ungbo med kr 0,6 mill., som igjen vil innebære at barnevernet vil få lavere utgifter som følge av at de kjøper plassene. Det forutsettes at antall plasser opprettholdes, men at hver plass drives for en lavere kostnad.

122. Effektiviseringskrav, administrasjon

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår i budsjettrammen til Ungdom og fritid en reduksjon på kr 0,3 mill. Det er hovedsakelig tenkt at dette skal gjelde de administrative ressursene.

Helsestasjon og skolehelsetjenesten

123. Skolehelsetjenesten, øke tjenestetilbudet

Rådmannen foreslår å øke ressursene med kr 1,5 mill. til skolehelsetjenesten, primært til ungdomsskolene, i tråd med føringene i forslag til statsbudsjettet for 2016. Dette vil føre til at Stavanger vil ligge i overkant av gjennomsnittet for ASSS-kommunene i dekningsgrad på ungdomstrinnet.

124. Effektiviseringskrav

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår i budsjettrammen til Helsestasjon og skolehelsetjenesten en reduksjon på kr 0,15 mill.

Barnevern

125. Fosterhjem, klientutgifter

Klientutgiftene til barnevernstiltak har vist en jevn økning de senere år. Rådmannen har igangsatt et systematisk arbeid for å få redusert klientutgiftene i barnevernet. Det arbeides med å finne endrede arbeidsformer som inkluderer økt tverrfaglig samarbeid. Med forventning om resultat av dette arbeidet foreslår rådmannen å styrke budsjettrammen vedrørende klientutgifter barnevern med kr 8 mill. Da merforbruket i 2015 forventes å bli høyere enn dette er det et underliggende omstillingskrav på kr 5-6 mill. knyttet til denne budsjettrammen. Deler av denne styrkingen er for å ta høyde for prisveksten i kommunens egenandeler på de ulike barnevernstiltakene.

126. Barnevernvakten, effekt av reforhandlede avtaler med andre kommuner

Stavanger kommune selger barnevernsvaktjenester til andre kommuner. Disse avtalene er reforhandlet i 2015 og gir en merinntekt på kr 0,3 mill. Inntektsbudsjettet foreslås økt tilsvarende i planperioden.

127. Effektiviseringskrav, administrasjon

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår i budsjettrammen til barnevernet en reduksjon på kr 0,15 mill.

Helse- og sosialkontor

128. Ressurskrevende tjenester, kommunal egenandel

Det ventes en økning i antall brukere med ressurskrevende tjenester og rådmannen foreslår å øke

budsjettrammen med den kommunale egenandelen.

129. Brukerstyrt personlig assistent (BPA), forventet økt aktivitet

Som en konsekvens av endringer i pasient- og brukerrettighetsloven, som rettighetsfester retten til brukerstyrt personlig assistent for enkelte grupper, foreslår rådmannen å øke budsjettet med kr 4,5 mill. for å ivareta en forventet aktivitetsvekst innenfor denne tjenesten.

130. Effektiviseringskrav, administrasjon

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår i budsjettrammen til Helse- og sosialkontorene en reduksjon på kr 0,2 mill.

NAV-kontorene

131. Økonomisk sosialhjelp, videreføre 2015-nivå

Bystyret vedtok en budsjettstyrking på kr 7 mill. i tertialrapporten per 30.04.2015 og denne økningen foreslår rådmannen å videreføre i 2016. Prognosene for høsten 2015 viser en ytterligere kostnadsvekst og på bakgrunn av dette foreslår rådmannen å øke budsjettrammen med samlet kr 10 mill. fra 2016. Dette tilsvarer at sosialhjelpsbudsjettet vil være på nivå med utgiftene i 2015. Utviklingen i arbeidsmarkedet er høyst usikkert og nivået på denne budsjettrammen vil dermed også være preget av usikkerhet.

132. Omsorgsinstitusjon rusmiddelmissbrukere, videreføre 2015-nivå

Utgiftene til institusjonsopphold for rusmiddelmissbrukere har, sammen med behovet for tjenesten, økt de siste årene. Rådmannen foreslår i den forbindelse å styrke budsjettet med kr 4 mill. fra 2016 som tilsvarer utgiftsnivået i 2015.

133. Effektiviseringskrav, administrasjon

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår en reduksjon i budsjettrammen til NAV kontorene på kr 0,15 mill.

Hjemmebaserte tjenester

134. Økt eksternhusleie og innføring av arbeidstøy

Stavanger kommune vedtok i 2015 å innføre bruk av arbeidsuniformer og ordning for vask av arbeidstøy for ansatte i hjemmesykepleien, samt tilpasse garderobeforholdene ute hos virksomhetene. Helårseffekten av tiltaket utgjør kr 4,25 mill., hvorav kr 2,75 mill. ble bevilget i *Handlings- og økonomiplan 2015-2018*. Ordningen gjør at klesgodtgjørelsen som ansatte i hjemmesykepleien tidligere har mottatt for å ordne tøy selv, utgår. Dette utgjør kr 0,5 mill. Rådmannen foreslår derfor å budsjettere med resterende sum, kr 1,0 mill. til dette tiltaket i 2016

135. St. Svithun bofellesskap avvikles

Som vedtatt i *Handlings- og økonomiplan 2015-2018*, skal to brukere i St. Svithun bofellesskap overføres til nye Austbø bofellesskap fra 2016, og tilbudet vil finansieres gjennom midlene avsatt til drift til Austbø bofellesskap. Utgiftene til drift av bofellesskap reduseres som følge av dette, og rådmannen foreslår å redusere budsjettrammen med kr 5,6 mill.

136. Øke tjenestetilbudet

Reduksjon i antall sykehjemsplasser medfører at flere må motta pleie i hjemme. Rådmannen øker ressursinnsatsen på hjemmebaserte tjenester for å forsterke *Leve HELE LIVET* satsingen. Rådmannen foreslår å øke budsjettrammen til hjemmebaserte tjenester med kr 5 mill. i 2016 og 2017.

137. Fløyen bokollektiv, redusert behov for respiratorplass

Basert på erfaring fra siste år vedrørende behov for spesialisert respiratorkompetanse, tilsier at kommunen kan holde ledig den ene av de to respiratorplassene på Fløyen bokollektiv. Skulle det oppstå behov for

denne kompetansen i fremtiden, og plassen må gjenopprettes, må det i utgangspunktet omprioriteres innenfor eksisterende levekårsramme. Rådmannen foreslår å redusere rammen til bofellesskapet med kr 3,1 mill. i 2016

138. Omstilling 2018

I ASSS-nettverket fokuseres det på effektivisering, produktivitet og kvalitet gjennom kartlegging, analyse, læring og forbedringsarbeid. For å utnytte mulighetsrommet som ligger i de økonomiske sammenlikningene er det nødvendig for Stavanger kommune å analysere videre på tjenesteområdene pleie og omsorg, barnehage, barnevern og sosiale tjenester for å få vurdere årsakene forskjellene. For å kunne møte fremtiden, og sikre en bærekraftig tjenesteleveranse med god kvalitet, er det nødvendig å utnytte handlingsrommet med å iverksette tiltak for å effektivisere produksjonen av velferdstjenestene.

Utgiftene per beboer i bofellesskap psykisk utviklingshemmede er høyere i Stavanger enn for snittet av ASSS-kommunene. Reduserte kostnader i bofellesskap vil kunne gi en besparelse for kommunen.

Et foreløpig måltall på puh-området fra 2018 utgjør kr 7,5 mill. Rådmannen vil frem til 2018 søke etter muligheter for å oppnå en mer kostnadseffektiv drift. Den allerede pågående omorganisering av bofellesskapene vil kunne gi økt fleksibilitet mellom boligene og åpner også for økt mulighet til intern benchmarking.

Alders- og sykehjem

139. Prisjustering Boganes sykehjem iht. driftsavtale

Boganes sykehjem er et konkurranseutsatt sykehjem og drives av Aleris Omsorg. Det foretas en årlig prisjustering i henhold til kontrakten. Rådmannen foreslår å øke budsjettet med kr 0,7 mill. fra 2016.

140. St. Petri aldershjem, avvikle i tråd med vedtatte planer

Videreført forslag om avvikling av St. Petri aldershjem i henhold til vedtatte planer om at eldre alders- og sykehjem skal avvikles når Lervig sykehjem tas i bruk.

141. Mosheim sykehjem, avvikle i tråd med vedtatte planer

Videreført forslag om avvikling av Mosheim sykehjem i henhold til vedtatte planer om at eldre alders- og sykehjem skal avvikles når Lervig sykehjem tas i bruk.

142. St. Petri aldershjem, økt fagkompetanse

Tiltaket er en videreføring av Bystyresak 99/50 Tertialrapportering per. 30.04.2015. Ved nyansettelser på St. Petri aldershjem har en valgt å øke fagkompetansen i personalgruppen med tanke på at personalet skal overflyttes til Lervig sykehjem når bygget står ferdig. Rådmannen foreslår derfor å styrke budsjettet med kr 4 mill. fra 2016.

143. Inntektsjustert økning i egenbetalinger for langtidsopphold på sykehjem

Tiltaket er en videreføring av Bystyresak 99/50 Tertialrapportering per 30.04.2015. De faktiske inntektene fra egenbetaling for langtidsopphold ved sykehjem viste et høyere nivå enn budsjettet både i 2014 og følgelig nå i 2015. Rådmannen foreslår å oppjustere inntektsbudsjettet i tråd med forventet inntekt.

144. Bydelskafe på Bergåstjern sykehjem, salgsinntekter

Tiltaket er en videreføring av Bystyresak 99/50 Tertialrapportering per. 30.04.2015. Bydelskafeen på Bergåstjern sykehjem har de siste årene hatt merinntekter på driften. Rådmannen foreslår derfor å redusere driftsbudsjettet fra 2016 med kr 0,5 mill.

145. Trygghetsavdelingen på Vålandstunet sykehjem, fremskynde planlagt avvikling

Trygghetsavdelingen på Vålandstunet er et lavterskeltilbud der brukerne selv skriver seg inn. Bruken av plassene er redusert de to siste årene. Dekningsgraden så langt i 2015 ligger på ca 60 %, som utgjør 6 av

10 senger. Med bakgrunn i dette foreslår rådmannen at planlagt avvikling av trygghetsavdelingen på Vålandstunet sykehjem fremskyndes til 2016.

146. Rehabiliteringsplasser i Spania, opprettholde 6 plasser

Rådmannen foreslår en innarbeider finansiering til en videreføring av 6 rehabiliteringsplasser i Spania i henhold til vedtak i Bystyresak 99/50 Tertialrapportering per 30.04.2015.

147. Dagsenteret på Vålandstunet sykehjem, fremskynde planlagt avvikling

Brukere av dagsentertilbudet på Vålandstunet vil kunne få tilsvarende tilbud på andre sykehjem med ledig kapasitet. Rådmannen foreslår derfor å fremskynde planlagt avvikling av 22 dagsenterplasser på Vålandstunet sykehjem til 2016. Planene har vært at eldre sykehjem skulle avvikles når Lervig sykehjem tas i bruk.

148. Vålandstunet sykehjem, fremskynde planlagt avvikling av plasser

Med bakgrunn i høy institusjonsdekning og nedgang i antall eldre vurderer rådmannen det forsvarlig å fremskynde planlagt avvikling av sykehjems plasser på Vålandstunet sykehjem til 2016. Planene har vært at eldre sykehjem skulle avvikles når Lervig sykehjem tas i bruk. Avvikling medfører at terskelen for å få plass på sykehjem vil heves, og innsatsen i hjemmebaserte tjenester må økes noe. Vålandstunet sykehjem har 32 korttidsplasser. For å oppnå målsetningen om at flere brukere kan bo hjemme lenger vil rådmannen som et ledd i avviklingen vurdere å omgjøre noen langtidsplasser på andre sykehjem til korttidsplasser.

149. Finansiering av øyeblikkelig hjelp- senger, fra øremerking til rammetilskudd

Det foreslås i statsbudsjettet for 2016 å innlemme øremerkede midler til øyeblikkelig hjelp tilbud (ØHD) i rammetilskuddet til kommunene. Finansieringen av opprettede ØHD plasser ved Stavanger legevakt og Stokka sykehjem endres dermed fra øremerking til ordinær budsjetttramme fra 1. januar 2016.

150. Effektiviseringskrav

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår en reduksjon i budsjetttrammen til alders- og sykehjem på kr 2,5 mill.

151. Omstilling 2018

I ASSS-nettverket fokuseres det på effektivisering, produktivitet og kvalitet gjennom kartlegging, analyse, læring og forbedringsarbeid. For å utnytte mulighetsrommet som ligger i de økonomiske sammenlikningene er det nødvendig for Stavanger kommune å analysere videre på tjenesteområdene pleie og omsorg, barnehage, barnevern og sosiale tjenester for å få vurdere årsakene forskjellene. For å kunne møte fremtiden, og sikre en bærekraftig tjenesteleveranse med god kvalitet, er det nødvendig å utnytte handlingsrommet med å iverksette tiltak for å effektivisere produksjonen av velferdstjenestene.

I 2014 hadde Stavanger kommune en høyere institusjonsdekning enn snittet hos ASSS-kommunene. Som en del av tilpasningen til de tilgjengelige økonomiske anbefaler rådmannen å redusere antall plasser i sykehjem. Stavanger kommune er blant de storbyene som har høyest andel innbyggere over 80 år som bor i institusjon. En reduksjon i antall sykehjems plasser vil også underbygge Stavanger kommunes ønske om å forebygge mer og behandle mindre gjennom satsingen på hverdagsmestring og *Leve HELE LIVET*. En målrettet vridning fra institusjonsbaserte tjenester til hjemmebaserte tjenester vil øke det økonomiske handlingsrommet og gi en besparelse for kommunen.

Rådmannen vil i perioden frem til 2018 jobbe med en målrettet vridning fra institusjonsbaserte tjenester til hjemmebaserte tjenester samt også vurdere mulighetene for en mer kostnadseffektiv drift per plass. Et foreløpig måltall på sykehjemsområdet fra 2018 utgjør kr 17,5 mill. Rådmannen vil komme tilbake til mer konkrete forslag ved rullering av handlings- og økonomiplanen.

152. Akuttmedisinsk forskrift, oppfølging og implementering

Ny akuttmedisinforskrift stiller tydeligere krav til kompetanse hos legevaktpersonell, i tillegg til et skjerpet krav om utrykningsplikt ved akutte hendelser. Det er ventet en veileder som vil konkretisere de nye kravene og eventuelle kostnader. Rådmannen foreslår å innarbeide netto kr 1,7 mill. for å imøtekomme kravene i forskriften.

153. Finansiering av øyeblikkelig hjelp-senger, fra øremerking til rammetilskudd

Det foreslås i statsbudsjettet for 2016 å innlemme øremerkede midler til øyeblikkelig hjelp tilbud (ØHD) i rammetilskuddet til kommunene. Finansieringen av opprettede ØHD plasser ved Stavanger legevakt og Stokka sykehjem endres dermed fra øremerking til ordinær budsjetteffekt fra 1. januar 2016.

154. Effektiviseringskrav

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår i budsjetteffekten til Stavanger legevakt en reduksjon på kr 0,15 mill.

Rehabiliteringsseksjonen

155. Effektiviseringskrav

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår i budsjetteffekten til Rehabiliteringsseksjonen en reduksjon på kr 0,15 mill.

Dagsenter og avlastningsseksjonen

156. Nytt botiltak i Madla barnebolig

Som følge av økt tjenestebehov for ett barn foreslår rådmannen å ta i bruk ledig areal i påvente av ferdigstilling av bofellesskapet i Bjørn Farmannsgata som ferdigstilles i 2018. Rådmannen foreslår å øke budsjettet med kr 1,5 mill. i 2016 og 2017.

157. Avlastningsplasser, redusere antall

Rådmannen foreslår å avvikle en avlastningsbolig. Nedlegging av en bolig vurderes som forsvarlig ut ifra belegg og kapasitet. Den økonomiske effekten vil være kr 3 mill. i 2016 og helårseffekt utgjør kr 6 mill. fra 2017.

158. Høyebakken midlertidig avlastningsbolig avvikles

Høyebakken 14 er et midlertidig avlastningsbolig. Brukere fra Høyebakken flytter inn i Austbø bofellesskap som vil være innflyttingsklar i januar 2016.

159. Effektiviseringskrav

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår en reduksjon i budsjetteffekten til Dagsenter og avlastning på kr 0,4 mill.

Samfunnsmedisin

160. Tilskudd til fastleger som følge av befolkningsvekst

Basistilskuddet til fastlegene øker i henhold til befolkningsveksten. Rådmannen legger til grunn en årlig vekst på 1 %.

161. Smittevernsressurs, videreføre 2015-nivå

Bystyret fattet vedtak i sak 99/15 tertialrapportering per 30.04 om å redusere ressursene i samfunnsmedisinsk stab med kr 0,5 mill., som innebar at en planlagt økning ikke ble iverksatt. Rådmannen foreslår å videreføre dette i planperioden.

Tekniske hjemmetjenester

162. Effektiviseringskrav og inntektsøkning, tekniske hjemmetjenester

Rådmannen legger til grunn at organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift. Gebyrreduksjoner på utleie av trygghetsalarmer vil gi merinntekter. Samlet er budsjetttrammen foreslått redusert med kr 0,25 mill.

Fysio- ergoterapitjenesten

163. Effektiviseringskrav

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår i budsjetttrammen til Fysio- og ergoterapitjenesten en reduksjon på kr 0,1 mill.

Helsehuset i Stavanger

164. Virksomhetsleder, merkantil ressurs, psykolog

Rådmannen foreslår å øke budsjetttrammen som følge av etablering av virksomheten, Helsehuset Stavanger. Dette innebærer budsjettmidler til virksomhetsleder, en stilling merkantil og 50 % styrking av psykologtjenesten.

Flyktningseksjonen

165. Økt oppmerksomhet på refusjon- og tilskuddsmidler

Rådmannen foreslår å styrke merkantil ressurs for øke innsatsen i arbeidet med å kreve integreringstilskudd fra andre kommuner for tilflyttere til Stavanger etter år 1 i tilskuddsperioden. Tiltaket vil føre til at kommunens samlede integreringstilskudd øker mer enn styrkingen av merkantil ressurs.

EMbo

166. Effektiviseringskrav

Bystyret vedtok i sak 99/15 tertialrapportering per 30.04 å redusere driftsrammen til Embo med kr 0,5 mill. Rådmannen foreslår å innarbeide denne reduksjonen for planperioden som innebærer en effektivisering av driften til denne virksomheten.

KULTUR OG BYUTVIKLING

Felles tiltak kultur og byutvikling

167. Digitalisering av byggesaksarkiv – endret fremdrift

Stavanger kommune har som mål å etablere digitale kommunikasjonskanaler både internt og eksternt for innbyggere og næringsliv. I planperioden 2016-2019 avgrenses prosjektet til digitalisering av bygge- og delesaker, målebrev og plansaker. Digitaliseringsarbeidet antas å starte opp i januar 2016, og forventes å pågå ut 2017. Rådmannen foreslår å budsjettere med kr 5 mill. i 2016 og 2017 samt legge inn kr 0,2 mill. til innsynsløsning i 2018 og 2019.

168. Interkommunal delplan (IKDP) Forus

Tre kommuner har felles prosjektledelse under gjennomføring av arbeidet med Interkommunal delplan Forus (IKDP Forus). Prosjektet er planlagt å gå over tre år, fram til sommeren 2018. Stavanger kommune er vertskommune for prosjektleder. Samlet bidrag fra kommunene er kr 5,1 mill. Fordeling mellom kommunene Stavanger, Sandnes og Sola er 40-40-20. Stavangers andel vil være på kr 0,85 mill. i 2016, kr 0,51 mill. i 2017 og kr 0,36 mill. i 2018. Rådmannen foreslår å øke rammen med Stavanger sine andeler i planperioden.

Kultur

169. Opera Rogaland IKS, driftstilskudd

Opera Rogaland ble i Stavanger formannskap sak 50/14 godkjent som et interkommunalt selskap. I 2016 foreslår rådmannen å øke tilskuddet med kr 0,1 mill. og da på samme nivå som tilskuddet fra Sandnes kommune. Tilskuddsnivået foreslås videreført, med en ytterligere økning i 2017 og 2018.

170. Kultur, økt ramme

Bystyret vedtok i *Handlings- og økonomiplan for 2015 – 2018* å redusere budsjettrammen til kulturavdelingen med kr 0,6 mill. i 2015 og deretter en styrking på kr 0,45 mill. fra 2016. Rådmannen foreslår nå å kun tilbakeføre kr 0,3 mill. fra 2016 og ut planperioden.

171. Tilskudd kulturinstitusjoner, statlig delfinansiert

I forslag til statsbudsjett 2016 øker staten sine tilskudd til kulturinstitusjoner. Kommunens bidrag følger, i henhold til inngåtte avtaler, statens bevilgninger. Totalt foreslår rådmannen å budsjettere med en økning på kr 1,95 mill. Følgende institusjoner inngår: Stavanger symfoniorkester, Rogaland teater og Museum Stavanger (MUST). Oversikt over tilskudd til organisasjoner og private institusjoner finnes i kap. 11.

172. Sølvberget KF, videreføre tilskuddet på 2015-nivå

Rådmannen foreslår å redusere tilskuddet til Sølvberget KF med kr 1,0 mill. Tiltaket er en videreføring av bystyrevedtaket, tertialrapport per 30.04.2015.

173. Avsluttet prosjektfinansiering av museumsanleggene i Musegaten

Rådmannen foreslår å redusere budsjettet med kr 0,45 mill. som følge av at prosjektet, utviklingsprosjekt/masterplan for museumsanleggene i Musegaten, avsluttes som planlagt.

174. Obstfelderjubileum 2016

Obstfelderjubileet markeres i 2016 og Sølvberget vil ha et hovedansvar for dette. Rådmannen foreslår å styrke rammen til Sølvberget i 2016 med kr 0,5 mill. til en prosjektstilling i forbindelse med jubileet. Det ble bevilget kr 0,1 mill. til et forprosjekt i 2014, samt kr 0,2 mill. i 2015.

Geodata

175. Eiendomsskatt, kontormessig oppjustering

Det vises til kommentarene i avsnitt 3.5.4. Kostnadene i 2015 til forberedelser av kontormessig oppjustering av takstene til 2016 var kr 0,5 mill. og reduseres til kr 0,25 mill. i 2016 for å dekke kostnadene omleggingen medfører.

176. Taksering eiendomsskatt

Rådmannen foreslår å øke budsjettrammen fra 2017 med prosjektkostnader i forbindelse med ny alminnelig taksering, jf. inntekter fra eiendomsskatt på linje 5 og avsnitt 3.5.4.

Planavdelinger

177. Rammereduksjon

Tiltaket ble vedtatt med halvårseffekt i 1. tertial 2015. Rådmannen foreslår å videreføre den redusere budsjettrammen med kr 1,3 mill. fra 2016. Tiltaket medfører noe redusert kapasitet for planlegging og behandling, og innebærer en strengere prioritering innenfor planoppgavene.

BYMILJØ OG UTBYGGING

Felles tiltak bymiljø og utbygging

178. Effektiviseringskrav Stab BMU, Miljø og Utbygging

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår en samlet reduksjon på kr 50.000.

Utbygging

179. Bortfall av leieinntekter

Rådmannen foreslår å redusere inntektsbudsjettet til Utbygging med kr 2,0 mill. i 2016 grunnet bortfall av leieinntekter. Dette skyldes hovedsakelig riving av boliger i Jåttåvågen.

Park og vei

180. Biologisk mangfold

I Handlings- og økonomiplanen for 2013-2016 bevilget bystyret kr 0,25 mill. for 2013, med en årlig økning på kr 0,25 mill. i planperioden. Rådmannen foreslår å videreføre denne bevilgningen.

181. Drifts- og vedlikeholdsavtale med Lyse

Avtalen med Lyse om drift, vedlikehold og investering av gatebelysning gjelder i 3 år fra 01.01.2012, med opsjon på 1 + 1 år. Rådmannen foreslår en økning på kr 0,1 mill. hvert år i planperioden for å dekke indeksregulering av avtalen.

182. Attende, Arboret og friluftsområdene, øke tilskuddet i tråd med avtaler

Avtalene med Attende, Rogaland Arboret og friluftsområdene forutsetter en årlig indeksregulering av avtalene. I *Handlings- og økonomiplan for 2015-2018* bevilget bystyret kr 0,35 mill. for 2015, med en årlig økning på kr 0,15 mill. i planperioden. Rådmannen foreslår å videreføre denne bevilgningen.

183. Bidrag fra vertskommune under festival

I *Handlings- og økonomiplan for 2014-2017* bevilget bystyret midler til å ivareta et større vertskommuneansvar ved prioriterte festivaler. I år med ONS (2016 og 2018) økes utgiftene med kr 0,5 mill. Rådmannen foreslår å øke budsjettet til vertskommunebidrag med kr 0,5 mill. for årene 2016 og 2018.

184. Kunstgressbaner, redusere vedlikeholdet

Rådmannen foreslår å redusere omfanget av drift og vedlikehold av kunstgressbanene med kr 0,5 mill. per år i planperioden. Hyppigheten på børsting, feiing, dyprensing og lufting halveres. Stavanger kommune har i overkant av 20 kunstgressbaner, og i dag børstes og feies de ca. 1 gang per uke, mens dyprensing foretas ca. en gang per kvartal.

185. Sykkelsatsingen, redusere skilting og driftstiltak

Rådmannen foreslår å redusere omfanget på sykkelsatsingen, hvor kr 0,3 mill. tas fra planlagt skilting av hovedruter og kr 0,2 mill. fra fortløpende driftstiltak. Planlagt skilting vil fremdeles gjennomføres, men det vil ta noe mer tid. Vinterfeiing vil ikke berøres, men mindre reparasjoner utbedres ikke før de eventuelt blir mer omfattende.

186. Redusere vedlikeholdet

Rådmannen foreslår å redusere ekstrabestilling på park og vei med kr 1,3 mill. hvert år i planperioden (kr 0,65 mill. på Park, og kr 0,65 mill. på Vei). På Park gjøres dette ved å redusere kostnader knyttet til skjøtsel av landskapsområder, rehabilitering av turveier, rehabilitering av lekeplasser, gresslått og turveisnipper. På Vei gjøres dette ved å redusere vask i sentrum, redusere kostnader knyttet til veibommer og sluser, færre rehabiliteringstiltak på vei samt redusere asfaltering.

187. Stavanger natur- og idrettsservice KF, redusere vedlikeholdet

Rådmannen foreslår å redusere kjøp av tjenester fra NIS med kr 2,5 mill. i planperioden. Reduksjonen gjennomføres slik at konsekvensene blir minst mulig. Foreløpig sees det på redusert innsats innen feiing av

byens veier og gater, søppelrydding i friområder, buskbeskjæring og klipping av gressarealer.

188. Effektiviseringskrav

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår en reduksjon i budsjetttrammen til Park og vei på kr 0,35 mill.

Idrett

189. Leieinntekter ONS i 2016 og 2018

Stavanger kommune får ekstraordinære leieinntekter hvert annet år fra ONS. Rådmannen foreslår å øke inntektsbudsjettet med kr 1,05 mill. i 2016 og 2018.

190. Økte billettinntekter i svømmehallene

Formannskapet vedtok i sak 174/13 at publikumsprisene i Stavanger kommunes svømmehaller skulle økes gradvis til et nivå tilsvarende det Oslo og Bergen har innen 2018. I fjorårets behandling av handlings- og økonomiplanen vedtok bystyret nye priser. Rådmannen foreslår å videreføre denne prisoversikten i planperioden. I kapittelet knyttet til avgifter, gebyrer og egenbetalinger finnes en oversikt over de ulike prisene i svømmehallene i perioden 2016-2019. På bakgrunn av dette foreslås å innarbeide en årlig økning på kr 0,5 mill. i perioden 2016-2018. I tillegg ble Kvernevik og Hundvåg svømmehall tatt i bruk fra og med 2015. I Handlings- og økonomiplanen for 2015-2018 vedtok bystyret å øke inntektsbudsjettet med kr 1,2 mill. i 2015, med en ytterligere økning på kr 0,3 mill. for resten av planperioden. Rådmannen foreslår å videreføre inntektsøkningen i resten av planperioden.

191. Opphør av tilskudd til Beach volleyball World Tour Stavanger i 2017

Formannskapet vedtok i sak 132/13 at det skulle bevilges kr 2,5 mill. i tilskudd til Sandvolleyball World Tour Stavanger hvert år i perioden 2014-2016. Tilskuddet utgår fra og med 2017. I løpet av 2017 vil Rådmannen fremlegge en evaluering av Beach volleyball World Tour Stavanger. Avhengig av evalueringen vil en videreføring av tilskuddet bli vurdert.

192. Bortfall av leieinntekter OTD i 2016 og 2018

Arrangementet Offshore Technology Days leier Stavanger idrettshall under arrangementet i 2017 og 2019. Leieinntekten er satt til kr 0,7 mill. Denne inntekten mister Stavanger i årene 2016 og 2018. Rådmannen foreslår å redusere inntektsbudsjettet med kr 0,7 mill. i 2016 og 2018.

193. Redusert tilskudd større idrettsarrangement

Rådmannen foreslår å redusere tilskuddspotten til større idrettsarrangement med kr 1,0 mill. hvert år i planperioden

194. Rammereduksjon Stavanger natur- og idrettsservice KF

Rådmannen foreslår en rammereduksjon til NIS tilsvarende kr 0,2 mill. hvert år i planperioden. Dette kan bety mindre innkjøp av forbruksmateriell i idrettshallene. Idrettsavdelingen og NIS skal sammen se på muligheter for å effektivisere drift og spare kostnader i kommunens tørrhaller.

195. Bortfall av billettinntekter på Gamlingen

Gamlingen er stengt i 2016 og det medfører et inntektsbortfall på kr 2,2 mill. I 2017 er det også en kortere periode med inntektsbortfall, da nye gamlingen er planlagt ferdigstilt juni 2017.

196. Indeksregulering Oilers investa AS

Rådmannen foreslår å øke budsjettet til Idrett med kr 0,3 mill. i 2016, med en gradvis opptrapping til kr 0,65 mill. i 2019 for å dekke kostnader knyttet til indeksregulering av avtalen med Oilers Investa AS. Avtalen regulerer kommunens kostnader ved leie av Oilers Arena.

197. Drift av idrettshall Siddishall (avtale signert i 2015)

I behandlingen av 1. tertial 2015 vedtok Bystyret å øke rammen til Idrett med kr 1,5 mill. som følge av økte kostnader ved drift av idrettshall-delen i Siddishallen. Rådmannen foreslår å øke budsjettet til Idrett med kr 1,5 mill. hvert år i planperioden for å dekke kostnader knyttet til drift av idrettshall Siddishallen. Driftsavtalen regulerer energikostnader, bemanning, renhold og vedlikehold.

198. Revidering av avtaler med Stiftelsen Stavanger ishall

Som følge av kommunal garanti og bedre betingelser i Kommunalbanken reduseres de årlige utgiftene til leieavtaler i Siddishallen med kr 1 mill.

199. Samdrift mellom svømmehall og idrettshall på Kvernevik og Hundvåg

En driftsmodell med felles vaktmester i både Hundvåg idrettshall og svømmehall, og Kvernevik idrettshall og svømmehall, vil gi årlige besparelser på kr 0,5 mill. pr hall. For 2016 vil denne effekten være kr 0,5 mill. for Hundvåg og kr 0,3 mill. for Kvernevik med samlet helårseffekt på kr 1 mill. fra 2017.

200. Effektiviseringskrav

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår en reduksjon i budsjettrammen til Idrett på kr 0,115 mill.

Stavanger eiendom

201. Forsikring bygg

Utgiftene til forsikring av bygg øker og rådmannen foreslår en årlig økning med kr 0,2 mill. i planperioden. Kostnadsøkningen skyldes en kombinasjon av økte priser og økt volum.

202. Husleieinntekter, bofellesskap og omsorgsboliger, volumvekst

Som følge av flere bofellesskap og omsorgsboliger er tatt i bruk og skal tas i bruk justeres inntektsbudsjettet opp i tråd med denne volumveksten.

203. Private ideelle sykehjem, nødaggregat engangsutgift i 2015

I *Handlings- og økonomiplanen for 2015-2018* bevilget bystyret kr 4,5 mill. til kjøp av strøm nødaggregat til private ideelle sykehjem i 2015. Kjøpet var en engangskostnad i 2015.

204. Økt vedlikehold for administrasjons- og formålsbygg

I *Handlings- og økonomiplan for 2015-2018* vedtok bystyret en reduksjon i vedlikeholdsbudsjettet for administrasjons- og formålsbygg med kr 23,9 mill. i 2015, med en gradvis budsjettøkning i resten av planperioden. Rådmannen foreslår å videreføre opptrappingsplanen, men med noe reduserte beløp. Rammene styrkes med kr 18,2 mill. i 2016, kr 33,2 mill. i 2017 og 2018 og kr 43,2 mill. i 2019.

205. Drift av 12 nødaggregat, private og kommunale sykehjem

Rådmannen foreslår å øke budsjettet til Stavanger eiendom med kr 0,75 mill. hvert år i planperioden grunnet driftskostnader knyttet til 12 nødstrømsaggregat tilhørende private- og kommunale sykehjem. Aggregatene bla anskaffet i 2015.

206. Utleieformål, reduksjon i leieinntekter

Rådmannen foreslår å redusere leieinntektsbudsjettet for diverse bygningskategorier med kr 2,1 mill. hvert år i planperioden. Reduksjonen i leieinntektene skyldes blant annet at bygg blir solgt, går over til «ikke å være utleiebare», eller at lokalene blir disponert av kommunen selv.

207. Tiltakspakke økt sysselsetting

Som ledd i tiltakspakken foreslår regjeringen i Statsbudsjettet for 2016 et engangstilskudd på kr 500 mill. til vedlikehold og rehabilitering av skoler og omsorgsbygg i kommunene. Tilskuddet blir gitt som frie inntekter og kommunens andel utgjør kr 12,7 mill. Rådmannen foreslår å disponere kr 6,75 mill. til å styrke vedlikeholdsbudsjettet og resterende andel benyttes til å dekke økte kapitalkostnader som følge av at

investeringer i rehabiliteringsprosjekter er fremskyndet i tid. For 2016 tilsvarer økningen i vedlikeholdsbudsjettet det samme beløpet som er redusert som følge av et mulig bortfall av momskompensasjon for sosiale boliger. Dette gjør at Stavanger eiendom i 2016 kan opprettholde sitt handlingsrom på tross av inntektsbortfallet på sosiale boliger.

208. Planlegging- og utredningskostnader til diverse bygningskategorier

Det er opprettet en tverrfaglig gruppe i kommunen «Utbyggingsgruppen omsorg 2025» som har ansvar for planlegging av bl.a. sykehjem, omsorgsboliger og bofellesskap i en tidlig fase. Rådmannen foreslår å avsette kr 0,2 mill. i planperioden til planleggings- og utredningskostnader til disse bygningskategoriene.

209. Effektiviseringskrav

Rådmannen legger til grunn at hele organisasjonen aktivt søker nye og forbedrede løsninger i sin daglige drift og foreslår en reduksjon i budsjetttrammen til Stavanger eiendom på kr 1,14 mill.

Vannverket

210. Fastledd, IVAR

Økningen i fastledd IVAR er basert på IVAR sin langtidsplan 2015-2019 samt fremskrevet befolkningensmengde.

211. Mengdevariabelt ledd, IVAR

Økningen i mengdevariabelt ledd IVAR baseres på IVAR sin langtidsplan 2015-2015 og fremskrevet vannforbruk iht. Hovedplan 2011-2022 (17 mill. m³ i 2022)

212. Bemanningsøkning iht. hovedplan

Bemanningsøkningen er i tråd med Hovedplan 2011-2022.

213. Driftsutgifter/generell prisstigning

Det er lagt til en kostnadsøkning på 2 % hvert år i planperioden for å dekke generell prisstigning på kjøp av varer og tjenester samt lønnsøkning. I tillegg er det justert i forhold til årsregnskapet for 2014.

214. Avskrivninger

Rådmannen foreslår å innarbeide en økning i avskrivningene på kr 0,8 mill. i 2016, samt en ytterligere opptrapping til kr 2,8 mill. i 2019 basert på planlagt investeringsnivå.

215. Renter restkapital

Rådmannen foreslår at det innarbeides en reduksjon i renter restkapital på kr 3,4 mill. i 2016. Årsaken er en lavere rentesats enn fjoråret. Reduksjonen avtar noe i planperioden grunnet økte investeringskostnader, og ender i 2019 på kr 1,8 mill.

216. Bruk/avsetning til selvkostfond

Vannverket har pr 31.12.14 kr 17,9 mill. avsatt på bundne fond. For 2016 foreslås det disponert kr 5,5 mill. av disse midlene.

217. Gebyrer/gebyrøkning

Rådmannen foreslår å øke gebyrene med 5 % i år 2016. Dette gjøres for å dekke inn økte driftskostnader.

Avløpsverket

218. Fastledd, IVAR

Økningen i fastledd IVAR er basert på IVAR sin langtidsplan 2015-2019 samt fremskrevet befolkningensmengde.

219. Mengdevariabelt ledd, IVAR

Økningen i mengdevariabelt ledd IVAR baseres på IVAR sin langtidsplan 2015-2015 og antatt levert avløpsmengde (29 mill. m3).

220. Bemanningsøkning iht. hovedplan

Bemanningsøkningen er i tråd med Hovedplan 2011-2022.

221. Driftsutgifter/generell prisstigning

Rådmannen foreslår å legge til en kostnadsøkning på 2 % hvert år i planperioden for å dekke generell prisstigning på kjøp av varer og tjenester samt lønnsøkning. I tillegg er det justert i forhold til årsregnskapet for 2014.

222. Avskrivninger

Rådmannen foreslår å innarbeide en økning i avskrivningene på kr 1,2 mill. i 2016, samt en ytterligere opptrapping til kr 3,5 mill. i 2019 basert på planlagt investeringsnivå.

223. Renter restkapital

Rådmannen foreslår at det innarbeides en reduksjon i renter restkapital på kr 7,2 mill. i 2016. Årsaken er en lavere rentesats enn fjoråret. Reduksjonen avtar noe i planperioden grunnet økte investeringskostnader, og ender i 2019 på kr 5,4 mill.

224. Gebyrer/gebyrøkning

Rådmannen foreslår ingen gebyrøkning i 2016.

225. Bruk/avsetning til selvkostfondet

Avløpsverket har pr 31.12.14 kr 3,6 mill. avsatt på bundne fond. For 2016 foreslås det å øke fondet med kr 2,1 mill.

Renovasjon

226. Økt leveringsgebyr og mengde til IVAR

Det er lagt inn en moderat økning i avfallsmengder og enhetspriser basert på beregninger utført av Renovasjonen.

227. Renovasjonen IKS og Norsk gjenvinning, volumøkning

Økningen skyldes økt volum, samt økte lønnsutgifter og øvrige driftsutgifter.

228. Kalkulerte finanskostnader

Rådmannen foreslår at det innarbeides en reduksjon i finanskostnader på ca. kr 0,3 mill. pr år i planperioden. Årsaken er en lavere rentesats enn fjoråret.

229. Generell prisstigning innkjøpte varer og tjenester

Rådmannen foreslår å innarbeide kr 0,7 mill. i 2016 for å ta høyde for generelle pris- og lønnsøkninger.

230. Gebyrer/generell gebyrøkning

Økningen i gebyrinntektene er en kombinasjon av økt volum og økt gebyrsats. Rådmannen foreslår å øke gebyrene med 1,5 % i 2016.

231. Bruk/avsetning til selvkostfond

Renovasjonen har pr 31.12.14 kr 13,0 mill. på bundne fond, og det foreslås å disponere kr 3,4 mill. av disse i 2016.